

ETANTA-NAKARI

Rowetsikae-takiro Maawoeni

¹ Owakira etanta-nakari rowetsikan-teetzi, rii-takira Tajorensi wetsika-kirori inkite eejatzi kepatsi.

² Tema tekatsi jeekatsini kepatsiki, iyoshiita inkaari eejatzi tsireni-kaakiri. Apatziro anashaata ishire Tajorensi inkaari-mashiki.

³ Ari iñaawae-tanaki Tajorensi, ikantzi: “Okoñeetyii”, matanaka koñeetyaanaki.

⁴ Iñaatziro Tajorensi kameetha okantanaka okoñeetyaanaki. Rinashitakawo koñeetyaatsiri, eejatzi tsirenikaakiri.

⁵ Iitakiro “kitejeri”. Rooma kaari koñeeta-tsini iitakiro “tsireniri”. Ari otsireni-tanee opoñaashita okiteje-tanee, rootaki etana-kawori apaani kitejeri iroka.*

⁶ Opoñaashita ikantanee Tajorensi: “Otzimi aatzinkironi nijaa-paeni, rootaki inashityaawoni.”

⁷ Imatakiro Tajorensi, tzimanaki aatzinkironi nijaa. Eenitatsi nijaa jeekaneen-tsiri jenokinta, itsipa jaawiki. Ari okantanakari.

* **1:5** Ikantee-tziri jaka “Ari otsireni-tanee opoñaashita okiteje-tanee”. Tema paerani owakira rowetsikakiri Tajorensi ooryaa, okiteje-tanaki. Ari rowetsikakiro okaatzi ikowakiri, opoñaashita otsireni-tanee. Rootaki apaanitatsiri kitejeri. Ari okantapiin-tanaakityaa, otsireni-tanee okiteje-tanee, rootaki itsipa apitetapaentsiri kitejeri.

⁸ Iitakiro Tajorentsi aatzinkirori nijaa ‘inkite’. Ari otsireni-tanee opoñaashita okiteje-tanee, rootakira apitetatsiri kitejeri iroka.

⁹ Opoñaashita ikantzi Tajorentsi: “Apataatyaa nijaa-paeni okaatzi tzimatsiri jaawiki, okoñaatantyaari jempe opiryaa-pathate.” Matanaka ikantakiri.

¹⁰ Iitakiro Tajorentsi jempe opiryaa-pathatanaki “kepatsi”. Rooma jempe apataatanaka nijaa-paeni iitakiro “inkaari”. Ikanta raminakiro Tajorentsi kameetha okantaka.

¹¹ Opoñaashita ikantzi Tajorentsi: “Oshooki kepatsiki inashi-yitachari inchato eejatzi pankirentsi, tzimatsini okithoki ithotee-teri eejatzi rowaetyaari.” Matanaka ikantakiri.

¹² Ari oshookanaki kepatsiki inashi-yitachari inchato eejatzi pankirentsi. Tzimayitanaki okithoki inchatopaeni. Ari okimitakari pankirentsi. Raminakiro Tajorentsi irokapaeni kameetha okantaka.

¹³ Ari otsireni-tanee opoñaashita okiteje-tanee, rootaki mawatatsiri kitejeri iroka.

¹⁴ Opoñaashita ikantzi Tajorentsi: “Itzimi jenokinta oorenta-chani, riitaki inashi-takae-yaawoni kitejeri eejatzi tsireniri. Rootaki riyonetan-tyaawori kitejeri-paeni, ojarentsi-paeni, eejatzi kitejeri roemoshirenkantetari.

¹⁵ Riitaki oorentaa-chani jenokinta ikoñeetya-kahaero jaawiki.” Matanaka ikantakiri Tajorentsi.

¹⁶ Aripaete rowetsikakiri Tajorentsi apite antari oorenta-chani. Apaani antari oorenta-chari kitejeriki, riima itsipa ewonkiri oorenta-chari tsireniriki. Ari rowetsika-kiriri eejatzi maawoeni ompokiro-paeni.

17 Rowanakiri Tajorentsi irika-paeni jenokinta, riitaki koñeetya-kahaerori maawoeni kepatsiki,

18 kitejeriki eejatzi tsireniriki. Rootaki riyooetantyaawori kitejeri eejatzi tsireniri. Ikanta raminakiri Tajorentsi irika-paeni kameetha ikantaka.

19 Ari otsireni-tanee opoñaashita okiteje-tanee, rootaki 4-tatsiri kitejeri iroka.

20 Opoñaashita ikantzi Tajorentsi: “Ishekitee nijaaki inaashi-yitachani shimapaeni, eejatzi shiwankiri-paeni aayita-tsini.”

21 Tema rowetsikakiri Tajorentsi antari-paeni jeekatsiri inkaariki, eejatzi maawoeni inashi-yi-tachari jeekatsiri nijaaki, osheniyitanaki. Rowetsikakiri ikaatzi inashi-yi-tachari shiwankiri-paeni aayita-tsiri. Ikanta raminakiri Tajorentsi irika-paeni kameetha ikantaka.

22 Itajonkawenta-nakiri Tajorentsi, ikantziri: “Itzimayitee iryaani-paeni, ishenitan-teeyaari nijaaki-paeni. Ari ikimitee-yaari eejatzi shiwankiri-paeni rosheki-yitee kepatsiki.”

23 Ari otsireni-tanee opoñaashita okiteje-tanee, rootaki 5-tatsi kitejeri iroka.

24 Opoñaashita ikantzi Tajorentsi: “Roshekitee kepatsiki ikaatzi inaashi-yitachari, ipireetari-paeni, antami-weri-paeni, anayita-tsiri, maawoeni tzimatsini kepatsiki.” Matanaka ikantakiri.

25 Ikanta rowetsika-yitakiri Tajorentsi maawoeni irika-paeni kameetha ikantaka.

26 Opoñaashita ikantzi Tajorentsi: “Jame owetsiki atziri kimiteeni aaka. Riitaki iyothanita-tsini rawijeri jeekatsiri inkaariki-paeni, shiwankiri-paeni, ipireetari-paeni, maawoeni

tzimatsiri kepatsiki, eejatzi ikaatzi anayita-tsiri jaawiki.”

²⁷ Imatakiri Tajorentsi rowetsikakiri atziri, roshiya-kaakari jempe ikanta rirori. Rowetsikaki shirampari eejatzi tsinani.

²⁸ Iroka ikantakiri Tajorentsi itajonkawentanakiri: “Itzimayitee peentsite, poshekiyitee. Pinampi-teeyaawo maawoeni kepatsiki, pipinkathari-wentante. Piyothanitee pawijiri maawoeni tzimatsini jaka kepatsiki. Pawijiri ikaatzi jeekayitatsiri nijaa-ki, shiwankiri-paeni, ipireetari-paeni, antami-weri-paeni, eejatzi ikaatzi anayita-tsiri jaawiki.”

²⁹ Ikantaki eejatzi Tajorentsi: “Nopakimiro okaatzi shookatsiri kepatsiki tzimatsiri okithoki, eejatzi inchato-paeni okaatzi kithoki-tatsiri. Rootaki powayitee-yaari eerokapaeni.

³⁰ Riima antami-weri-paeni, ikaatzi anayita-tsiri jaawiki, shiwankiri-paeni, rowaeyaawo inchashi-paeni.” Matanaka ikantakiri Tajorentsi.

³¹ Ari raminakiri Tajorentsi ikaatzi rowetsikakiri kameetha ikantaka. Ari otsireni-tanee opoñaashita okiteje-tanee, rootaki 6-tatsi kitejeri iroka.

2

¹ Ari rowetsikaetakiro okaatzi tzimayitatsiri inkiteki eejatzi kepatsiki.

² Tema rootaki 7-tatsiri kitejeri ithonkantakawori Tajorentsi maawoeni okaatzi rowetsikayitakiri. Roojatzi imakoryaantapaaka rirori.

³ Ari itajonkanakiro Tajorentsi iroka 7-tatsiri kitejeri. Ikantaki: “Notajonkaawenteero iroka kite-

jeri.” Tema iroka kitejeri rootaki imakoryaan-takari Tajorentsi rowetsikantayitakawori maa-woeni tzimayiteentsiri.

⁴ Iroka ikenkithatakoetziro owetsikantakari inkite eejatzi kepatsi. Tema paerani rowetsikantakawori Tajorentsi iroka inkite eejatzi kepatsi,

⁵ tekira oshookayitziita pankirentsi eejatzi inchashipaeni. Tekira rowariiroota Tajorentsi inkani kepatsiki, tee itzimita antawaetatsini.

⁶ Roo kanteencha, shitowaatatsi kepatsiki nija irenkapathatzirori maawoeni.

⁷ Opoñaashita raakiro kepatsi Tajorentsi rowet-sikakiri atziri. Itajonkakiri ikiriki, añaanaki. Ari-paete rañaanaki etanakawori atziri.

⁸ Ikantakaakawo Tajorentsi otzimi pankirentsi-mashi janta ishitowapiintzira ooryaa iiteetziro Poshiñaarini. Aritaki roejeekakiri janta shiram-pari rowetsikakiri.

⁹ Ari ishookakaayitaki Tajorentsi inashiyi-tachari pankirentsipaeni, owaneenkayitachari, tzimayitatsiri kameethatatsiri okithoki owaetyaari. Ishookakaaki eejatzi niyankineki pankirentsimashiki apite pankirentsi: apaani rañaanteetari, itsipa riyonetantyaawori kameethatatsiri eejatzi kaari kameethatatsi.

¹⁰ Enitatsi Poshiñaariniki nija irenkirori pankirentsimashi, enitatsi ochewaa okaatzi 4.

¹¹ Etanakawori ochewaa iiteetziro Shinchaari, rootaki tapotachari janta Tapotaariki, ari itzimiri ooro.

¹² Riiperori ooro tzimatsiri janta, tzimatsi riiperori tziri, tzimatsi eejatzi mapipaeni

poreryaatatsiri.*

¹³ Iroka apite-taneentsiri ochewaa iiteetakiro Shipoposhaarini, rootaki tapotachari janta Cheenkariniki.

¹⁴ Iroka mawa-tapaentsiri ochewaa iiteetziro Tampishaarini, rootaki tapotachari Aatzikaweniki janta ishitowapiintzira ooryaa. Rooma otsipa 4-tatsiri ochewaa rootaki iiteetakiri Antawaani.

¹⁵ Ikanta Tajorentsi ari roejeekakiri irika shirampari janta pankirentsimashiki ijeeki Poshiñaariniki, rantawaete, eejatzi raminakowentiro.

¹⁶ Iroka ikantanakiri: “Kameethatatsi pithotiro okithoki pankirentsi paeni jeekatsiri pankirentsimashiki.

¹⁷ Rooma okithoki pankirentsi riyoteetantyaawori kameethatatsiri eejatzi kaari kamethatatsi, eero pithotziro okithoki. Aririka pithotakiro, aritaki pikamaki.”

¹⁸ Opoñaashita ikantanaki Tajorentsi, “Tee okameethatzi ijeekawaete shirampari apaniroeni. Otzimatyee nowetsikiniri amitakoyiterini.”

¹⁹ Owakira rowetsikantakari Tajorentsi maawoeni antamiweripaeni, shiwankiripaeni aayitatsiri jenoki, kepatsi raaki rowetsikantakariri. Ari ramakiniri shirampari iiteetziri Adán, iitantayityaariri apanipaeni rowetsikakirira Tajorentsi. Okaatzira iitayitakiri tsimeriyitatsiri, rootaki iwaeroyitaari nimaeka.

* **2:12** oshiyawitariri shempa = bedelio; mapipaeni poreryaatatsiri = ónice

20 Imatakiro Adán iitayitakiri maawoeni antamiweripaeni, maawoni shiwankiripaeni, eejatzi ipireetaripaeni. Tema tekatsi apaani amitakoterini rirori.

21 Ikanta Tajorentsi rowochokyaakiri Adán, ikanta imaaperotanaki kameetha, rayitakiri imeriki, iwichaneeri kameetha iwathaki.

22 Rootaki imereki atziri rowetsikakiri Tajorentsi etanakawori tsinani. Ramakiro Tajorentsi tsinani iñihiro atziri.

23 Ikanta iñaawakiro, ikantanaki:
 ¡Naaka ashitawo nowatha iroka!
 Rootaki nomereki.
 Tsinani oetyaa,

Tema nowatha rowetsikaetaki.†

24 Rootaki ritsiparyaantyaariri ewankari ipaapate eejatzi riniro, aririka raaki iina, tema apaani ikantaneeya iwathaki okimitakawo rapaani-wathatanaatyeemi.

25 Kaankimerekiri ikanteeyani apitekiro, shirampari eejatzi iina, tema tee ikaaniwiteeyaani.

3

1 Tema kiyothaniri ikantaka maanki rawijiri antamiweri ikaatzi rowetsikakiri Tajorentsi Pawa. Ari rojampitakiro tsinani, ikantakiro: “¿Arima ikantzimi Tajorentsi tee okameethatzi pithotero okithoki okaatzi pankiteenchari jaka?”

† 2:23 Iroka ñaantsi akantziri aaka “atziri”, rootaki ikanteetziri paerani “ish”, rooma akantziri aaka “tsinani”, rootaki ikanteetziri paerani “ish-shah”. Ari añiirori iroka ñaantsi “ish-shah” opoñaawo ñaantsi “ish” akantziri aaka “atziri”, aririka atsipateero añaaawaetero “ishah” oshiyawo akantziri aaka “opoña”. Aririka añaaawaetero ñaantsi “ish-shah” oshiyawaetakawo akante “atziriri-opoña”.

² Akanakiri tsinani, okantanakiri: “Shine-taantsitatsi nothotero okithoki pankiyiteenchari,

³ rooma ojatekaenchari pankirentsimashiki eero nothotziro. Tema ikantatyaana Tajorentsi tee okameethatzi nothotero, tee inintakaanawo eejatzi noteeyiro, aririka noteeyakiro, ari nokamaki.”

⁴ Ari rakanakiro maanki iroka tsinani, ikantziro: “Theeyaantsi ini, eero pikami.

⁵ Tema riyotzitakawo Tajorentsi aririka pithotakiro okithoki pankirentsi ipinkakaemiri aritaki piyotanakiro kameethatatsiri eejatzi kaariperori, poshiyakotanakyaari ikantaha Tajorentsi rirori.”

⁶ Aminanakiro tsinani okithoki pankirentsi kameetha okantaka, oñaawenatanakawo othotero, oshekitzimotantyaawori iyomento. Aakiro chochoki, othotakiro. Roojatzi aantanakanariri oemi, opapaakiri, ithotawakiro eejatzi rirori.

⁷ Ari okoñaatzimotanakiro, ojeekamerek-itashiteeyani apiteroeni. Ahaeyanakini oshi pankirentsi, oshirikakiro, rootaki opoñaantanakari.*

⁸ Okanta otampetyaanaki tsireniiteeni ikematziiri ranashitapaaka Tajorentsi Pawa ikinawaeteeyinira rirori pankirentsimashiki. Ari ishiyeeyanakani roma-napithatyaari pankirentsimashiki.

⁹ Riitaki kantacha Tajorentsi Pawa ikaempaakiri shirampari: “¿Jempe pijeekakika?”

¹⁰ Ari rakanakiri shirampari: “Nokemawakimi pikinapaaki pankirentsimashiki, antawoete

* **3:7** Ikantakoetziri jaka “pankirentsi” roojatzi iiteetzitari “hi-huera.”

nothaawanaki, tema tekatsi nokithaadyaari, rootaki nomanantanakari.”

11 Ikanta Tajorentsi, rojampitapaakiri: “¿Iitaka kantakimiri piyeekamerikitashitaha? ¿Pithotakiroma chochoki nokantzimiri eero pithotziro?”

12 Rakanaki shirampari, ikantzi: “Kaarima tsi-nani pipakinari notsipatyaari, rootakira pakina-woori chochoki, nothotantakawori naaka.”

13 Ikanta Tajorentsi Pawa rojampitanakiro tsi-nani, ikantziro: “¿Iitaka pantantawori iroka?” Roojatzi okantantanakari roori: “Maanki am-atawitakinari naaka, rootaaki nothotantakawori chochoki.”

14 Ikantanakiri maanki Tajorentsi Pawa: “Okantakaantziro pantakirowa iroka, nimaeka riyakateetemi pitsipawitarira maawoeni antamiweripaeni. Pishipaneeki panashiteeya nimaeka, kepatsi powaeya.

15 Naaka kantakahaeyaawoni okijaneentan-temiri iroka tsinani. Ari ikanteemiri ojariteeyaari ikijaneenteeri pitomipaeni. Riitaki ompojiimini piitoki ojariteeyaari tsinani, apatziro patsikiri eeroaka iitziki.”

16 Ikantanakiro tsinani: “Antawoete pikemaat-siwaeteeya aririka pitzimaanite. Pikoetyaapiin-teeri piimi, riitaki antariwentzimiri rirori, osheki pipinkathateri eeroaka.”

17 Eejatzi ikanteetanakiri shirampari: “Okantakakimi paawakotawakiro piina roojatzi pithotantakawori chochoki nopinkakawitziimiri, eero kaha kantakaanteroni riyakatanteetyaawori kepatsi. Antawoete pipomeentsiwaeteeyaawo

pantawaetee piñaanteeyaawori otzima
powaeyaari eenirowa pañaayitzi.

18 Kitocheemashi okantayiteeya kepatsi. Piwankiri powayiteeyaari.

19 Otzimatye pimajawiwenteero okaate powayiteeyaari, roojatzi piikamakotee, tema kepatsipane pinatzi rowetsikaetakimiri, eejatzi pipeyaneeyawo kepatsi.”

20 Ikanta shirampari iitakiro iina ‘Eva,’ tema roo rinirontayityaari ikaate tzimayitatsini.†

21 Roojatzi raantanaka Tajorentsi Pawa mashitsi rowetsikakiniri iithaari, rootaki ikithaatakiriri shirampari eejatzi tsinani,

22 ikantaki: “Ari roshiyakae aakapaeni shirampari, riyotanakiro kameethatatsiri eejatzi kaariperori. Nimaeka tee nokowakaaneeri ithotaneero chochoki owañaantatsiri, tee nokoyi rañe ikanteetatyeyani eero ikamaanite.”

23 Roojatzi romishitowantakari Tajorentsi irika shirampari pankirentsimashiki jeekatsiri Edénki. Rantawaetakaakiri jaka kepatsiki jempe raetaakiri rowetsikanteetakariri shirampari.

24 Ikanta romishitowaetakiri shirampari, rowaakiri ronampiri tajorentsi pankirentsimashiki jempe ishitowapiintzi ooryaa. Rowaakiro eejatzi owathaamentotsi oshiyawori opaamatzi paamari, oshewatzimaeta eejatzi, eero rareetanteetawo pankirentsi ow añaantatsiri.

4

1 Ikanta Adán, itsipatakawo iina Eva. Ari omotz-

† 3:20 Iroka waerontsi “Eva,” iñaaniki riroriipaeni oshiyawo akantziri aaka “Añaantaasi.”

itaki, roojatzi itzimantakari otomi oetakiri Caín, tema okantaki roori: “Notzimakiri notyomi shi-rampari. Riitaki Tajorentsi pakinariri.”*

² Roojatzi itzimantakari itsipa otomi iita Abel, rirentzitanakari Caín. Pirawaerintzi rini Abel, riima Caín pankiwaerentsi rini.

³ Okanta paata ojamanitaki, irika Caín, raanakiniri Tajorentsi iwankiri ipiri.

⁴ Ari ikantzitakari Abel rirori, raanakiniri Tajorentsi kameethaperotatsiri ipira. Raakameethatanakari Tajorentsi irika Abel ari ikimitzitakari rowishatepaeni.

⁵ Teemaeta raakameethatziri Caín eejatzi okaatzi ramawitakanariri. Rootaki otyaantakanariri Caín imashirenka.

⁶ Ikantakiri Tajorentsi: “¿Litaka otyaantzimiri pimashirenka?”

⁷ Pantakityeeromi kameethatatsiri, eero pikan-tayitashitami. Rooma tee pimatziro, aritakira pikaariperoshiretaki. Roo kantzimaetacha aritakimi potsinampaakiromi eeroka.”

⁸ Ikanta Caín raanakiri rirentzi Abel ikinawae-takayiri. Ikanta ikinawaeteeyinira, ari rompo-jaakiri Abel.

⁹ Ari rojampitakiri Tajorentsi irika Caín, ikantziri: “¿Jempe ikinakika pirentzi Abel?” ikantanaki Caín: “Tee niyotzi. ¿Naakama kempoyeeriri?”

¹⁰ Rapiitziro ikantziri: “¿Litaka pantantakawori iroka? Kimitaka okaemakaematatyeenami riraa pirentzi pompojakirira.

* **4:1** Iroka waerontsi “Caín,” iñaaniki riroriipaeni oshiyawo akantziri aaka “Itzimakakina.”

11 Kijaneentaarewo pikanteeya, eero pinampitaawo kepatsiki tema otsiryaantanamiki riraa pirentzi pompojagirira.

12 Pankiwaerintzi pinawita, eeromaeta piñaayiteero okithokitzimoteemi. Pithonkero pikinakinawaeyite jemperikapaeni, eero piñaahaero pijeekashiwaeteeya.”

13 Rakanakiri Caín irika Tajorentsi ikantziri: “Eero nomatziro nokijashityaawo okaatzi powajankitakina, antawoete ini.

14 Poemishitowakina kepatsikika, otzimatyeniyaate nokinakinawaetee jemperika, inteena nokinapithateemi, eero noñiirinojeekashiwaeteeya. Ikaatzi ñaayitenani ari rompojeena.”

15 Rakanaki Tajorentsi ikantziri: “Tzimatsirika ompojeemini eero, osheki rowajankiiteri rirori.” Ikimitakaantakari Tajorentsi iken-takotatyeerimi iwathaki Caín riyotantyaariri, opoñaantyaari eero rompojanteetari.†

16 Shitowanaki Caín ikenkithawaetakaakiri Tajorentsi, jataki inampiteeyaawo Nod-ki, jeekatsiri ishitowapiintzira ooryaa janta Edén-ki.

17 Ikanta Caín aaki rirori iina, rowakakiro, tzimaki itomi iitakiri Enoc. Rowetsikaki Caín inampi, iitakiro Enoc, aakotakiri iwaero itomi.

18 Riitaki Enoc ashitanakariri Irad. Ikanta Irad riitaki ashitanakariri Mejujael. Ikanta Mejujael riitaki ashitanakariri Metusael. Ikanta Metusael riitaki ashitanakariri Lamec.

† 4:15 Ikantakoetziri jaka “osheki rowajankiiteri” roojatzi ikan-teetziri “okaate 7 rapiiteeteri rowajankiiteri.”

19 Ikanta Lamec tzimaki rirori apite iina: etanakawori oeta Ada, otsipa oeta Zila.

20 Itzimanaki otomipaeni Ada iitakiri Jabal, riitaki isheninkapaeni ikaatzi pankoshetawae-tachari, pirawaenitachari.

21 Eenitatsi Jabal itsipa rirentzi iitachari Jubal, rijatzi isheninkapaeni ikaatzi piyompiwaetatsiri, eejatzi showiwaetatsiri.

22 Tzimaanitaki roori Zila, oetakiri Tubal-Caén, riitaki wetsikayitziriri poreryaayitatsiri eejatzi kijo-yitatsiri. Irika Tubal-Caén eenitatsi rirori ritsiro oeta Naama.

23 Ikanta Lamec, ikantakiro iina Ada eejatzi Zila: “Pikemijantena okaate nokantemiri: Nompojakiri atziri tema retashitakityaana ikichankakina nowathaki. Nowamaaki ewankari tema retashitakinaha rompojakina.

24 Osheki ikijawenteeteri Caín, rooma naaka nomaperotante nokijakowentante.”‡

25 Ikanta rapiiteero Adán itzimakahaero iina, tzimae itsipa otomi oetakiri Set. Ari okantzi: “Ipaana Tajorentsi itsipa notyomi riitaki poy-aataariri Abel-ni, rompojakiri paerani Caín.”§

26 Ikanta Set tzimaki itomi rirori iitakiri Enós. Riitaki etanakawo rapatziyaanakari Tajorentsi raakotapiinteero iwaero.

‡ 4:24 Ikantakoetziri jaka versículo-ki, roojatzi oshiyawori ikan-teetaki “Tema 7 okaate rapiiteetero ikijawenteeteri Caín, rooma naaka okaate 77 napiitante nokijakowentante.” § 4:25 Iroka waerontsi “Set,” iñaaniki riroripaeni oshiyawitakawo akantziri aaka “Ipaana.”

5

¹ Iroka rojankinatakota ikaatzira icharinipaeni Adán. Tema owakira Tajorentsi rowetsikakiri atziri, ari roshiyari ikantaha itajorentsitzi rirori.

² Rowetsikakiri shirampari eejatzi tsinani. Itajonkawentakiri. Tema owakira rowetsikakiri Tajorentsi, iitakiri 'Atziri.'

³ Okaataki Adán 130 rojarentsite, aripaete itzimaes itzipa itomi iiteeri Set. Riitakira kimitanakariri jempe ikantawaeta rirori.

⁴ Okanta awijaki maawoeni irokapaeni, eeniroha rañaawita Adán okaataki 800 ojarentsi. Tzimawae itomipaeni eejatzi rishintopaeni.

⁵ Tzimanaki Adán 930 ojarentsi okaatzi rañaaki, roojatzi ikamantaa.

⁶ Tzimanaki rirori Set okaatzi 105 rojarentsite, aripaete itzimaki itomi iitakiri Enós.

⁷ Okanta awijayitaki maawoeni irokapaeni, eeniro rañaawita Set okaatzi 807 ojarentsi. Tzimawae itomipaeni eejatzi rishintopaeni.

⁸ Tzimanaki Set 912 ojarentsi okaatzi rañaaki, roojatzi ikamantaa.

⁹ Tzimanaki rirori Enós okaatzi 90 rojarentsite, aripaete itzimaki itomi iitakiri Caenán.

¹⁰ Okanta awijayitaki maawoeni irokapaeni, eeniro rañaawita Enós okaatzi 815 ojarentsi. Tzimawaki itomipaeni eejatzi rishintopaeni.

¹¹ Tzimanaki Enós 905 ojarentsi okaatzi rañaaki, roojatzi ikamantaa.

¹² Tzimanaki rirori Caenán okaatzi 70 rojarentsite, aripaete itzimaki itomi iitakiri Mahalaleel.

13 Okanta awijayitaki maawoeni irokapaeni, eeniro rañaawita Caenán okaatzi 840 ojarentsi. Tzimawae itomipaeni eejatzi rishintopaeni.

14 Tzimanaki Caenán 910 ojarentsi okaatzi rañaaki, roojatzi ikamantaa.

15 Tzimanaki rirori Mahalaleel okaatzi 65 rojarentsite, aripaete itzimaki itomi iitakiri Jared.

16 Okanta awijayitaki maawoeni irokapaeni, eeniro rañaawita Mahalaleel okaatzi 830 ojarentsi. Tzimawae itomipaeni eejatzi rishintopaeni.

17 Tzimanaki Mahalaleel 895 ojarentsi okaatzi rañaaki, roojatzi ikamantaa.

18 Tzimanaki rirori Jared okaatzi 162 rojarentsite, aripaete itzimaki itomi iitakiri Enoc.

19 Okanta awijayitaki maawoeni irokapaeni, eeniro rañaawita Jared okaatzi 800 ojarentsi. Tzimawae itomipaeni eejatzi rishintopaeni.

20 Tzimaki Jared 962 ojarentsi okaatzi rañaaki, roojatzi ikamantaa.

21 Tzimanaki rirori Enoc okaatzi 65 rojarentsite, aripaete itzimaki itomi iitakiri Matusalén.

22 Ari ikantapiintatya Enoc rantziro ikoyiri Tajorentsi. Tzimakiita Matusalén, eeniro ijeekawita Enoc okaatzi 300 ojarentsi. Tzimawae itomipaeni eejatzi rishintopaeni.

23 Tzimanaki Enoc 365 ojarentsi okaatzi ijeekaki.

24 Ari ikantapiintatya Enoc rantziro ikoyiri Tajorentsi, roojatzi rantaariri Tajorentsi, tee iñahaeteeri.

25 Tzimanaki rirori Matusalén okaatzi 187 rojarentsite, aripaete itzimaki itomi iitakiri Lamec.

²⁶ Okanta awijayitaki maawoeni irokapaeni, eeniro rañaawita Musalén okaatzi 782 ojarentsi. Tzimawae itomipaeni eejatzi rishintopaeni.

²⁷ Tzimanaki Musalén 969 ojarentsi okaatzi rañaaki, roojatzi ikamantaa.

²⁸ Tzimanaki rirori Lamec okaatzi 82 rojar-entsite, aripaete itzimaki itomi,

²⁹ Ari iitakiri Noé. Tema ikenkithawaetaki Lamec, ikantzi: “Riyakatakiro Tajorentsi kepatsi, otzimatyé antawaetee osheki apankiwaetee. Irika eentsi riitaki makoryaakahaeni.”*

³⁰ Tzimakiita Noé, eeniro rañaawita Lamec okaatzi 595 ojarentsi. Tzimawae itomipaeni eejatzi rishintopaeni.

³¹ Tzimanaki Lamec 777 ojarentsi okaatzi rañaaki, roojatzi ikamantaari.

³² Ikanta Noé tzimaki rirori okaatzi 500 rojar-entsite, aripaete itzimaki itomipaeni: Sem, Cam, Jafet.

6

¹ Ikanta roshekitanaki atziripaeni kepatsiki, tzimayitanaki rishintopaeni.

² Owaneenka okantayitaka, iñaayitakiro itomyaayi Tajorentsi. Ari riyoyaaki tsinani, iinantakawo okaatzi kameethatzimotakiriri.

³ Ari ikantanaki Tajorentsi: “Tee nokoyi rañaayitee atziripaeni, tema wathatsi rinayitaki riroripaeni. Apatziro rañaawitya okaate 120 ojarentsi.”

* **5:29** Iroka waerontsi “Noé” iñaaniki rirori okimitawo akantziri aaka “Makoryaatsiri.”

4 Ikanta iinantayitanakawo itomyaayii Tajorentsi, tzmanaki itomipaeni, rootaki etaneenchari. Riitakira irika antaripenthaki nampitakawori jaka kepatsiki, riroperori ikanteeyani.

5 Iñaakiri Tajorentsi maperotaka ikaariperotaki atziripaeni kepatsiki, itzimawenteeyironi ikenkithashiretawo ikaariperoyite.

6 Antawo okatsitzimoneentanakiri Tajorentsi rowetsikakirira atziripaeni.

7 Ikantanaki: “Otzimatye nothonkaeri atziripaeni ikaatzi nowetsikakiri kepatsiki, ari noshiyakahaeri antamiweripaeni, anashiyitachari, shiwankiripaeni. Antawo okatsitzimoneentakina nowetsikawitakarira.”

8 Roo kantacha, iñaapiintakiri Noé kameethashireri ikantzimotakari rirori.

9 Iroka okanta ikenkithatakoetziri Noé. Tema Noé kameethashireri rini, ikemijantapiintziri Tajorentsi. Ikaatzira atziripaeni ijeekaeyinira paerani, apatziro Noé rantapiintakiro ikowayiri Tajorentsi.

10 Iikaatzi mawa itomi, iroka iwaero: Sem, Cam, Jafet.

11 Osheki ikaariperotzimotakiri aatziripaeni Tajorentsi, ikoshekawakaawaeta.

12 Tema mawoeni ikaariperotaki atziripaeni. Ikanta iñaakiro Tajorentsi osheki okantaka kaariperotaantsi kepatsiki,

13 ikantakiri Noé: “Nokenkithashiretaka nothonkeri atziripaeni. Riitaki kantakaantakirori otzimantakari kepatsiki ompojawakahaantsi, nothonkeri irikapaeni eejatzi maawoeni kepatsi.

14 Piwenatero inchato tzimatsiri okashi, rotaki pamaatakotantyaari. Pitsipanayitero inthomoeki pitantotantyaawo jantarikota. Roojatzi piwichantakyaawori tziriki iwitenkayitaha ojanarikira eejatzi inthomoeki, eero okyaantantawo nijaa.

15 Iroka okaate ojanthate pamaatakomento: 300 okaate ojanthate pimonkaatantyaawo pikonaki, 50 okaate ojanthate oshipaneeki pimonkaatantyaawo pikonaki, 30 okaate ojenokite pimonkaatantyaawo eejatzi pikonaki.*

16 Mawamenko okaate oshitamenko owawitya, apaani okantya pimoontero shaawiini opankotapishiki ikine ramineete. Iroka omoo okaate ojenokite apaani pikonaki. Apaani okantya eejatzi ashitawo.

17 Nowaryaatyero antawo inkani thonkironi kepatsi, rootaki thonkaerini maawoeni añaayitatsiri jemperikapaeni jaka kepatsiki.

18 Roo kantzimaetacha tzimatsi akashiyaakaawakaeyaari. Pomonkyaayiteri amaatakomentotsiki pitomipaeni, piina, paniropaeni eejatzi eeroka.

19 Pomonkyaayite eejatzi apitepaeni tsimeri pamaatakomentoki, apaani shirampari eejatzi apaani tsinani, opoñaantyaari itzimantayiteeyaari.

20 Pomonkyaayite eejatzi pamaatakomentoki apitepaeni ikaatzi inashiyitachari antamiweripaeni: shiwankiripaeni, ipiraetari,

* **6:15** Kantakochari jaka “300 pimonkaatantyaawo pikonaki” rootaki ikanteetziri eejatzi 135 ojanthate. Kantakochari “50 pimonkaatantyaawo pikonaki” rootaki ikanteetziri eejatzi 22.5 ojanthate. Kantakochari “30 pimonkaatantyaawo pikonaki” rootaki ikanteetziri eejatzi 13.5 ojanthate.

anashiyitachari kepatsiki, opoñaantyaari
itzimantayiteeyaari riroripaeni.

²¹ Paayite eejatzi okaatzi rowaetari,
powaantyaawo, otzimantyaari poyaari eeroka
eejatzi tsimeripaeni.”

²² Rantakiro Noé maawoeni okaatzi ikantakiriri
Tajorentsi.

7

¹ Ikanta Tajorentsi ikantakiri Noé: “Ikaatakira
atziripaeni nimaeka, apatziro pikantakaawo
eeroka pantapiintakiro nokoyiri naaka.
Pikye amaatakomentotsiki pitsipatanakyaari
pitomipaeni.

² Paanaki inashiyitachari tsimeri kitewathari,
ikaate 7 shirampari eejatzi tsinani, riima tsimeri
kaariperowathari apite ikaate paanakiri, apaani
shirampari eejatzi tsinani.

³ Paanaki eejatzi inashiyitachari shiwankiri,
ikaate 7 shirampari eejatzi tsinani, eero ipeyanta
jempe ikantawaeta.

⁴ Okatapaaki 7 kitejeri nowaryaantyaawori
inkani, okamaetyaawo opariyi okaate 40
kitejeri eejatzi 40 tsireniri. Nothonkatyeerira
kepatsiki maawoeni añaayitatsiri, ikaatzi
nowetsikawitakari.”

⁵ Rantakiro Noé maawoeni okaatzi ikantakiriri
Tajorentsi.

⁶ Oonkantakari paerani kepatsi, tzimaki Noé
okaatzi 600 rojarentsite.

⁷ Roojatzi rotetapithateeyanakawoni
Noé oonkawo amaatakomentotsiki itsi-
pateeyanakarini itomipaeni, iina, raniropaeni.

⁸ Ikaatzi antamiweripaeni kitewathatatsiri, eejatzi kaariperowathatatsiri, aayitatsiri, anashiyitachari,

⁹ oteyitanaka amaatakomentotsiki itsipatakari Noé, apitepaeni itsipatawakaapaa, apaani shirampari eejatzi tsinani. mataka okaatzi ikantakiri Tajorentsi.

¹⁰ Okanta monkaatapaaka 7 kitejeri, etanakawo oonkawo opamankanakiro kepatsi.

¹¹ Okaataki rojarentsire Noé 600, roori kitejeri 17 apitetaneentsiri kashiri. Aripaete otonkakotanaki antawoete inkaare inthomoekinta kepatsi, ashitaryaakotanaka eejatzi jenoki inkiteki.

¹² Okamaetakawo oparyaaki kepatsiki okaatzi 40 kitejeri eejatzi 40 tsireniri.

¹³ Rootakira kitejeri ikyaantanakari Noé amaatakomentotsiki itsipayitanakari itomipaeni Sem, Cam, Jafet, iina eejatzi mawa raniro.

¹⁴ Aritaki itsipatakari maawoeni antamiweripaeni, ipireetari, anashiyitachari kepatsiki eejatzi shiwankiripaeni.

¹⁵ Maawoeni antamiweripaeni ikyaayitanaki amaatakomentotsiki itsipatakari Noé, apitepaeni itsipatawakanaka.

¹⁶ Rotetanaka apaani shirampari eejatzi apaani tsinani. Yomaatakaha okaatzi ikantakiriri Tajorentsi Noé. Roojatzi rashitantanakawori Tajorentsi ashitawo amaatakomentotsi.

¹⁷ Ari iyomaatapaaka okaatzi 40 kitejeri paryaa-paaki inkani. Okanta oonkanaka, amaatanaki amaatakomentotsi.

18 Eekiro opokaahatzi nijaa, eekiro otzinaatya amaatakomentotsi.

19 Tema intsipaete opokaahapaaki nijaa, opamankankiro antawopaeni tonkaari jaka kepat-siki.

20 Opamankaperotanakiro antawopaeni tonkaari, awijaneentanakiro ojenokitzi okaatzira omonkaatari 15 konakintsi.

21 Roojatzi ithonkantaakari maawoeni atziri-paeni jaka kepat-siki, aritaki ikanteeyakani shi-wankiripaeni, antamiweripaeni, ipireetari, ee-jatzi anashitachari kepat-siki.

22 Ari ithonkatakiri añaa-yitatsiri kepat-si, maawoeni ikaatzi jekawitachari.

23 Apatziro ikantakawo Noé eejatzi ikaatzi jeekaentsiri amaatakomentotsiki, ritaki añahaatsiri. Riima itsipapaeni ithonkaetakiri: atziripaeni, antamiweripaeni, shiwankiripaeni, ikaatzira anashiyiwitachari, maawoeni.

24 Tema 150 kitejeri okaatzi ojamanitaki opamankakiro oonkawo kepat-si.

8

1 Ikanta Tajorentsi, roshiretaari Noé eejatzi maawoeni antamiweripaeni itsipatakarira amaatakomentotsiki. Itampyaatakaakiro pyahaana oonkawo.

2 Ashitayitanaa oshitowaawitaha nijaa poñaneenchari inthomoeki kepat-siki, ari okantzitanaka jenoki inkiteki. Kaatanee opari inkani,

3 amatsinka okantaka opiyaata nijaa. Okaataki 150 kitejeri, opiyahaantari nijaa.

4 Ikanta rawijaki 5 kashiri, opiryaatakotee amaatakomentotsi janta ochempiki iitachari Ararat.*

5 Eekiro iyaatatzi opiyaataawo nijaa. Ikanta rawijaneentakiro rawijaki apite kashiri, ari okoñaatee tonkaari jenokitatsiri.†

6 Okanta awijaki 40 kitejeri, rashitaryahaero Noé imoontakirowa amaatakomentotsi,

7 rowaahakiri tzijoniro. Ikanta reworewowaeta tzijoniro royaawentawo opiryaatee kepatsi.

8 Ikanta Noé, romishitowakiri shiro iñaantyaawori piryaateerika kepatsi.

9 Eejatzi ipiyaawo shiro amaatakomentotsiki, tee iñi jempe rookya, eenirowa oonka kepatsiki. Rowaankawakotanaka Noé rookantapaari shiro romonkyaaawaeri amaatakomentotsiki.

10 Eejatzi royaawentaawo Noé okaatzi 7 kitejeri, rapiiteeri rowahaeri shiro.

11 Okanta otsireniityaaki, piyaawo shiro, ramae ithowaki tsipanashi. Ari riyotee Noé piryaatzimatee.‡

12 Eejatzi royaawentawaa Noé okaatzi 7 kitejeri, rapiiteero rowahaeri shiro. Tee ipiyaawo.

13 Okaataki Noé 601 rojarentsite, ari opiryaate kepatsi. Ikanta rawijaneentanakiro 10 kashiri, rookaero Noé opankoshi amaatakomentotsi.

* **8:4** Ikanteetziri jaka “rawijaki 5 kashiri” rootaki ikanteetzitari eejatzi “kashiri 7, eejatzi kitejeri 17” † **8:5** Ikanteetziri jaka “rawijaneentakiro rawijaki apite kashiri” rootaki ikanteetzitari eejatzi “kitejeri 1, eejatzi kashiri 10.” ‡ **8:11** Kantakotachari jaka “inchapana,” roori iiteetziri “olivo.”

Iñaakiro piryaatee kepatsiki. §

¹⁴ Ikanta imonkaatzimatata apite kashiri, ari opiryaateeri kameetha kepatsi.*

¹⁵ Ikanteeri Tajorentsi irika Noé:

¹⁶ “Pishitowae amaatakomentotsiki, pitsipateeyaawo piina, pitomipaeni eejatzi paniropaeni.

¹⁷ Pomishitowaeri maawoeni antamiweripaeni ikaatzira pitsipatakari: shiwankiripaeni, ipirae-tari, anashiyitachari kepatsiki. Ishekiteeta maa-woeniki kepatsiki.”

¹⁸ Ikanta Noé itsipatakawo iina, itomipaeni, raniropaeni, shitowoeyeeni amaatakomentotsiki.

¹⁹ Ari ishitowaeyanakini maawoeni antamiw-eripaeni, ipirae-tari, anashiyitachari, aayitatsiri maawoeni.

²⁰ Roojatzi rowetsikantaka Noé taapokimen-totsi roemoshirenkantyaariri Tajorentsi. Raaki apaani ikaatzi tsimeriyitatsiri kitewathatatsiri, ari ikantzitakari ikaatzi shiwankiyitatsiri. Itaakiniri.

²¹ Ikanta ikemaenkatawakiri Tajorentsi iwoshininka, ikantanaki: “Eero napiiteero nothonkaeri atziripaeni, nothonkawen-tashitakari iyaaperonkari. Okantawitaka reentsitakori ikenkithashiryahaapiintawo atziripaeni rantayitero kaariperori. Ari ikimitakiri maawoeni antamiweripaeni, eero napiiteeri nothonkaeri nokimitaakirira nimaeka.

§ 8:13 Ikanteetziri jaka “rawijaneentanakiro 10 kashiri” rootaki ikanteetzitari eejatzi “kitejeri 1, eejatzi kashiri 1.” * 8:14 Ikan-teetziri jaka “imonkaatzimatata apite kashiri” rootaki ikanteetzi-tari eejatzi “kitejeri 27, eejatzi kashiri 2.”

22 Ashi owaero ipankiwaete inampiki roojatzi rowiitanteeyaawori iwankiwaeropaeni.

Ashi owaatyero omajawirentsisee eejatzi okatsinkaetyee.

Ashi owaatyero okyaawontsisee eejatzi ojar-entsisee.

Okitejiyitayi eejatzi otsireniyitayi jaka kepatsiki.”

9

¹ Ikanta Tajorentsi itajonkawentakiri Noé itsipataakiri itomipaeni, iroka ikantakiri: “Roshekitee pitomipaeni, ithonkya inampiteeyaawo kepatsiki.

² Ithaawanteemi antamiweripaeni. Eeroka yotashiteerini shiwankiripaeni, antamiweripaeni, nijaweripaeni.

³ Kameethatatsi poyaari antamiweripaeni eejatzi pankirentsipaeni. Naakaha pakimirori maawoeni.

⁴ Riima añiinkari wathatsi, eero powakotawo riraa, rootaki añaaakayiriri.

⁵ Roo kowaperotachari irahaantsi. Arika piratakakiri pisheninka pompojeri, arira nomatakimi naaka. Arira nokantzityaari pipira, pirentzi, maawoeni atziriyitatsiri, niratakayiri nompojeri.

⁶ Iitarika ompojerini atziri,

Arira rompojeeteeri rirori.

Tema Tajorentsi owetsikakiri atziri, roshiyakaakiri itajorentsishiretzi irirori.

⁷ Roshekitee pitomipaeni eeroka,

Ithonkaeya inampitanteeyaawo kepatsiki.”

8 Eekiro iñaanatatziiiri Tajorentsi irika Noé itsipataakiri itomipaeni, ikantziri:

9 “Pikem, tzimatsi nokashiyaakaakimiri, ari nokantzityaari eejatzi picharinipaeni.

10 Ari nokanteri maawoeni antamiweripaeni ikaatzi tsipayitakimiri pishitowaera amaatako-mentotsiki: shiwankiripaeni, tsimeripaeni, ikaatera tzimayitaatsini kepatsiki.

11 Okaatzi nokashiyaakaakimiri eero nowashiñeero. Eero napiitantaawo oonkawo nowajankitanteeyaari atziriite eejatzi antamiweripaeni. Eero apiita oonkaeya kepatsi othonkaerikari tzimayitaatsiri.”

12 Eekiro ikenkithawaetakaatziiri Tajorentsi, ikantziri: “Irika iñahaeteeri riyotanteeyaari tzimatsi nokashiyaakaakimiri, roo piñaaapiinteeri eeroka eejatzi antamiweripaeni.

13 Arika piñeeri oye menkoriki, piyotzi eenitatsi nokashiyaakaakimiri.

14 Arika ooreenkakite kepatsiki, ari iñahaeteeri ikatziye oye.

15 Ari nokenkithashireterori naaka nokashiyaakaakimiri eeroka eejatzi antamiweripaeni, eero rapiiteero iñahaero oonkawo othonkaero kepatsi.

16 Arika noñeeri oye menkoriki, nokenkithashiretapiinteero nokashiyaakaakimiri rootaki naapatziyanteyaari atziripaeni, eejatzi antamiweripaeni jeekatsiri kepatsiki.

17 Roo iñeeri atziripaeni riyotantyaari, riyotee eejatzi antamiweripaeni eenitatsi nokashiyaakaantziri.” Roowa iñaani Tajorentsi ikamantakiriri Noé.

18 Irika itomipaeni Noé ikaatzi shitowaatsiri amaatakomentotsiki: Sem, Cam, Jafet. Riitaki Cam ipapatetanakari Canaán.

19 Ritaki mawa itomipaeni Noé oshekitaatsiri kepatsiki.

20 Owaancheempeki rini Noé, riira etanakawo ipankiyitziro chochoki imiriyiiteeri.

21 Ikanta rirakirowa Noé owaa iwankiri, antawoete ishinkitanakawo tee iñaakoteeya, aatonkoryaawaetaka ipankoki.

22 Ikanta Cam ipapatetanakari Canaán, iñaakiri ipaapate raatonkoryaawaetaka, ikamantakiri rirentzi.

23 Ipokapaaki Sem itsipatakari Jafet, ramaki ithaari ipashikaeri ipaapate. Itaapi ipokantaka eero iñaantari raatonkoryaakaa.

24 Ikanta ikakitee Noé, riyotaki ritaki iyaapitsi itomi pashikaeriri.

25 Ikantanaki:

Iyakataarewo rinatye Canaán,
Romperatapiintane rinatye rirentzi.

26 Eekiro ikantanakitzi Noé:
Riitaki Tajorentsi tajonkawenteerini Sem,
Riitaki omperateeyaarini Canaán.

27 Riitaki Tajorentsi kantakaeyaarini Jafet roshek-
itanteeyaari,
Inampiteeyaawo iipatsiteki Sem,
Rijatzi omperateeyaarini Canaán.

28 Okanta awijakira oonkapaetetantakari kepatsi, ojamani rañaawae Noé okaatzi 350 ojarentsi.

29 Okaatzi ojamanitaki rañaaki Noé 950 ojarentsi roojatzi ikamantaari.

10

¹ Okanta awijakira oonkawo, tzimanaki itomipaeni Sem, Cam, Jafet. Riitaki ichariniyitanakari Noé.

² Riitaki Jafet tomintanakariri Homer, Mahoh, Madae, Javán, Tubal, Mesec, Tiras.

³ Riitaki Homer tomintanakariri Askenaz, Rifat, Togarma.

⁴ Riitaki Javán tomintanakariri Elisa, Tarsis, Quitim, Dodanim.

⁵ Riitaki icharinitakari Jafet, rijatzi nampitanakawori iñaacheraakipaeni. Tzimayitanaki irikapaeni inampi, eejatzi iñaanipaeni.

⁶ Riitaki Cam tomintanakariri Cus, Mizraem, Fut, Canaán.

⁷ Riitaki Cus tomintanakariri Seba, Javila, Sabta, Raama, Sabteca. Riitaki Raama tomintanakariri Seba eejatzi Dedán.

⁸ Riitaki Cus tomintanakariri Nimrod, etanakawori atziri oshekitzimotziri ishintsinka.

⁹ Riitaki Tajorentsi kantakaakariri Nimrod ikominthatantari. Roo opoñaantari ikanteetzi: “Poshiyaari Nimrod, tema Tajorentsi kantakaakariri ikominthatantari.”

¹⁰ Iroka kyaariperori inampiite jeekatsiri Sinar-ki, ri ipinkathariwentantziri Nimrod: Babel, Erec, Acad, Calne.

¹¹ Ari ipoñaakawori Sinar-ki ashitawori inampipaeni: Nínive, Rejobot, Cala,

¹² rijatzi ashitawori kyaariperori nampitsi iitachari Resén. Iroka nampitsi Resén rootaki jatekachari ojeekira nampitsi Nínive eejatzi Cala.

¹³ Riitaki Mizraem tomintanakariri Ludim, Anamin, Lejabim, Naftujim,

14 Patrusim, Caslujim, Caftorim, ri isheninkapaeni Filistia-jatzi.

15 Riitaki Canaán tomintanakariri Sidón rantarite itomi, eejatzi Het.

16 Rijatzi isheninkapaeni Canaán irika: Jebus-jatzi, Amor-jatzi, Herhes-jatzi,

17 Jev-jatzi, Arac-jatzi, Sin-jatzi,

18 Arvad-jatzi, Zemar-jatzi, Hamat-jatzi. Riitaki icharinipaeni irika Canaán ikaatzi pookayitaatsiri.

19 Riitaki thonkakirori inampitawo Gerar-ki, ipoñaanakawo nampitsiki Sidón roojatzi Gaza-ki. Ithonka inampitakawo nampitsiki Sodoma, Gomorra, Adma, Zeboem, roojatzi Lasa-ki.

20 Riitaki irikapaeni icharinitakari Cam, rijatzi nampitanakawori jemperikapaeni. Tzimayitanaki irikapaeni inampiite, eejatzi iñaanipaeni.

21 Ikanta Sem rantarite Jafet, tzimaki icharini rirori iiteetakiri Heber. Riitaki Heber oshekita-neentsiri ikaatzi ichariniyitanakari Sem.

22 Riitaki Sem tomintanakariri Elam, Asur, Arfaxad, Lud eejatzi Aram.

23 Riitaki Aram tomintanakariri Uz, Jul, Heter, Mas.

24 Riitaki Arfaxad tomintanakariri Sala. Eejatzi Sala riitaki tomintanakariri Heber.

25 Ikanta Heber tzimanaki apite itomipaeni: etakawori iita Peleh, aripaete ipookanaki atziri iipatsiteki. Riima itsipa itomi iita Joctán.*

26 Riitaki Joctán tomintanakariri Almodad, Selef, Jazar-mavet, Jera,

* **10:25** Iroka waerontsi “Peleh”, iñaaniki riroripaeni oshiyawo akantziri aaka “Pookaantsi.”

²⁷ Adoram, Uzal, Dicla,

²⁸ Obal, Abimael, Seba,

²⁹ Ofir, Javila, Job-ab. Maawoeni irikaete riitaki itomiite Joctán.

³⁰ Ithonka inampitakawo janta Mesa-ki roojatzi Sefar-ki jeekatsiri ochempimashiki ishitowapi-intzira ooryaatsiri.

³¹ Riitaki irikapaeni icharinitakari Sem, rijatzi nampitakawori jemperikapaeni. Tzimayitanaki irikapaeni inampiite, eejatzi iñaanipaeni.

³² Riitaki irikapaeni icharinitanakari itomipaeni Noé. Tema awijanakira paerani oonkawo, ari ithonkari ipaashiniyitanaki irikapaeni, rinashiyitaanaka inampiteeyawowa jemperikapaeni.

11

¹ Paerani apaani okanta ñaantsi iñaawaeteetziri kepatsiki.

² Ikanta rowahanaka atziripaeni inampityaawo ishitowapiintzira ooryaa, areetaka janta iiteetziri Sinar, iñaapaakiro owintenipathatzi kepatsi, ari inampitapaakawo.

³ Ari ikantawakahaeyakani atziripaenni: “Jame owetsikaeyeni kepatsipatha atayimaetyaawo.” Arira retanteetanakawo rotantoteetawo kepatsipatha, tee apatziro rotantoteetawo mapi. Retanteetanakawo eejatzi otsirekanteetawo tsirepathari, tee apatziro rahaetziro otsirekanteetari paerani.

⁴ Ari ikantawakahaeyakani eejatzi: “Pipokaeyeni, jame owetsike anampi, owetsiki eejatzi antawo ateementotsi areetachani

jenokinta. Jame anampiteeyaawo kameetha eero añaantawo akinakinawaetee jemperikapaeni.”

⁵ Riitaki kantacha pokaki Tajorentsi raminero nampitsi eejatzi ateementotsi rowetsikakiri atziripaeni.

⁶ Ikantashiretanaki Tajorentsi: “Apaani okanta inampitee, apaani okanta iñaani eejatzi, okaate ikenkithashireteeyaari rantero, ari imatakiro.

⁷ Nimaeka nowashiñaapithateri iñaanipaeni, eero ikemathatawakaanta iñaanatawakaeya.”

⁸ Ari ipakaakaakiri Tajorentsi rowetsikawitakawowa antawo inampi, ipookayiteero ikinayiteero jemperikapaeni.

⁹ Ikompitakaayitakari iñaanipaeni eejatzi, opoñaantyaari eero ikemathatawakaanta. Jatayitanaki inampiteeyaawo jemperikapaeni. Rootaki iitanteetakawori Babel iroka antawo nampitsi rowetsikakiri atziripaeni.*

¹⁰ Irika icharinipaeni Sem. Tema awijaki apite ojarentsi oonkantakari paerani, tzimaki Sem okaatzi 100 rojarentsite, tzimaki itomi Arfaxad.

¹¹ Ojamani rañaaki Sem okaatzi 500 ojarentsi. Osheki itomi eejatzi rishintopaeni tzimaentsiri.

¹² Ari tzimaki Arfaxad okaatzi 35 rojarentsite, ari itzimaki itomi iitakiri Sala.

¹³ Ojamani rañaaki Arfaxad okaatzi 403 ojarentsi. Osheki itomi eejatzi rishintopaeni tzi-maentsiri.

¹⁴ Ari tzimaki Sala okaatzi 30 rojarentsite, roo-jatzi itzimantaka itomi iitakiri Heber.

* **11:9** Iroka waerontsi “Babel” iñaani ini riroripaeni, roo oshiya-wori añaaniki aaka akantziri: “Kompitaantsi.”

15 Ojamani rañaaki Sala okaatzi 403 ojarentsi. Osheki itomi eejatzi rishintopaeni tzimaentsiri.

16 Ari tzimaki Heber okaatzi 34 rojarentsite, roojatzi itzimantakari itomi iitakiri Peleh.

17 Ojamani rañaaki Heber okaatzi 430 ojarentsi. Osheki itomi eejatzi rishintopaeni tzimaentsiri.

18 Ari tzimaki Peleh okaatzi 30 rojarentsite, roojatzi itzimantakari itomi iitakiri Reu.

19 Ojamani rañaaki Peleh okaatzi 209 ojarentsi. Osheki itomi eejatzi rishintopaeni tzimaentsiri.

20 Ari tzimaki Reu okaatzi 32 rojarentsite, roojatzi itzimantakari itomi iitakiri Seruh.

21 Ojamani rañaaki Reu okaatzi 207 ojarentsi. Osheki itomi eejatzi rishintopaeni tzimaentsiri.

22 Ari tzimaki Seruh okaatzi 30 rojarentsite, roojatzi itzimantakari itomi iitakiri Nacor.

23 Ojamani rañaaki Seruh okaatzi 200 ojarentsi. Osheki itomi eejatzi rishintopaeni tzimaentsiri.

24 Ari tzimaki Nacor okaatzi 29 rojarentsite, roojatzi itzimantakari itomi iitakiri Taré.

25 Ojamani rañaaki Nacor okaatzi 119 ojarentsi. Osheki itomi eejatzi rishintopaeni tzimaentsiri.

26 Ari tzimaki Taré okaatzi 70 rojarentsite, roojatzi itzimantakari itomipaeni iitakiri Abram, Nacor, Harán.

27 Irika isheninkapaeni Taré. Irika Taré riitaki tomintanakariri Abram, Nacor, Harán. Irika Harán riitaki tomintanakariri Lot.

28 Irika Harán riitaki etakawo ikamae janta Ur-ki iipatsiteki Caldi-ite, tekiraha ikamiita Taré ashitariri. Ikamaki itzimakira paerani.

29 Ikanta Abram iinantakawo Sarai. Riima Nacor iinantakawo rirori Mil-ca, rishinto Harán.

Iroka Mil-ca roo irento Isca.

³⁰ Teemaeta itzimi eentsite Sarai, amashithaki-waetatya roori.

³¹ Ari riyaataki Taré janta Canaán-ki rookanakiro Ur iipatsiteki Caldi-ite. Ari raanakiri itomi Abram itsipataaneeri Sarai raniro, raanaeeri eejatzi Lot icharini. Ikanta rareetawo Harán-ki, ari inampitapaawori.

³² Ojamani rañaaki Taré okaatzi 205 ojarentsi, ari ikamaeri rirori janta Harán-ki.

12

¹ Ikanta Tajorentsi iñaanatakiri Abram, ikantakiri: “Eenitatsi otsipa kepatsi noñahakimiri, piyaate janta, pookaneeri pisheninkapaeni eejatzi piipatsite.

² Ri noshekyahaeri picharinipaeni. Ari notajonkawentakimi eeroka, riroperori nokantaka-haemi. Eeroka kantakaeyaawoni notajonkawentantyaariri itsipajatzipaeni.

³ Ari notajonkawenteeri ikaatzi tajonkawentakimini eeroka. Ari niyakateeri naaka ikaatzi iyakatemiini eeroka. Tema eeroka kantakaeyaawoni notajonkawentanteeyaariri maawoeni inashiyitachari sheninkatawakaeyitachari jaka kepatsiki.”

⁴ Tzimaki Abram okaatzi 75 rojarentsite. Jataki Canaán-ki rookotakinirira Tajorentsi, rookaneero Harán inampiwitawowa.

⁵ Itsipatanaawo iina Sarai, eejatzi Lot itominthori. Ithonkakiro raaneero tzimimoyitziriri, raaneeri maawoeni ratzirite ramanantakiri

Harán-ki. Iroka okanta rareetantakari Abram Canaán-ki,

⁶ ithonkakiro ranashitakawo iroka kepatsi, roo-jatzi rareetantakari Siquem-ki ojeekira inchato iiteetziri More. Rootaki inampiite Canaán-jatzi janta.

⁷ Ari roñaahakariri Tajorentsi, ikantakiri: “Roo noperiri iroka kepatsi ikaate picharinityaari.” Rowetsike taapokimentotsi jempe roñaahakari Tajorentsi, ipinkathatantyaariri.

⁸ Ikanta ikinanee ochempimashiki okaakita-paera Betel ikyaapiintzira ooryaa. Ari rowatzika-paero ipankothaante. Imontetapaakawo Betel ikyaapiintzira ooryaa, rooma nampitsi Jae ojeeki ishitowapiintzira ooryaa. Ari rowetsikapaeri otsipa taapokimentotsi, raakotapaero iwaero Tajorentsi iñaapinkathatapakiri.

⁹ Eekiro ranashitanakitya, riyaatziro kirinkanta Nehuev-ki.

¹⁰ Okanta paerani iñahaetakiro antawo tashetsi. Rootakira riyaatantakari Abram ijeekawaete Egipto-ki tema tekatsi rowaeyaari inampiki.

¹¹ Ikanta rareetzimataka Abram janta Egipto-ki, ikantakiro iina Sarai: “Noená, pikemina, maperori pikameethaanikitaki eeroka.

¹² Arika iñaawakimi Egipto-jatzi, ikanteeyeni: ‘Iroka tsinani iina ini irika atziri.’ Rootaki opoñaantyaari rompojina, eero rompojimaetzimi eeroka tema ikowatye rayimi.

¹³ Pikanteri eeroka: ‘Aari rini’, rootaki opoñaantyaari eero rompojanteetana naaka.”

¹⁴ Ikanta rareetaka Abram janta Egipto-ki, iñaawakiro Egipto-jatzi kameethaanikiri okantaka

Sarai.

¹⁵ Iñaawakiro reewarite. Riyaatashiitakiri Faraón iwinkatharite Egipto-jatzi, ikamantakiri kameethaanikiri okantaka tsinani. Roojatzi rahaetantanakawo Sarai iwinkatharipankoteki Faraón.

¹⁶ Okantakaantziro okameethaanikitziira Sarai, raakameethatawakiri Faraón irika Abram. Ipashitakari osheki oveja, vaca-paeni, ratziritepaeni, kawayopaeni eejatzi camello-paeni.

¹⁷ Okantakaanta Sarai, rowajankitantakari Tajorentsi mansiyarentsi irika Faraón, itsipataakiri isheninkapaeni.

¹⁸ Roojatzi ikaemakaantantakariri Faraón irika Abram, ikantakiri: “¿Iitaka pomanakotantawori iroka? ¿Iitaka kaari pikamantantana piinaha iroka tsinani?”

¹⁹ Pikantakina: ‘Choeni ini.’ Naaka mata-jantachanimi ari noenantakyaawomi. Iroka ni-maeka piina, paanaero.”

²⁰ Ikanta Faraón, ikantakiri ratzirite roemishitowaeri Abram raaneeroota iina, raaneero eejatzi okaatzi tzimimotziriri.

13

¹ Ikanta ipiyaanawo Abram janta Nehuev-ki it-sipatanaawo iina ipoñanaawo Egipto-ki, ramaero maawoeni tzimimotziriri. Ari itsipataari ito-minthori Lot.

² Ashaahantaa Abram, ishekitzimotakiri ooro, koriki, osheki ipirapaeni.

³ Ikanta rawijee ipoñaanaawowa Nehuev-ki, roo-jatzi rareetantaari Betel-ki. Ikanta rawijanee

roojatzi niyankithakineki awotsi rareetantyaari nampitsiki Jae, rowetsikapaero ipankothaante jempe retakawo paerani ipankota,

⁴ jempe rowetsikaki paerani taapokimentotsi, raakotantakawori iwaero Tajorentsi ipinkathatziri.

⁵ Ari ikantakari eejatzi Lot, ishekitzimotakiri rovejate, ivacate, ratzirite, ikaatzi tsipatariri rirori.

⁶ Okanta janta jempe inampitaawo, opomeentsitzimotakari itsipatawakahaeya, tee riyomaatawo rowanawo ipirapaeni.

⁷ Ikaatzi kempoyeeriri ipirapaeni Abram rantz-itakiri rashi Lot. Ari ijeekitari eejatzi Canaán-jatzipaeni eejatzi Ferez-jatzi.*

⁸ Roo ikenkithawaetakaantakariri Abram itominthori Lot, ikantakiri: “Asheninkaha owawakaeyaani aaka, tee okameethate antaminthatawakaeya, tee omatzita eejatzi rantaminthatawakaeya kempoyeeriri apirapaeni.

⁹ Iroka antawoete kepatsi, pamine jempe pinampityaawo. Arika pikinanaki kirinkanta, nokinanaki naaka katonkonta. Rooma pikinanakirika katonkonta, nokinanaki naaka kirinkanta.”

¹⁰ Raminakiro Lot othapya Jordán, jempe ojeeki nampichaniki iitachari Zoar, iñaatziro

* **13:7** Ikenkithatakoteetziri jaka ‘Ferez-jatzi,’ nampitsi ini iiteetziri “Ferez.” Terika ari okantya, oshiyaka riitaki ikenkithatako-teetziri nampitawori antawoki nampitsi, iinashitanteetyaariri nampitawori rowaneki. Ari okanta, iñaani inatzi Heber-paeni iroka ‘feréz,’ roo akantziri aakapaeni ‘nampitsi.’

kameethari okantaka, tzimatsi osheki nija. Ariwaetaki Egipto. (Roperori okantawita tekira ithonkaeroota Tajorentsí iroka Sodoma eejatzi Gomorra.)

¹¹ Rookotakiro Lot inampityaawo ishitowapi-intzira ooryaa Jordán-cheraki. Ari rotsiparyahaari Abram irika Lot.

¹² Roojatzi ijeekanaki rirori Abram Canaán-ki, jataki Lot inampityaawo ojeekira nampitsipaeni, okaakitapaera nampitsi Sodoma.

¹³ Ari ipiyotapaari atziri antayitzirori kaariperori kaari iñaamata Tajorentsi.

¹⁴ Ikanta riyataki Lot, ikantakiri Tajorentsi irika Abram: “Pamine katonko, kirinka, ishitowapiintzira ooryaa eejatzi jempe ikyaapiintzi.

¹⁵ Ari nopakimiro maawoeni kepatsi okaatzi piñaakiri, okanteetatyeeyaani pashiteeyaawo, roojatzi rashiteeyaari ikaate pichariniteeyaari.

¹⁶ Ari noshekyahaeri roshiyeeyaawo impaneki. Tee riyotero jempe okaatzi oshekitzi impaneki, ari roshiyeeyaari pichariniyiteeyaari eero riyoteeri jemperika ikaate roshekite.

¹⁷ Pikatziyanaki, pithonkiro panashityaawo maawoeni kepatsi okaate nashitakahaemiri, tema naaka pimironi.”

¹⁸ Ari okantakari, roo riyaatantakari Abram inampiteeyaawo inchatomashiki. Riitaki ashitawo atziri iitachari Mamre. Ari ekaatapaeri nampitsi iiteetziri Jebrón. Rowetsikapae janta taapokimentotsi ipinkathatapaeri Tajorentsi.

14

¹ Okanta paerani janta Sinar-ki ipinkatharitzira

Amrafel, riima Arioc ipinkatharitziri rirori Elasar-ki, Quedorlaomer ipinkatharitziri rirori Elam-ki, eejatzi Tidal ipinkatharitziri rirori Hoem-ki.

² Kameethari raapatziyawaka irikapaeni pinkathari rowayiriminthatari Bera pinkatharitatsiri Sodoma-ki, Birsa pinkatharitatsiri Gomorra-ki, Sinab pinkatharitatsiri Adma-ki, Sem-eber pinkatharitatsiri Zeboem-ki, eejatzi pinkatharitatsiri Bela-ki iitziteetari Zoar.

³ Ikanta irikapaeni 5 pinkathari rowayiriminthetaki, raapatziyawaka rirori ipiyotakiri rowayirite janta Sidin-ki ojeekira inkaari Katyaari.

⁴ Tema tzimakotaki okaatzi 12 ojarentsi irikapaeni 5 pinkathari romperawaetakari pinkathari Quedorlaomer, roo 13-tapaentsiri ojarentsi ikenkithashireteeyakani ipiyatyaari rowayiriteri.

⁵ Okanta ojarentsi 14-tapaentsiri, irika pinkathari Quedorlaomer itsipatakari itsipa pinkathariite ikaatzi aapatziyakariri riyateeyakini Astawot Karnaem, ari ithonkakiri rowayiritari Refa-ite. Ari ikantanakiri eejatzi Zuzi-ite janta Jam-ki, imatanakiri eejatzi Emiite janta Save-quiriataem-ki.

⁶ Imatzitanakari Jori-ite janta tonkaariki Seir-ki, ipatzimatanakiri roojatzi Parán-ki tsipanampitawori tonkaari.

⁷ Ikanta ipiyaawo Quedorlaomer itsipataari pinkathariite aapatziyariri, rareeteeyaani Enmispat-ki iiteetziri eejatzi Cades. Ithonkatanakiri maawoeni iñaanakiri janta iipatsiteki Amalek-iite, ari ikantanakiriri eejatzi Amor-jatzi nampitawori

janta Jazon-tamar-ki.

⁸ Ikanta pinkatharitatsiri Sodoma-ki, Gomorra-ki, Adma-ki, Zeboem-ki, Bela-ki (iiteetziiri eejatzi Zoar,) riyaaateeyakini roma-natya Sidim-ki.

⁹ Irikapaeni 5 pinkathari, rowayiritakari itsipa 4 pinkathariite: Quedorlaomer pinkatharitatsiri Elam-ki, Tzidal pinkatharitatsiri Hoem-ki, Amrafel pinkatharitatsiri Sinar-ki, Arioc pinkatharitatsiri Elasar-ki.

¹⁰ Tema janta Sidim-ki tzimatsi pitsitharipatha. Ikanta pinkatharitatsiri Sodoma-ki eejatzi Gomorra-ki ikowaki ishiyapithatero awijaentsiri, ithonkari ipiinkantakari pitsitharipatha, ithonkaka ikamaki. Riima itsipa pinkathariite, ishiyeeyanakani tonkaariki.

¹¹ Ikanta pinkathariite thonkaantetsiri, rayitanakiri maawoeni rowanawo, rayitzitanakiri eejatzi rashaahawo pinaperoyitachari okaatzi tzimatsiri janta Sodoma-ki eejatzi Gomorra-ki. Jateeyeni.

¹² Janta Sodoma-ki, ari inampitawori Lot itominthori Abram. Rahaetanakiri rirori itsipathaetanakiri rashaahawo.

¹³ Eenitatsi apaani atziri shiyanaenchari, ikamantakiri Abram irika Heber-ite. Ari inampitawo Abram rinchatomashiteki Mamre. Irika Mamre riitaki Amor-jatzi, rirentzi Escol eejatzi Aner, riiyitaki aapatziyariri Abram.

¹⁴ Ikanta ikemawaki Abram rahaetakiri itominthori, riyoyaaki itomi ronampiripaeni rawentaaperotari, ikaateeyini 318 ipiyotaka. Royaatzishitanakiri pinkathariite roojatzi janta nampitsiki Dan.

15 Roma-pokakiri tsireniriki Abram rowayiritari pinkathariite itsipatakari ratzirite, ipatzi-matanakiri roojatzi Job-a-ki jeekatsiri katonkonta nampitsiki Damasco.

16 Ari raapithatawaeri maawoeni owaahawontsi raayiwitanakari. Ari rokakaawentawaeri eejatzi itomithori Lot, raawaero eejatzi maawoeni rashitari. Rokakaawentawaero tsinanipaeni, eejatzi osheki itsipa atziripaeni raawiitakari.

17 Ikanta Abram, piyaawo ithonkatawakirira Quedorlaomer itsipataari pinkathariite ikaatzi aapatziyakariri. Ari riyataki pinkatharitatsiri Sodoma-ki itonkyotawaari janta Save-ki, tema ikanteetziri Save rootaki “Pinkatharyarini”.

18 Ari riyaaatztanaka Melquisedec pinkatharitatsiri Salem-ki, riitaki romperatajorentsita Jenokijatzi Tajorentsi, raanaki pan itsipataanakiro rireetziri.

19 Ramanakowentawaari Abram, ikantanaki: “Itajonkawentemi Jenokijatzi Tajorentsi, Owetsikakirori inkite eejatzi kepatsi.

20 Kimoshirewentaarewo rini Jenokijatzi Tajorentsi, Riitaki kantakaakawori poetsinampaantakariri omanayitzimiri.”
Ipakiri Abram irika Melquisedec eepichokiini raapithatantawaeri roma-nayitakaha.*

* **14:20** Kantakotachari jaka “eepichokiini” roo ipakiriri paerani Abraham irika Melquisedec. Arika raapithatante roma-nayitaha Abraham-ni okaatzi 10, apaani rashitakaakyaari Melquisedec. Ari ikantakirori maawoeni raapithatantakiri, otzimerika 10, apaani rashitakaakyaari Melquisedec.”

²¹ Ikanta pinkatharitatsiri Sodoma-ki ikantakiri Abram: “Pipenari atziripaeni, payero eeroka ashaahawontsi.”

²² Rakanaki Abram, ikantanakiri: “Tema naakotakiro iwaero Tajorentsi, Jenokijatzi owetsikakirori jenokinta eejatzi kepatsi.

²³ Eerowa nayi apaani pashitari eeroka, eero naa-jeetzi oeta noojotantyaariri no-zapato-te. Teera nokoyi pikantena paata, pikante: “Irika Abram nashaahantakaakari.”

²⁴ Tekatsi nokoyi naaka, apatziro nayiro okaatzi rowayitakari nomperatane. Riima tsipatakinari Aner, Escol, Mamre, raayitaki rirori.”

15

¹ Ari iñaanateeri Tajorentsi imishiriki Abram, ikanteeri: “Eero pithaawawaetzi Abram, naakataki kempoyaawentemini. Osheki nopinateemi.”

² Rakanaki Abram, ikantanaki: “¡Tajorentsi! Piyotzi eeroka tekatsi notyomipaeni. ¿litaka pipinatantenari. Riitaki Eliezer nonampiri Damascijatzi ashiteeyaawoni maawoeni tzimimotanari.”

³ Ikantzi eejatzi: “Tee pikowakaana itzime notyomintyaari, irika Eliezer nomperatani, riitaki ashiteeyaawoni tzimimotanari.”

⁴ Rakanakiri Tajorentsi, ikantziri: “Riitaki pitomipaeni eeroka ashiteeyaawoni maawoeni tzimimotanari, kaarira itsipajatzi ashiteeyaawoni.”

⁵ Ikanta Tajorentsi romishitowakiri Abram jakakiroki, ikantziri: “Paminero jenokinta, piyoteri jempe ikaatzi roshekitzi ompokiro. Ari

ikanteeyaa pichariniteeyari roshেকে rirori, roshiyeyaaari roshেকেtzi ompokiropaeni.”

⁶ Rawentaakari Abram Tajorentsi. Roowa ipoñaantari Tajorentsi raakameethaziri Abram, iitakiri tampatzikashireri.

⁷ Ikantakiri: “Naakataki Tajorentsi, naaka amaemiri jaka pinampitawowa paerani Urki iipatsiteki Caldi-ite, nopashiteemiro iroka kepatsi.”

⁸ Rakanaki Abram, ikantanakiri: “¡Tajorentsi! ¿Jempe okantyaaka niyotantyaari naaka ashitaawori iroka kepatsi?”

⁹ Ikantanaki Tajorentsi: “Pamakina ewankari pipira tzimaentsiri mawa rojarentsite: vaca, cabra, oveja. Pamakina konthawo, eejatzi iryaani shiro.

¹⁰ Ari ikantakiro Abram, ramakiniri ipirapaeni, itankakiri, rowayitakiri imontekoyitakiri. Teera itankaeteri shiwankiripaeni rirori.

¹¹ Pokapaaki amemporipaeni ikemaenkatakiri. Jeekaki rirori Abram romishiyiri kemaenkatakiriri.

¹² Okanta otsireniityaanaki, ayitzimotakiri Abram antawoete iwochokini, maanaki. Ari omapokanaka otsirenikakitanaki. Antawo ithaawanaki.

¹³ Ikantakiri Tajorentsi: “Abram, otzimatyepiyotero iroka, rahaeteri picharinipaeni otsipaki kepatsi, okaate 400 ojarentsi ijeeke. Ari romperawaeteetyaari, ishintsiwenteeteri, rantawaetakaeteri.

¹⁴ Ari nowajankitzimaetakyaari naaka omperanawaetakariri. Arika okaatapaaki, aritaki ishi-

towae, oshekitzimotakiri osheki rashaahawo.

¹⁵ Tekatsitzimaeta awijimotemini eeroka, apatziro pikamae aririka pantarikitapaaki, pitsipateeyaari piwaejatziiteni.

¹⁶ Arika ojamanitaki paata, ari ipiyee itomi pichariniite jaka, tekira omonkaatapaakaata iyaariperonka Amor-jatziite.”

¹⁷ Okanta otsirenitanki, tee okoñaatane ramine. Iñaaki Abram paamari antawoete okachaataki, oshiyawityawomi omorekantatyeeyaarimi kaminkari tsimeri itankaetakiri.

¹⁸ Aripaete ikenkithawaetakaakiri Tajorentsi Abram, ikantakiri: “Nashitakaeyaari picharinipaeni iroka kepatsi, etanakyaawo antawaaki nija Egipto-ki, roojatzi antawaaki nija Eufrates, rootaki aapatziyawakaanteeyaari.

¹⁹ Aakotawakiroota iipatsite Cin-ite, Cenez-iite, Cadmon-jatziite,

²⁰ Het-ite, Ferez-ite, Refa-ite,

²¹ Amor-ite, Canaán-ite, Gerges-iite, Jebus-iite eejatzi.”

16

¹ Tee okanta Sarai itzimakayiro oemi Abram, tzimimaetacha omperatane oeta Agar, Egipto-jato ini.

² Okantakiri Abram: “¡Pikemaki! Tee ikowakayina Tajorentsi itzimi, nokoyimaetaka pitsipatyaawo onampiri Agar, pitzimakayiro, riitaki noshiyakayeri notyomipaeni naaka.” Inimotakiri Abram okantakiriri iina Sarai.

³ Aakiro Sarai onampiri Egipto-jato, opakiri Abram iinantyaawo. Tzimaki 10 ojarentsi inampitakawo Canaán-ki.

4 Ikanta itsitakawo Abram ronampiri Agar, rowakakiro. Okanta oñaaka Agar omotzitaki, okijaneentanakiro Sarai.

5 Okantakiri Sarai oemi Abram: “Eeroka kantakaantakirori okijaneetantanari Agar. Naakawitaka pakimirori piinantyaawo, oñaakaha omotzitaki, okowanaki awijena oñaaperoty. Tema Riitaki Tajorentsi yotziro iitarika kantakaantzirori naakarika, aama eerokarika.”

6 Rakanakiro Abram iina, ikantanakiro: “¡Pikemina! Ponampirira ini iroka tsinani, eerokataki yoteroni jemperika pikantero.” Roojatsi okijantanaakawo onampiri, roojatzi oshiyantakari Agar.

7 Iñiimaetakawo ronampiri Tajorentsi ochempimashiki, ojeekashitziro nijaateni jeekatsiri awot-siki riyaatantetari nampitsiki Shur.

8 Rojampitakiro, ikantziro: “¿Jempe pikinapaakika omperatane Sarai? ¿Jempe piyaateka?” Ari akanakiri roori, okantanakiri: “Noshiyapithatatyawo Sarai omperatanari.”

9 Ikantanakiro ronampiri Tajorentsi: “¡Agar! Pipiyee opankoki omperatzimiri, panteniro okaate omperatemiri.”

10 Eekiro ikantanakitziro ronampiri Tajorentsi: “Noshekyaaperoteemiri pijariteeyaari, Tekatsi yoteerini jempe ikaate tzimatsini, ishekiperotaatyera.

11 Tema motzitakimi nimaeka, itzimae apaani pitomi,

Riitaki piiteri Ismael.

Tema iñaakimi Tajorentsi pashironkawaetaka.*

¹² Roshiyari pitomi kawayoniro, mashireyantzi ikantya.

Rantamintheteeri maawoeni atziri, ari ikantzityaari maawoeni atziripaeni rantamintheteeri rirori.

Kijokiro rowaero inampi, okantawitya eero inimotziri isheninkapaeni.”

¹³ Okanta okenkithawaetakaakiri Agar irika Tajorentsi, oeteeri: “Tajorentsi Ñaantatsiri,” tema okantakitzi roori: “Iñaana Tajorentsi, eeniro nañiira.”

¹⁴ Rootaki iitanteetakawori iroka nijateni: “Inijaate Añaaniri Ñaakinari.” Tema iroka nijateni ojeeki niyankithakineki awotsi kinachari janta nampitsiki Cades roojatzi Berea-ki.

¹⁵ Okanta Agar, tzimaki itomi Abram, oetakiri Ismael.

¹⁶ Tzimimaetaka Abram okaatzi 86 rojarentsite, ari itzimakiri Ismael.

17

¹ Tzimaki Abram okaatzi 99 rojarentsite, ari iñaahaeri Tajorentsi, ikantakiri: “Pijeekimotena kameetha eeniro pañiika eero otzimawaetzi kaariperori pantzimotanteri, tema naakataki Tajorentsi Shintsiperori.

² Eenitatsi aapatziyawakahaeyaari. Ari nomap-erotakiro noshekeemiri picharinipaeni.”

³ Ari rotziwerowanakari Abram, oeyotanaka kepatsiki ikenkithawaetzira Tajorentsi, ikantziri:

* **16:11** Iroka waerontsi “Ismael”, iñaaniki rirori oshiyaakawo akantziri aaka “ikemaki Tajorentsi.”

4 “Iroka nantzimotemiri. Oshekiperori ikanteeyaa pichariniite, rinashiteeya ipiyoteeya ikaate sheninkatawakahaachani, oshiyakahaemimi eerokami ipaapateteeya.

5 Rootaki piitanteeyaari nimaeka Abraham, eero piitaawo Abram, tema oshekiperori ikanteeya pichariniite rinashiteeyaawo ipiyoteeya ikaatzira isheninkatawakahaeyaani, oshiyakahaemimi eerokami ipaapateteeya.*

6 Osheki ikaatee pichariniteeyaari, eenitatsi pinkatharitaatsini, rinashiteeyaawo ipiyoteeya ikaatzira isheninkatawakahaeya.

7 Iroka nokashiyaakaemiri eeroka nimaeka, rootaki nokashiyaakahaeriri eejatzi paata pichariniite, naakatapiintaki Pitajorentsiteteeya, naakatzitaka Itajorentsiteteeya eejatzi pichariniite.

8 Nopaemiro maawoeni kepatsi jeekatsiri Canaán-ki pijeekakira nimaeka, ari pinampiteeyaawo. Eerokataki ashiteeyaawoni, roojatzi rashiteeyaari pichariniite. Rashi rowatyero rashiteeyaawo, naakataki Itajorentsiteteeya.”

9 Eekiro ikenkithawaetatzi Tajorentsi ikantziri Abraham: “Pimonkaatenawo aapatziyawakaanteeyaari, eejatzi ikantziteeya pichariniite.

10 Iroka otsipa aapatziyawakaanteeyaari, otzimatye ithotyeeenawo pichariniite imonkaateero. Maawoeni shirampariite itochonkyaaniteeya.

11 Pitoyiteero eerokaete opatzithowaki pishiramparitantari. Roo riyotanteeyaari eenitatsi

* 17:5 Iroka waerontsi “Abraham”, iñaaniki riroripaeni oshiyawori akantziri aaka “ipaapate osheki sheninkatawakahachani.”

aapatziyaawakaari aakaete.

¹² Nimaeka etanakyaawo iitochonkyaaniteeya peenchaanikite tzimakoteentsiri 8 kitejeri. Ari ikanteeteri eejatzi otomipaeni pomperatane owakira tzimatsiri, ari pikanteri pomperatane owakira pamanantayitziri kaari pihekinkata.

¹³ Otzimatye itochonkyaaniteeya apiteroeni: eenchaaniite pomperatane, eenchaaniite eejatzi pamanantane. Roo iñahaetantyaawori piwathaki okaatzi aapatziyawakaeyaari.

¹⁴ Riima pisheninkapaeni kaari totachonkyaanikitaachani, otzimatye romishitowae-teri ero pitsipataari pinampiki, okantakaantziro tee rantziro aapatziyaawakaari.”

¹⁵ Ikanteeri Tajorentsi eejatzi Abraham: “Nimaeka oeteeya piina Sara, eero oetaa Sarai.†

¹⁶ Antawoete notajonkawentero, ari notzimakayiro roori itzimae entsite. Maperori notajonkawenteero. Osheki ikaatee ojariteeyaari, eenitatsi pinkatharitaatsini. Tema oshekiperori ikanteeya ojaripaeni rinashiteeyaawo ipiyoteeya ikaatzira isheninkatawakaa, ikimitakaanteero roomi rinironteeya.”

¹⁷ Rotziwerwanaa Abraham, oeyootanaa kepatsiki, ishirondashireta ikantzi: “¿Arima rowakantee atziri antarikiteentsiri tzimaentsiri 100 rojarentsite? ¿Arima omateeya eejatzi otzimae Sara antawokitakira okaatakira 90 ojarentsite?”

¹⁸ Eekiro ikantatzi Abraham, ikantzi: “Okamintha inintahaeyaawo Ismael okaatzi pitajonkawentakiri.”

† **17:15** Iroka waerontsi “Sara”, iñaaniki rirori oshiyaawo akantziri aaka “rishinto pinkathari.”

19 Ikantanaki Tajorentsi: “Nokantatziimi naaka arira otzimaē piina Sara itzime pitomi, riitaki piiteri Isaac. Riitaki maperoteeroni aapatziyawakaane, eero nopakaakahaeri ichariniite rirori.

20 Nokemaki jempe ikantakota Ismael, aritaki notajonkawentakimiri. Ari noshekyahaeniri icharini rirori. Riitaki ipaapateteeya 12 riroperori jewayiitatsini, naaka kankahaeyaawoni iriroperotanteeyaari ichariniite, kameethari raapatziyawakaeya.

21 Rootaki itzimantyaari Isaac, yotapaaka apaani ojarentsi otzimanitantyaari Sara, riitaki noejokirotakahaeyaari aapatziyawakaane.

22 Ikanta ithonkanakiro Tajorentsi ikenkithawaetakaakiri Abraham, ipeyapithatanaari.

23 Tee rowawijaanaki Abraham apaani kitejeri, itochonkyaanikitakiri itomi Ismael. Ari ikantzitakari maawoeni itomipaeni shirampariyitatsiri, ari ikantzitakari eejatzi ramanantane romperatanepaeni jeekatsiri ipankoki. Rantakiro okaatzi ikantakiriri Tajorentsi.

24 Tzimanaki Abraham okaatzi 99 rojarentsite itoteetakiniri opatzithowaki ishiramparitantari

25 Riima itomi Ismael tzimaki rirori okaatzi 13 rojarentsite, itoziteetantakariri opatzithowaki ishiramparitantari.

26 Tee awiji apaani kitejeri itotantakawori Abram opatzithowaki ishiramparitantari, arira itsipatakari itomi Ismael.

27 Ari itsipatzitakari eejatzi ramanantane romperatanepaeni ikaatzi jeekatsiri ipankoki

kaari isheninkayita.

18

¹ Ikanta ijeekawaetzi Abraham opatzimooki ipanko tampatzikapateki ooryaa, roñaahakaari Tajorentsi janta rinchatomashiteki Mamre.

² Ikanta raminaki Abraham iñaatziiri mawa atziri. Intsipaeete ikatziyanaka itonkyotawakari, rotziwerowashitawakari, oeyootanaka kepatsiki.

³ Ikantawakiri: “¡Nowinkatharite! Paata pawijita,

⁴ namawakimiita eepichokiini nija pikewyaari pitziki, pijeeke otsimankakira inchato pimakoryaawaete.

⁵ Naakataki pomperatane, pareetakari ipankoki. Paata niyaatawakiita namine owanawontsi poyaari okine pishintsite aririka pawijanaki.” Ikanteeyini rirori: “Ariwé, kameethataki.”

⁶ Kyaanaki Abraham inthomoeki ipankoki, ikantapaakirro Sara: “Intsipaeete pamine roperori trigo-pane okaate mawa piyeekitero powapiintzirowa powetsikane pan.”*

⁷ Ari ramaki Abraham riroperori ewonkiri vaca. Ipakiri ronampiri, riitaki aminerini okine rojanteri rowantyaariri.

⁸ Tee apatziro ewonkiri vaca ramaki Abraham, ramakiniri eejatzi itene vaca. Kimoshireri ikanta raminayitawakiniri rowanawo, ijeekaeyakini areetariri otsimankakira inchato.

* **18:6** Kantakotachari jaka “piyeekite powantapiintawori” roori oshiyawori rowanteetawori paerani trigo-pane okaatzi otenatzi 7 kilo. Tema mawa riyeekiitaki, tzimaki okaatzi 20 kilo trigo-pane.

9 Ikanta ithonkakirowaeyakani, irikapaeni areetzinkari rojampitakiri Abraham, ikantziri: “¿Jempe piina Sara?” Ikantanaki Abraham: “Ojeeki inthomoeki.”

10 Ikantanaki areetzinkari: “Arika nopiyee otsipaki ojarentsi ari noñaapaero Sara itzimae entsite.” Okemaki Sara ikenkithawaeteeyinira Abraham, ojeekaki ojanari opatzimooki opanko, itaapiikira oemi.

11 Antarikiteeyakini apitekiroeni Abraham eejatzi Sara. Kaatapaaki oñaawenta otsinanitantari.

12 Roo kaari aamawetantanakawo oshirontanaka, okantashiretanaki: “¿Jempe okineeka notzimae naaka, antarikiteeyakinani apiteekite?”

13 Rojampitanakiri Tajorentsi irika Abraham, ikantziri: “¿Iitaka oshirontantari Sara? ¿Tema okemijantzi arira otzimae okantawitaka antawokitaki?”

14 ¿Eenitatsima pomeentsitzimotyaarini Tajorentsi? Arika nopiyaki otsipaki ojarentsi nareetemi, ari noñaapaero Sara itzimae entsite.”

15 Okanta okemawaki Sara, antawoete othaawanaki, okowawitanaka othaenkero ikanteetakiri, okantanaki: “Tema tee noshironta.” Ari ikantanakiro Rirori: “Niyotaki naaka shirontakimi.”

16 Ari ikatziyanaa areetzinkari, jatanee ikina-neero nampitsiki Sodoma. Ari royaatanakiri Abraham riwethatawaeyaari.

17 Ari ikenkithashiretanakari Tajorentsi, ikantzi: “¿Nokamanterima Abraham okaate nanteri?”

18 Tema riitaki oshekitaatsini icharini, shintsiri rinatye ikaate sheninkatawakahaachani. Riitaki nokashiyaakaakiri ikantakaanteero notajonkawentanteeyaariri maawoeni inashiyitachari isheninkatawakaaha kepatsiki.

19 Naaka yoyaakiri imatakaanteeyaariri itomipaeni imayiteero niyotaantakiri, eejatzi ikaatzi ichariniteeyaari. Rantateero maawoeni kameethatatsiri, okaatzi tampatzikatatsiri, roo opoñaantyaari nomatantyaawori naaka okaatzi nokashiyaakaakiriri.”

20 Roojatzi ikantantanakari Tajorentsi: “Irika-paeni Sodoma-jatzi eejatzi Gomorra-jatzi omaper-otaka ikaariperotaki.

21 Ari niyaateri nimaeka janta, naminero maperotachari iyaariperonka okaatzi ikanteetziri. Rootaki niyotantyaari.”

22 Awijanaki apite aretzinkari nampitsiki Sodoma, roojatzi ijeekanaki Abraham itsipatanakari Tajorentsi.

23 Ari rontsirokapaakari okaakiini, ikantziri: “¿Arima pithonkatakiri kameethashireri jeekimotziriri kameetha inampiki?

24 Aamaashitya tzimatsi 50 kameethashireri janta nampitsiki. Ikaaterika 50 kameethashireri, ¿arima pithonkakiro nampitsi? ¿Eeroma pimatziro pipeyakoteri, ikaaterika ikateerika 50?

25 Tekatsira inimote pithonkeri kameethashireri ikantakaantzirowa kaariper-ori-paeni, kimiwaetaka arikami ikaate ikaariperowaete. Eero pantziro iroka. Tema eerokataki ipaapateete aminakotantaneri maawoeniki kepatsi. ¿Eeroma pantziro

kamethatzimotantatsiri?”

²⁶ Ari rakanaki Tajorentsi ikantanaki: “Arika noñaaki janta Sodoma-ki ikaate 50 kameethashireri, aritaki nopeyakoteeri maawoeni nampitawori janta, okantawitaka ikaariperowiteeyakani.”

²⁷ Tekira inimotziriita Abraham, rapiitanakiri rojampitziri, ikantziri: “Pipeyakotawakina napiitemiro nojampitemi, tema Tajorentsi pini eeroka, atziri nini naaka.

²⁸ Arika riyotapaakya 5 kameethashireri imonkaatantyaari 50 kameethashireri, ¿arima pithonkataakiri maawoeni atziripaeni nampitawori janta?” Ari ikantanaki Tajorentsi: “Arika noñaaki ikaate 45 kameethashireri, eerowa nothonkiro nampitsi.”

²⁹ Eekiro ikantatziri Abraham: “Arika ikaate 40 kameethashireri, ¿arima pithonkakiri maawoeni atziripaeni nampitawori?” Ikantzi Tajorentsi: “Arika noñaaki ikaate 40 kameethashireri, eero nothonkiro nampitsi.”

³⁰ Eekiro ikantatziri Abraham ikantakowentantzi, ikantzi: “Eenitatsi nokowakotemiri eero pijamana napiitemiro nokantakimiri. ¿litaka awijatsini aririka ikaate 30 kameethashireri?” Ari rapiitanakiro Tajorentsi ikantzi: “Arika noñaaki ikaate 30 eero nothonkiro nampitsi.”

³¹ Eekiro rapiitatziiri Abraham ikantziri: “¡Pinkatharí! Osheeki nowomeenchaakimi nojampitzimi. ¿litaka awijatsini ikaaterika 20 kameethashireri?” Ari ikantanee Tajorentsi: “Arika ikaate 20 kameethashireri eero nothonkiro nampitsi.”

³² Eekiro ikantatziri Abraham, ikantziri:

“Pikeme nokantemi Nowinkatharite, eerowa pikijana, ari noweyaantawaemi nojampitemi, eero napiitziro. ǂitaka awijatsini ikaaterika 10 kameethashireri?” Ari ikantanee Tajorentsi: “Arika noñaaki ikaate 10, eero nothonkiro nampitsi.”

³³ Ikanta ithonkanakiro Tajorentsi ikenkithawaetakaeri Abraham, jataanee. Piyaaja rirori Abraham ipankoki.

19

¹ Ari otsireniityaanaki, areeteeyakani Sodoma-ki apite ronampiri tajorentsi. Ijeekamintheetzi Lot ikyaapiinteetzira nampitsiki, ari ipiyotapiinteeyani atziripaeni. Ikanta iñaawakiri, ikatziyanaka itonkyotawakyaari, rotziwerowashitawakari ipinkathatawakiri, oeyootanaka kepatsiki.

² Ikantawakiri: “¡Pinkathari! Nokowatzi pimaanaki nopankoki. Iroka nija piikewya piitzi. Arika okitejitamane, ari pawije.” Ikanteeyini rirori: “Aritaki, nomaye jakakiroki.”

³ Eekiro ikantatziri Lot, roojatzi ikowan-tanakari areetzinkari royaatanakiri ipankoki. Ikanta rareetakaapaakari, rowetsikakaantapaaki Lot owanawontsipani, rowetsikakaantaki ee-jatzi panponka kaari rowaeteetzi shineyakaeroni, rowakaeyaariri areetzinkari.

⁴ Tekira imahaeyiniita, ipokaeyapaakini osheki Sodoma-jatzi, itapotapaakiro pankotsi ijeekaeyakinira, ari ikateeyakini ewankaripaeni itsipatakari antaripaeni.

⁵ Ikaemapaakiri Lot, ikantziri: “¿Jempe ijeekika areetapaenchari pipankoki otsirenitanakira? Pomishitoweri, nokowatzi noñaathatakayaari.”

⁶ Ari ishitowanaki Lot ikenkithawaetakakiri atziripaeni, rashitakoperotakiri areetachari.

⁷ Ikantziri: “Pikempoyahaeya atziripaeni, pantzimotantzirokari kaariperori.

⁸ Eenitatsi apite nishinto tekira iyotziriyiita shirampari. Pikoyirika aritaki nomishitowakimiro, roori piñaathawaetyaari pantero pikoyiri eeroka. Teemaeta nokoyi pikoshekyaaari areetanari nopankoki, nowaemakaantane rini.”

⁹ Ikanteeyini kaariperotatsiri: “Apatziromi romperawaetakaeami itsipajatzi atziri oshiyimiri eeroka. Piteenki, eeroka nomaperote nimaeka nokoshekyaa.” Retanakari ikoshekanakari Lot. Ipokaeyapaakini okaakiini ipankoki ikoyi rotatsinkirimi jaawi.

¹⁰ Ari rakotanaki areetzinkari, rakathateeri Lot romonkyahaeri ipankoki. Rashitanakiro.

¹¹ Thonkatanaka mawoeni imawityaakitanaki ewankaripaeni eejatzi antaripaeni. Aakiri imakone ithotyaaakotziro ashitawo pankotsi.

¹² Ikantanaaki areetzinkari, ikantziri Lot: “¿Tzimatsima Itsipa pisheninka jaka? Paanakiri pitomipaeni, pishintopaeni, pitzineripaeni. Payitanakyaari eejatzi pikaateeyinira, pishitoye nampitsiki.

¹³ Nothonkatyeerowa iroka nampitsi. Okimi-witakawo okaemakaematatyeemi iyaariperonka atziripaaeni nampitawori jaka. Rootaki rotyaantakinari Tajorentsi nothonkero.”

¹⁴ Ari riyaaatanaki Lot iñeeri itzineripaeni,

ikaatzi okashiyaari rishintopaeni oemintyaari, ikantapaakiri: “Pishitoye pinampiki, ithonkatatyaarowa Tajorentsi.” Teemaeta ikemijanteeyeni itzineripaeni Lot, roshiyakaatzi rowashiyawaetashita.

¹⁵ Okanta okitejitzimataki, ikantanaeri ronampiri tajorentsiite irika Lot: “Terika pikoyi pikame nothonkatyeerowa iroka nampitsi, pishiyakaero piina pitsipataanakiro apite pishinto. Intsipaetera.”

¹⁶ Etsikiroeni ikantawaeta Lot tee ithakyaawaetzi, akotanaki ronampiri tajorentsiite rakathawakotanakiri, tema etakopero royiri Tajorentsi irika Lot. Ari ikantanakirori iina eejatzi rishintopaeni. Rookakiro ojanari nampitsiki, awijakotee atsipetyaawomi ithonkaetakirowa nampitsi.

¹⁷ Ari ishitowanaki nampitsiki Lot, ikenkithawaetanaki itsipa ronampiri tajorentsi, ikantziri: “Pishiye, eero pijeekawaetzi niyanki awotsiki, pawijakoteeta. Eero paminapanaatzi pitaapiiki, apatziro powanakiro piyaatero tonkaariki.”

¹⁸ Ari rakanakiri Lot, ikantanakiri: “Eerowa omata nowinkatharite.

¹⁹ Osheki kameethari pantakinari, maperori pineshironkatakina powawijaakotaana. Eero-maeta okanta noshiye tonkaariki, aritaki noka-maki aririka areetawakina pithonkatatantyaawori nampitsi.

²⁰ Eenitatsi jaka okaakiini oryaanini nampitsi. Arira nokinanaki. Pishinetena niyaate eero nokamanta. Tema oryaanini ini nampitsi.”

21 Ikantanaki itsipa ronampiri tajorentsi: “Nokemakimi, aritaki nomatakiro pikowakotakinari. Eero nothonkiro ewonkiri nampitsi pikantakinari.

22 Piyaatanakiita nimaeka. Eero nothonkitawo nampitsi tekiraata pareetyaata jempe poshiretakawo.” Roojatzi iitanteetakawori nampitsi Zoar.*

23 Okanta okitejitamane, areetaka Lot janta Zoar-ki.

24 Rowaryaaki Tajorentsi paamari janta Sodoma-ki eejatzi Gomorra-ki.

25 Ithonkakiri jeekantawori nampitsi, ari ikan-takiro maawoeni shookayitatsiri janta.

26 Pokawitacha iina Lot, oyaatakiri oemi, aminamintheetzi otaapiiki, omapokashitanaka opeyanakawo tziwithantha.

27 Okanta okitejitamane, ananenkamanaki Abraham janta ikenkithawaetakaakirira chapinki Tajorentsi.

28 Raminapaaki jantó ojeekira nampitsi Sodoma, ojeekitaha eejatzi Gomorra, iñaatziiro okachaareenkataki, okimitakawo okachaatzi pometaantsi.

29 Imatakiro Tajorentsi ithonkatakiro nampitsi inampiwitawowa Lot. Teemaeta ipeyakotziri Tajorentsi irika Abraham, rowawijaakoteeri itominthori Lot thonkatachanimi rirori.

30 Antawoete ithaawanaki Lot inampiteeyaawo Zoar-ki, itonkaanaki tonkaariki itsipatanaawo apite rishinto. Ari ijeekawaeteeri impeetamooki.

* 19:22 Iroka nampitsi “Zoar,” akantziri añaaniki aakayite “ewonkiri.”

³¹ Okanta rantawote rishinto Lot okenkithawaetakaakiro irento, okantziro: “Antarikitaki apaapate, tekatsi shirampari aementeeyaari jaka, antantyaawori ametapiintari.

³² Jame ashinkiteri, roo añaaantyaari itzimae eentsitepaeni.”

³³ Okanta otsirenitanaki, okitaakitaatakiri opaapate. Otsipatakari rantawote rishinto. Teemaeta ikemawenta opaapate jempepaete otsipatakari, jempepaeterika opiriintanaa eejatzi.

³⁴ Okanta otsipa kitejeri, okantee rantawote rishinto, okantziro irento: “Notsipatakarira naaka apaapate tsireniriki, jame apiiteri oshinkiteri pitsipatantyaariri eeroka, rowakantemire.”

³⁵ Okanta otsirenitanee, apiiteeri oshinkiteeri opaapate, omatakiro ewankawo otsipatakari opaapate. Teemaeta ikemawenta eejatzi Lot jempepaete otsipatakari rishinto jempepaeterika opiriintanaa eejatzi.

³⁶ Roojatzi omotzitantakari apitika rishinto Lot, riitaki owakakirori opaapate.

³⁷ Etanakawo rantawote itzimaki otomi, oetakiri Moab, riitakira oshekitaneentsiri iiteetakiri Moab-ite.†

³⁸ Ari okantaka eejatzi ewankawo, tzimae otomi, oetakiri Ben-amí, riitaki oshekitaneentsiri iiteetakiri Amon-jatzi.‡

† **19:37** Iroka waerontsi “Moab”, iñaaniki rirori okimiwiitawo akantziri aaka “poñaachari opaapateki.” ‡ **19:38** Iroka waerontsi “Ben-amí”, iñaaniki rirori okimiwiitawo akantziri aaka “itomi nosheninka.”

20

¹ Ikanta Abraham jatee kirinkanta Nehuev-ki, inampitapaawo Gerar-ki, jeekatsiri niyankithakineki awotsi nampitsiki Cades roojatzi Shur.

² Ikantantayitzi janta: “Kaari noena iroka Sara, choeni ini.” Ikanta ikemaki Abimelec, pinkathar-itatsiri nampitsiki Gerar, rotyaantaki aakiteroni Sara, iinantaawo.

³ Okanta otsirenitani imishiwaetaki Abimelec, ikantziri Tajorentsi: “Ari pikamaki, tema payitantakiro tsinani tzimatsiri oemi.”

⁴ Tekiramacheeni iñeeroota Abimelec iroka tsinani, ikantanaki rirori: “¡Pinkatharí! ¿Kameethatatsima powamayeri kaari tzimatsini ikinakaashitane?”

⁵ Riimacheetaka Abraham kantakinari: ‘Iroka tsinani choeni ini’. Omatzitakawo eejatzi roori okantzi: ‘Ariini rini irika Abraham.’ Teera nokowawita nowaariperotante. Tekatsi nantakayirori kaariperotatsiri.”

⁶ Rakanakiri Tajorentsi imishiriki, ikantziri: “Niyotaki naaka tee pikowawita powaariperotante. Rootaki kaari noshinetantzimi pantero, rootaki opoñaantari kaari pikaariperotzimotantana.

⁷ Pipaeri iina irika atziri. Tema kamantantani rini, ari ramanakotakimi eero pikamanta. Eerorika poepiyeeniri iina, ari pithonkatakya pikame maawoeni eejatzi pitomipaeni.”

⁸ Ikanta ipiriintamanaa Abimelec, ikaemakiri romperatanepaeni, ikamantakiri okaatzii imishitakiri. Antawoete ithaawaeyanakini.

⁹ Ikanta Abimelec ikaemakiri Abraham, ikantakiri: “Paminero jempe pikantakina. ¿Jempema nokantakimika naaka powaariperotantenari? Kaari ranteetziro iroka.

¹⁰ ¿Litaka pikenkithashiretari pantantawori iroka?” Ari ikantaki Abimelec iñaanatakiri Abraham.

¹¹ Rakanaki Abraham, ikantanaki: “Noshiyakaaazi ari rompojawenteetakinawo noena, noshiyakamintheetzi jaka nampitsiki tekatsi pinkathaterini Tajorentsi.

¹² Omaperowita nitsirotaawo Sara tema rishinto inatziiri ashitanari, kaaritzimaeta ashityaawoni nonaanate. Roowa naantakawori.

¹³ Paerani ikantakina Tajorentsi noshitoye iipatsiteki ashitanari, nokantakiro Sara okantantayite jemperika nareetya: ‘Aariini rini.’”

¹⁴ Ikanta Abimelec roepiyeeniri Abraham iina. Ipashitawaari tzimahaantatsiri romperatane, ipawaeri tsinani eejatzi shirampari, ari ipawaeri eejatzi tzimakaarantatsiri ivacate eejatzi rovejate.

¹⁵ Ikantawaeri: “Iroka noepatsite, paminee jemperika pinintziro pinampityaawo.”

¹⁶ Ari ikantawaero Sara roori: “Oshekira koriki nopakiriri piyaariri, ikaatzi 1000. Roo inimotan-teemiri eero pikaaniwaetanta. Riyoteero maa-woeni pikaateeyakinira rowetsikaero okaatzi awijeentsiri.”

¹⁷ Ikanta Abraham ramananakari Tajorentsi, omapokashitanaa retsiyatakotanee Abimelec, eejatzi itsipatari. Etsiyatakotanee eejatzi ronampiripaeni otzimaanitanteeyaari.

18 Tema okantakaantakiro Sara, imaaniro-takaakiro Tajorentsi tsinanipaeni romperatane Abimelec okaatzi jeekapankotziriri.

21

¹ Ikanta Tajorentsi, ikenkithashireteero Sara, monkaataka inintakaakirori.

² Roojatzi omotzitantakariri eentsite, otzi-makiniri apaani itomi Abraham, okantawitaka rantarikitaki Abraham, tema imonkatakiniiri Tajorentsi okaatzi ikantakiriri.

³ Imatakiro Abraham, iitakiri Isaac otomi Sara.

⁴ Ikanta imaakotapaaki 8 kitejeri raanakiri iithowaanikiteri, tema rootaki ikantakiriri Tajorentsi.

⁵ Tzimaki Abraham okaatzi 100 rojarentsite itz-imantakari Isaac.

⁶ Ari okenkithashiretanaka Sara, okantzi: “Ikaatzi kemakoteenanani tzimaki neentsite, aritaki ishironawentakina, tema ari nokantaka naaka ishironatakaakina Tajorentsi.

⁷ ¿Iitama yotatsiri arira itzimaee neentsite nothotahaeri? Matzimaetaaka tzimaana okantawitaka rantarikiwitaka Abraham.”

⁸ Ikanta ikimotatanaki Isaac rookanakiro iteni, antawoete ikimoshireteeyaanaakini Abraham.

⁹ Roo kantacha Sara, oñaakiri otomi Agar Egiptojato itzimakaakirori Abraham, osheki itheenkimawaetziri Isaac.

¹⁰ Iyaatashitakiri Abraham, okantapaakiri: “Potyaanteero ponampiri otsipataneeyaari otomi. Tee okameethatzimotana itsipatyaari notomipaeni naaka otomipaeni onampitaarewo. Tee nokoyi rantetyaari pashitakaeyaari.”

¹¹ Osheki okatsitzimotanakiri Abraham, tema rijatzi itomi.

¹² Riitaki kantacha Tajorentsi ikanteeri Abraham: “Eero ipakootzimowaetzimi pitomipaeni eejatzi riniro. Pimatero okantakimiri Sara. Tema irika Isaac, riitaki shekitaatsini picharinityaari riroperotatsini.

¹³ Ari nokanteeri eejatzi otomi pomperatane, ari noshekyahaeri eejatzi itomipaeni rirori, tema riitaki pitomi.”

¹⁴ Okanta okitejetamane, ipakiro Abraham iroka Agar pan, ipakiro eejatzi mashitsinaki, ari ipiyaantakiniro nija. Ikyaaakairo irokapaeni, itsipataakairo Ismael otomi, rotyaantakiro iyaate. Jatanaki ochempimashiki iiteetziro Beerseba, okinakinawaetzi, tee iyotzimaetya jempe areetya.

¹⁵ Okanta othaateero onijaate mashitsinakiki, ookanakiri otomi inchatapishiki.

¹⁶ Iyaatapithatanakiri inteneeni, tema tee okoyi oñeeri ikamimotero. Okanta jeekapaaki inteneeni, iraanaka otomi.

¹⁷ Ikemakiri Tajorentsi riraawaeta eentsi, ikaantanaki ronampiri tajorentsite jenokinta, ikantziro Agar: “¿Iitaka awijimotzimiri Agar? Eero pithaawashiwaeta, ikemakiri Tajorentsi rirahaa peentsite pomaryaakirira.

¹⁸ Piyaate, pitzinahaeri, eero powashironkayiri. Tema ari noshekyahaeri ichariniite.”

¹⁹ Ikantakaakawo Tajorentsi, oñaaki Agar os-hitowaatzi nija. Jatanaki, opiyaantaki mashitsinakiki, oetakiri otomi Ismael.

²⁰ Riitaki Tajorentsi tajonkawentakiri eentsi, roojatzi rantaritantakari. Ari inampitakawori

ochempimashiki. Kominthaantzi rini.

²¹ Inampitakawo ochempimashiki iiteetziro Parán. Okanta riniro, opakiri iinantyaawo Egiptojato.

²² Aripaete riyataki Abimelec ikenkithawae-takayiri Abraham. Itsipatanakari Ficol, reewari rowayirite. Ikantapaakiri: “Niyotzi osheki itajonkawentakimiro Tajorentsi okaatzi pantayitziri.

²³ Nokoyi paakotenawo iwaero Tajorentsi, niyotantyaari eero powaariperotantana naaka, notyomipaeni, eejatzi ikaate nochariniyityaari. Nokoyi pikantaperotena, niyotantyaari aririka paakameethatakina naakaete nokimitzimi eeroka naakameethatapiintakimi, ari poshiyakayiriri eejatzi atziripaeni ikaatzi nampitawori jaka pinampitakawowa eeroka.”

²⁴ Ikantanaki Abraham: “Aritaki nomatakimiro pikowakiri, omaperotatya.”

²⁵ Ikantanakiri eejatzi: “¿Piñaakiri ponampiri-paeni rashitakawo nonijaate nokaapiintziri?”

²⁶ Ikantanaki Abimelec: “Tee niyote jempe itzimi aapithatakimirori, owakiraha nokemakimi nimaeka.”

²⁷ Raaki Abraham rovejate, ivacatepaeni ipashitakari Abimelec. Arira raapatziyawaka-haari.

²⁸ Riitaki kantacha Abraham, rinashitaka itsipa 7 rovejate.

²⁹ Rojampitakiri Abimelec, ikantziri: “¿Litaka pinashitantariri povejatepaeni?”

³⁰ Ikantanaki Abraham: “Irika 7 oveja nopakimiri, roori riyotanteetyaari naakataki

kiyakotzirori ikaapiinteetzira nija.”

³¹ Roo iitanteetakawori Beerseba, tema ari ikenkithawaetawakaaka janta apiteroeni eenitatsi raapatziyawakaeyaari.*

³² Ikanta ithonkakiro ikenkithawaeteeyini Beerseba-ki, piyanaa Abimelec itsipatanaari Ficol inampiiteki Filistia-jatzi.

³³ Ikanta Abraham ipankitaki inchato janta Beerseba-ki, ikowakotakiri Tajorentsi raakotero iwaero, ikanteetziri “Añaaniri Tajorentsi”.†

³⁴ Osheki ojamanitaki ijeekawaetaki Abraham iipatsiteki Filistia-jatzi.

22

¹ Okanta ojamanitaki, ikowaki Tajorentsi iñeero rawentaashirenkari Abraham. Iñaanatakiri iwaero, ari rakanaki rirori, ikantanaki: “Jaka nojeeki Tajorentsi.”

² Ikantziri Tajorentsi: “Piyaate janta Moriaj-ki, paanakiri petakoperotane pitomi. Arika pareetakya, pitayenari tonkaariki jempe janta noñaahakimiro.”

³ Okanta okitejitamane, ipiriintanaka Abraham, rowetsikakiri iyawayote, raanaki itsima itaantyaariri, jataki rookotakinirira Tajorentsi. Raanakiri itomi Isaac itsipataanakiri apite romperatane.

⁴ Mawatapaentsiri kitejeri ari raminanaki jantó roshiretakawonta.

* **21:31** Iroka waerontsi “Beerseba”, iñaaniki rirori oshiyawori akantziri aaka “Nijaateni Aapatziyawakahaantsi.” † **21:33** Kantakotachari jaka “inchato,” roo iiteetziri “tamar-isco.”

⁵ Ikantakiri romperatane: “Ari pijeekawaki jaka pikempoyeeru kawayo. Niyaatawakiita naaka notsipatanakyaari notyomi. Arika nomatakiri nopinkathateri Tajorentsi, roojatzi nopiyanteeya.”

⁶ Raakiro itsima Abraham, inatakaanakiri Isaac, raanaki eejatzi iyotsiryaanite, eejatzi paamari. Jateeyanakini apityaampikiteeni.

⁷ Tekira ojamaniteeta rojampitakiri Isaac ipaapate, ikantziri: “Pawa.” Ari rakanakiri Abraham, ikantzi: “Iitaka pikoyiri notyomi.” Ikantzi Isaac: “¿Tzimatsi tsitsi, paamari, jempe ayeka oveja atayeri?”

⁸ Ikantzi ashitariri: “¡Notomi! Riitaki Tajorentsi kantakaeyaawoni itzimantyaari oveja atayeniriri.” Eekiro riyaaateeyatziini.

⁹ Ikanta rareetapaaka jempe rookotakiniri Tajorentsi, ipewiryapaaki mapi Abraham rowetsike itaamento, ipewiryakiro itsima itaantyaariri. Raakiri itomi roojotakiri, roma-ryaakiri taamentotsiki ipiyotakirowa itsima.

¹⁰ Roo itzinaawitanakawo iyotsiryaanite rojantaantyaariri itomi,

¹¹ ikaemotanakiri ronampiri Tajorentsi, ikantziri: “¡Abraham! ¡Abraham!” Rakanaki rirori ikantzi: “Jaka nojeeki.”

¹² Ikantziri ronampiri tajorentsi: “Eero poja-teeri eentsi, niyotakimi nimaeka tee pipiyathatari ikantzimiri Tajorentsi, tee pithañaapithatari papintzite pitomi.”

¹³ Ari raminanaki itaapiiki Abraham, riñaatziri roojotaka icheeki oveja inchamaeshiki. Riyaatashitanakiri, riitaki poyaatakariri itomi

itaakiri.

¹⁴ Rootaaki iitantakawori Abraham tonkaari, iitakiro: “Ipantziro Tajorentsi oetarika koetyimoteeri.” Roo ikantantapiinteetari: “Ipaetan-teero oetarika koetyimoteeri janta itonkaariteki Tajorentsi.”

¹⁵ Eejatzi rapiitakiro ronampiri Tajorentsi iñaanateeri Abraham,

¹⁶ ikantziri: “Iroka iñaaani Tajorentsi: ‘Okantakaantziro tee pithañaaari papintzite pitomi, naakatakira pikemijante nopaanteki.

¹⁷ Ari piñaakiro notajonkawentaperotemi. Naakataki oshekeerini pitomipaeni roshiy-eeyaari roshekitzi ompokiro, roshiyeeyaawo oshekitzi eejatzi impaneki nijathapyaaiki. Riitaki otsinampahaerini ikijaneentane.

¹⁸ Riitaki kantakaanteeroni itajonkawen-teetantyaawori maawoeni inashiyitachari isheninkatawakaaha kepatsiki, okamintha pikemijantakina.’ ”

¹⁹ Piyaaaja Abraham jempe royaawentziri romperatanepaeni. Ikanta ranashitakawo maawoeni Beerseba, ari inampitaawori Abraham janta.

²⁰ Okanta ojamanitaki, ikemakoteero Abraham iinathori Mil-ca itsimakahaero rirentzi Nacor.

²¹ Etakawori itzimi iita Uz, itzimanaki itsipa iitakiri Buz, itzimanaki itsipa iitakiri Kemuel, riitaki ashitanakariri Aram.

²² Ari itzimanaaki itsipa: Quesed, Jazo, Pildas, Jidlaf, Betuel.

²³ Irika Betuel riitaki ashitanakawori Rebeca. Riitaki irikapaeni 8 otomipaeni Mil-ca

itzimakakirori Nacor, rirentzi Abraham,

²⁴ Itzimakakirori eejatzi Nacor omperatane iitachari Reúma. Irika ikaateeyini: Teba, Hajam, Tajas, Maaca.

23

¹ Okaatzi 127 ojarentsi añaaiki Sara.

² Ari okamaeri roori janta nampitsiki Quiriat-arba iiteetziri eejatzi Jebrón jeekatsiri Canaán-ki. Antawoete riraakotakawo Abraham okamakira Sara.

³ Okanta okamaki Sara, riyaaatashitakiri Het-ite nampitawori janta, ikanteri:

⁴ “Pashinijatzi nini naaka tee osheninkatawaka, nokoyi namanante piyaminkarimoote nokitatantyaawori noena.”

⁵ Ikanteeyanakini Het-ite:

⁶ “Pikemijantawakina nowinkatharite. Riyoyaane Tajorentsi pini eeroka, pamine kyaariperori kaminkarimoo pikitatero piina. Tekatsi thañaapithatemironi.”

⁷ Katziyanaka Abraham, riwethatanakari Het-ite.

⁸ Ikantanakiri: “Kyaariperorika pikowaeyini nokitatzimotemiro noena, pikanteri Efrón itomi Zoar,

⁹ nokoyi namanantero impeetamoo iiteetziri Macpela jeekatsiri iipatsiteki. Aritaki nopinatakiri jempe okaate ikowakotenari. Roo opoñaantyaari nashitantyaawori naaka.”

¹⁰ Ari ijeekaki irika Efrón itsipatakari isheninkapaeni Het-ite, rakanakiri Abraham

ikemantyaariri isheninkapaeni, ikemantyaari ikaatzi areeyitachari nampitsiki, ikantanaki:

¹¹ “Eero nowinkatharite, nopashitemiro noepatsite impeetamoo. Riitaki nosheninkapaeni ñeenani nopashitemiro. Otzimatye pikitatero piina.”

¹² Ari rapiitanakiro Abraham riwethatanakari nampitawori janta.

¹³ Ikemakiri maawoeni itsipatakari, ikantanakiri Efrón: “Pikemi nokantemi, nokoyi payeri koriki nopinatemirori piipatsite, nokitatzimaetyaawo noena janta.”

¹⁴ Ari ikantanaki Efrón:

¹⁵ “Pikemi nowinkatharite, teera eepichokiini ipana noepatsite ikaatzi 400 ipewireeya koriki, teemaeta okameethatzi iñaawaetakoteri koriki. Pamakiro piina, pikitatero.”

¹⁶ Inimotanakiri Abraham ipinateri Efrón okaatzi ikantakiriri ipiyoteeyakanira isheninkapaeni Het-ite. Ipakiri iyorikite, raawakiri.

¹⁷ Rootaki awijaentsiri iipatsiteki Efrón jeekat-siri Macpela-ki, omontetakari Mamre ojeekira impeetamoo, inchatomashi ini eejatzi.

¹⁸ Rashitanakawo Abraham iroka kepatsi. Maawoni iñaakowentakiro Het-ite ipinateetakiro, iñahaeyakironi eejatzi ikaatzi areeyitachari nampitsiki.

¹⁹ Ari ikitatakiro Abraham iina Sara janta impeetamooki ramanantakotakiri Macpela-ki, omontetakari Mamre, iiteetzitawo eejatzi Jebrón janta Canaán-ki.

²⁰ Rootaki rashitantakawori Abraham okaatzi

tzimatsiri kepatsi eejatzi impeetamooki. Rootaki ipimantakiri Het-ite, okine ikitatero Abraham iina.

24

¹ Antarikiperotaki Abraham, osheki itajonkawentakiri Tajorentsi.

² Ikanta Abraham ikaemakiri antarikitaentsiri romperatane, kempoyeeniriri tzimimotziriri. Ikantakiri: “Poteeyachokitena.*

³ Pikantena kyaariperoeni, paakoteri Tajorentsi Itajorentsitetari jenokintaki eejatzi kepatsiki, eero pishinetanari notyomi iinanyaaawo tsinani Canaán-jato jeekatsiri jaka.

⁴ Otzimatye piyaate nonampiiteki, pamineniri nosheninkapaeni iinanyaaari.”

⁵ Rakanakiri romperatane, ikantziri: “Eerorika okoyi opoke ewankawo, ¿jempe nokantyaaka? ¿Otzimatyeema naanakiri pitomi pinampiiteki jempe pipoñaaka paerani?”

⁶ Ikantanaki Abraham: “Eero, eero omata payeri notyomi janta.

⁷ Tema Tajorentsi, Itajorentsitetari jenokintaki, amaanari paerani iipatsiteki ashitanari, iipatsiteki eejatzi nochariniite. Ishinetakiri iperi iroka kepatsi maawoeni nocharinityaari. Ari-taki rotyaantaki ronampiri tajorentsitate tsipatemini pamantyaari tsinani iinanyaaari notyomi.

* **24:2** Kantakotachari jaka “Poteeyachokitena” rootaki rametee-yarini Judáite paerani, rotaeyachokitanaka iporiki rirori okine riyoteeteri imaperotatya imonkaatziro ikantakaantane rirori. Rootaki roteeyachokitantariri isheninka okine ipinkatheeteri. Tee ishineteeri roteeyachokiteri itsipajatzi kaari riyotzi rirori, panke-natantaneri.”

8 Eerorika okoyi oyaatemi tsinani, pimonkaatakiro pantzimotanari. Tee nokoyi payeri notyomi janta.”

9 Imatakiro romperatane, roteeyawathatakiri Abraham, ikantaki: “¡Omaperotatya! Ari nantakiro okaatzi pikantakinari.”

10 Riyoyaakiro tzimimotziriri omperatariri ipashitantyaari. Raanaki 10 tsimeri ikyaakaanakiri, jataki inampiki Nacor janta Mesopotamia-ki.

11 Ikanta rareetzimatata nampitsiki, ari ot-sireniityaanaki, imakoryaakaapaakiri ipirapaeni ojeekira nija. Ari okaawoshitapiintari tsinani-paeni.

12 Amanapaaka, ikantzi: “Tajorentsi, Itajorentsite omperatanari Abraham, eeroka kantakaeyaawoni omatantyaari nokoyiri, pineshironkateri omperatanari.

13 Ari nojeekawaki jaka nijateniki, pokapaaki tsinanipaeni okayi nija.

14 Eeroka kantakaeyaawoni aririka nokantakiro apaani ewankawo: ‘Pipawakina pichomone nirantawakyaata nomiri.’ Okantanaki roori: ‘Pirantawakya. Ari nopitakyaari imiri eejatzi pipirapaeni.’ Rootaki tsinani pikowakaakiriri pomperatane Isaac. Ari niyoteri petakotari omperatanari.”

15 Tekiraata ithonkiroota ramaña, pokapaaki apaani ewankawo onatakiro ochomone oshempaki. Rootaki Rebeca rishinto Betuel. Tema irika Betuel riitaki otomi Mil-ca itzimakakirori Nacor rirentzi Abraham.

16 Kameethanto ini Rebeca, tee iyootziri shirampari, tekatsi antaminthawaeteroni. Oerinkapaaka nijaaki, okaapaaki, roo opiyaneemi.

17 Ari ishiyashitanakawo omperataarewo, ikan-takiro: “Pipawakina nirawaki eepichokiini pini-jaate.”

18 Okantanaki roori: “Pirawaki nowinkatharite.” Owayiitakiro ochomone, opakotaakiri onijaate oteeyakotakiniri.

19 Ikaatakiro riraki imiri omperataarewo, okantanakiri Rebeca: “Nokaapanaate otsipa noferiri pipirapaeni, rirawakiita rirori.”

20 Intsipaete oshiyapaenta okaapanaatzi nija irapinteeziri, osheki opiyapiyataka, iyeekitakiniri imiriteri piratsipaeni.

21 Ari raminaminthatakiro operataari tekatsi ikantero, tema ikowatzi riyote riirika Tajorentsi kantakaawori omatantakari iroka.

22 Ikanta ithonkaka rireeyakini piratsipaeni, romijokyaanakiri omarentsi rowetsikaetziri ooro, iryaani rini. Ikyaaantakaakawo okiriki. Ipakiro eejatzi apite omarentsi omaatyaari akoki, antari rini.†‡

23 Ikantanakiro: “Pikantena, ¿litaka pipaapate-tari? Antawo ipanko pipaapate nomaantyaari notsipatyaari nokaateeyakinira.”

24 Okantanaki roori: “Naakataki rishinto Betuel, otomipaeni Mil-ca rishinto Nacor.

25 Eenitatsi jempe pimahaeyeni, eenitatsi ee-

† 24:22 Kantakotachari jaka “iryaani rini,” riitaki ikanteetziri eejatzi “ikaatzi itenatzi 6 gramo.” eejatzi “kashetani siclo.” ‡ 24:22 Kantakotachari jaka “antari rini,” riitaki ikanteetzitari eejatzi “ikaatzi itenatzi 100 gramo.” eejatzi “10 siclo.”

jatzi osheki royaari pipirapaeni.”

²⁶ Ari rotziwerowanaka omperataari ramananaakiri Tajorentsi.

²⁷ Ikantanaki: “Rioperori rini Tajorentsi, Itajorentsite omperatanari Abraham, tee ramatawiteri omperatanari ineshironkatakiri. Riitaki amakinari jaka noñaantakawori ipanko isheninkathori.”

²⁸ Tee ojeekanaki Rebeca, oshiyaperotanakitya opankoki oñeero iniro, okamantapaakiro.

²⁹ Eenitatsi iyaariri iroka Rebeca iita Labán, riitaki shiyaneenchari kaayironstiki raminiri atziri.

³⁰ Tema iñaawakiri omarentsi rowetsikaetziri ooro omayitakari ritsiro akoki, ikemawakiro eejatzi okamantantapaakiri ikantakirori atziri. Ikanta rareetapaakari Labán romperatane Abraham ijeekaakayirira ipirapaeni nijaateniki.

³¹ Ikantapaakiri: “Pipoke itajonkawentane Tajorentsi. ¿Iitaka pijeekantari inteeneni? Rowetsikaanteetakimira pankotsiki poyirira pipirapaeni.”

³² Ari riyaaatanaki omperataari janta pankotsiki. Rowayiyantapaakiri Labán irikapaeni eejatzi ipirapaeni, ipakiri royaari. Ari ramaetakiniri nija areetzinkari ikewapakyaari.

³³ Ikanta royiitawakiniri rowapaakyaari, ikantanaki romperatane Abraham: “Eerowa nowa eerorika nokamantzimiro nokoyiri.” Ikantanaki Labán: “ajaa pikamantena.”

³⁴ Ikantanaki omperataari: “Naakataki romperatane Abraham.

³⁵ Antawoete itajonkawentakiri Tajorentsi irika omperatanari, osheki rashaahantakaakari: eeni-

tatsi rovejate, ivacate, iyorikite, camello, iyaway-otepaeni, tzimatsi osheki ratzirite romperatane tzimatsi eejatzi osheki tsinani.

³⁶ Ari okantakari Sara okantawitaka aatawitaka, tzi-mae otyomi. Riitaki rashitakahaari omperatanari okaatzi tzimimotziriri.

³⁷ Ikowaki eero namatawitziri, ikantakina: ‘Eero pishinetanari notyomi iinantyaawo tsinani Canaan-jato jeekatsiri jaka.’

³⁸ Roo kameethatatsi piyaatashiteri isheninkathori ashitanari, pamineniri notyomi apaani tsinani janta nosheninkapaeniki, kameethatatsiri iinantyaawo.’

³⁹ Nokantanaki naaka: ‘Nowinkatharite, ¿eerorika okoyi oyaatena tsinani?’

⁴⁰ Ikantanakina rirori: ‘Kameethari nokantzimotakari Tajorensi, aritaki rotyaantakimi ronampiri tajorensite itsipatemi, ari pimatakiro okaatzi nokantakimiri. Aritaki pamaki tsinani iinantyaari notyomi, isheninkathori ini ashitanari.’

⁴¹ Eerorika ikowashita nosheninkathori ipemiro rishinto, arira okaatzi ikantawakinari.’

⁴² Nokanta nareetapaaka nijaateniki, namanakari Tajorensi Itajorensite omperatanari, nokantziri: ‘Kyaariperorika pineshironkatana omatya nokoyiri jaka.’

⁴³ Nokowakotzimi nojeeke jaka nijaateniki, opoñaantyaari omatya ironta ewankawo pokaentsiri okaayi nijaa, aririka nokantawakiro: “Pipena eepichokiini nijaa pichomoneki, nirawakiita.”

⁴⁴ Arika akanakina, okantena: “Pirawaete. Ari nokaapanaate otsipa noperiri pi-pirapaeni

rirawaki eejatzi rirori.” Rootaki tsinani ikowakaakiriri Tajorentsi itomi omperatanari.’

⁴⁵ Tekira nothonkiroota namaña, noñaawakiro opokaki Rebeca amakiro ochomoni oshempaki. Oerinkapaaka nijaateniki, okitatapaaki nijaa. Ari nokantziro: ‘Pishinetena nirawaki pinijaate.’

⁴⁶ Intsipaete oyiitanakiro ochomoni, okantanakina: ‘Pirawaki, aritaki nokitaatapanaate otsipa imiriteri eejatzi pipirapaeni.’ Opakina nijaa nomiritaki, opitakari eejatzi nopirapaeni.

⁴⁷ Ari nojampitanakiro: ‘¿litaka pipaapatetari?’ Ari okantanakina roori: ‘Naakataki rishinto Betuel itomipaeni Nacor eejatzi Mil-ca.’ Ari nokyaantakaakawo thatanentsi okiriki, nomaatantakawo akoki apite omarentsi.

⁴⁸ Ari notziwerowanakari nopinkathatanakiri Tajorentsi, nomampaawentanakari Itajorentsite omperatanari Abraham, riitaki amakinari naree-tantakari ipankoki isheninkathori, namineniri iina itomi.

⁴⁹ Nokoyi pikantena kameetharika ikoyiri omperatanari, terika inimotemi pikantena, niyotantyaari oeta nanteri.”

⁵⁰ Ikanta Labán itsipatakari ipaapate Betuel, ikantanaki: “Tema riitaki Tajorentsi kantakawori, piyote eeroa kameethatatsirika.

⁵¹ Apatziro nokantzi naaka: Iroka Rebeca, paanakiro. Rootaki iinantyaari itomi omperatzimiri, rootakira ikowakiri Tajorentsi.”

⁵² Ikanta ikemaki romperatane Abraham, otziwerowaperotanaka iñaapinkathatanakiri Tajorentsi, rowatziitotanaka kepatsiki.

⁵³ Inoshikanakiro ramayitakiri rowetsikaetziri

ooro, koriki, kithaarentsipaeni. Ipakiro maa-woeni Rebeca. Ipashitakari eejatzi iyaariri eejatzi riniro.

⁵⁴ Owaeyanakani, irawaeteeyakini itsipatari oyaatakiriri. Mahaeyakini. Okanta okitejita-manee, ipiriintamana, ikantanaki omperataari: “Pishinetena nopiyee ipankoki omperatanari.”

⁵⁵ Teemaeta ikoyi iyaariri Rebeca eejatzi iniro, okantaki: “Paata iyaatzita ewankawo, nokowatzi ojeekanee okaate 10 kitejeri omanaki iroka, ari-paete oyaatemi.”

⁵⁶ Ikantanaki omperataarewo: “Aritaki pojamanitakaakina, riitaki Tajorentsi kantakaakawo omatantakari awijeentsiri. Otzimatye pishinetena nopiyayiitee ipankoki omperatanari.”

⁵⁷ Ikanteeyanakini riroripaeni: “Thame akaemiro ewankawo, akemiro jempe okantzi roori.”

⁵⁸ Ikaemaetakiro Rebeca, rojampiitakiro: “¿Pikoyi poyaatanakiri atziri?” Ari okantanaki roori: “Jeen, nokoyi noyaatanakiri.”

⁵⁹ Ari ishineetakirori iyaate Rebeca otsipatanakyaawo apaani tsinani koeratzirori paerani eeniro eentsitapaakini. Oyaatanakiri romperatane Abraham itsipatanaari oyaayitakiriri.

⁶⁰ Riwehatawaawo iyaariri, ikantawaero: “Piyaatera choeni, eerokataki rinironteeyari osheki atziri. Riitaki pitomipaeni aapithayiteerini inampi ikijaneentane.”

⁶¹ Ari okyaakaanakari camello iroka Rebeca otsipatakawo koeratzirori paerani, oyaatanakiri

romperatane Abraham. Imatakiro omperataari raanakiro Rebeca, piyanaa.

⁶² Areetzimataa rirori Isaac ipoñahaawo nijaaki iiteetziro “inijaate Añaari Ñaakinari,” jeekatsiri kirinkanta Nehuev-ki.

⁶³ Tsireniityiimataki riyaatzi ikinawaetzi. Ram-inanaki iñaatziri ipokaeyini camello-paeni.

⁶⁴ Ari okantzitaka Rebeca eejatzi, aminaki jantó oñaakiri Isaac, ayiitashitanakiri.

⁶⁵ Ojampitanakiri romperatane: “¿Iitaka irinta pokashitakaeri?” Ikantanaki omperataari: “Riimacheetaka omperatanari.” Ari aanakiro owashikawo, opashikawootapithatanakiri.

⁶⁶ Ikamantapakiri Isaac irika romperatane okaatzi rantakiri.

⁶⁷ Ikanta Isaac raanakiro Rebeca opankoki Sara rinironi, iinantakawo iroka tsinani. Osheki ikowanakiro Isaac iroka Rebeca. Rootaki oemoshirenkapakiriri okamaera rinironi.

25

¹ Tzimaе otsipa iina Abraham oeta Cetura

² Irika itomipaeni itzimakakirori: Zimram, Jocsán, Medán, Madián, Isbac, Súa.

³ Riitaki Jocsán tomintanakariri Seba eejatzi Dedán. RiDedán sheninkatariri Asur-paeni, Letusite, Leum-paeni

⁴ Madián tomintanakariri Efa, Efer, Janoc, Abida, Elda. Maawoeni irikapaeni ri otomipaeni Cetura.

⁵ Riima Isaac riitaki aakirori okaatzi tzimimotziriri ashitariri Abraham.

⁶ Riima itsipa itomipaeni otzimakiri iinapaeni, apatziro ipakiri eepichokiini tzimimotziriri Abraham. Tekira ikamiita Abraham, rotyaantakiri itomipaeni rinashityaawo inampiteeyawo ishi-towapiintzira ooryaa, tee itsipatari Isaac.

⁷ Okaatzi 175 ojarentsi rañaaki Abraham.

⁸ Kameetha ikamashitaka Abraham aakiri rantyaashiparinka. Ari itsipatapaari isheninkapaeni.

⁹ Riitaki kitateeri Isaac itsipatakari Ismael janta omoonaki Macpela-ki omontetari Mamre, iipatsiteki Efrón itomiranki Zoar Het-ite.

¹⁰ Rootaki iipatsite Abraham ramanakiriri paerani Het-ite. Ari ikitataari Abraham itsipatapaawo iinani Sara.

¹¹ Okanta ikamaki Abraham-ni, itajonkawentakiri Tajorentsi irika Isaac, riitaki nampitaawori janta nijaateniki iiteetziro “Inijaate Añaari Ñaakinari.”

¹² Irika itomipaeni Ismael, itomiranki Abraham itzimakantakawori Agar, Egipto-jato ini onampiri Sara.

¹³ Irika ikaatzi tzimaentsiri: Nebaeot, reewarite itomi. Eejatzi Cedar, Adbeel, Mibsam,

¹⁴ Misma, Dima, Massa,

¹⁵ Jadar, Tema, Jetur, Nafis, Cedema.

¹⁶ Riitaki 12 itomipaeni Ismael. Maawoeni tzimimotziriri iipatsite, rootaki iwaero aakoyitakiri inampi eejatzi iipatsite. Reewayitziri ikaatzira ijeeki inampiki.

¹⁷ Okaataki 137 rojarentsite Ismael roojatzi ikamantaari. Ari itsipatapaari isheninkapaeni.

¹⁸ Inampitaawo itomipaeni niyankithakineki kepatsi ojeekira nampitsi Havila, Sur, imontetakawo nampitsi Egipto, awotsiki jatachari Asiria-ki. Ari inampitakawori, okantawitaka tee ikowaeyini isheninkapaeni.

¹⁹ Irika ikenkithatakoetziri Isaac, itomi Abraham.

²⁰ Tzimaki Isaac okaatzi 40 rojarentsite, raantakawori iina Rebeca rishinto Betuel, ritsiro Labán, Arampaini rini nampitawori Padan-aram-ki.

²¹ Teera itzimi Rebeca eentsite. Rootaki ramanakotantakawori Isaac ikowakotziri Tajorentsi. Ikemakiro ramana Tajorentsi, motzitaki Rebeca.

²² Okanta omotzitaki Rebeca, okematziiri raatzikatzikaatziro omotziki eentsite, ari okantashiretanaki: “Tzimatsirika awijimotenani, ¿oetaka nañaantyaari?” Jataki amanari Tajorentsi okoyi iyotero oeta anteri.

²³ Rakanakiro Tajorentsi:

Itzimatzu apite tsipatawakaachari inthomoeki pitomzikira,

Apite okanta nampitsi, rootaki retantawori ikoshekawakaa tekira itzimiita.

Shintsiri ikantya apaani, riima itsipa tee ishintsitzi,

Riitaki omperatantachani impoerintzi, riitaki rompereetya etawori itzimi.

²⁴ Okanta omonkaataka otzimaanitanyaaari Rebeca, tzimaki tsipantzi.

25 Etapaakawori itzimi ikityonkatepokitatzi, ithonka iwitzitaki iwathaki, iiteetakiri Esaú.*

26 Roteeyakiri iitziki itsipa rirentzi itzimapaakira, rootaki iitanteetakariri Jacob. Tzimaki Isaac okaatzi 60 rojarentsite otzimanitantakari Rebeca.†

27 Ari ikimotatanaki eentsipaeni. Osheki iñaawenatakawo Esaú owaantsi, kominthaantzi rini. Riima Jacob, tekatsi iñaamatya rirori, rashi royiro ijeekawaetzi pankotsiki.

28 Antawoete retakotakari Isaac itomi Esaú, tema osheki rowakotapiintakari ikentate. Rooma Rebeca etakotane oyiri roori Jacob.

29 Ikanta ijeeki Jacob ronkotsiwaetzi, ari rareetaari Esaú imakonekiini ipoñahaawo owaantsiki.

30 Ikantapaakiri: “Pipena eepichokiini poshiñeenkatentsiri ponkotsiri, aatyena notashe.” (Rootaki iitanteetariri Edom eejatzi irika Esaú.)‡

31 Ari ikantanaki Jacob: “Petawakyaawo eeroka poshiyakaena naakami etyaawoni notzime.”

32 Eekiro ikantanakitzi Esaú: “Tema pikemana aatyena notashe, tekatsi oetya neewatakira notzimaki.”

33 Eekiro ishintsitanakitzi Jacob, ikantziri: “Ajatyaa pikantaperotena nimaeka.” Ari ishinetakiniriri Esaú rirentzi Jacob roshiyakaeri riitaki etyaawonimi itzimi, opoñaantyaari rahaero paata maawoeni tzimimotziriri ipaapate.

* 25:25 Iroka waerontsi “Esaú”, iñaaniki riroripaeni oshiyawori akantziri aaka “witzintzi.” † 25:26 Iroka waerontsi “Jacob”, iñaaniki riroriite oshiyawaetawo akantziri aaka “Patzikontantsi.” Oshiyawaetawo eejatzi akantziri “Iwitaantsi.” ‡ 25:30 Iroka waerontsi “Edom”, iñaaniki riroripaeni oshiyawo akantziri aaka “kityonkari.”

³⁴ Ipakiri Jacob rowanawo rirentzi Esau. Ikanta ithonkakirowa, riranaki imiri. Katziyanaka, jatane. Tee ikenkithashiretakotero jemperika ikanteetero retawitakawowa itzimaki paerani.

26

¹ Aripaete apiitaka iñahaetaki antawoete tashetsi janta, oshiyawo iñaakiri paerani Abraham-ni eeniro rañaawita. Rootaki riyaatantakari Isaac janta Gerar-ki, inampiwitawowa Abimelec, pinkathariwentziriri Filistia-jatzi.

² Ari roñaahaari Tajorentsi, ikantakiri: “Eero piyaatzi Egipto-ki. Ari pijeeke jempe nonintakakimiro naaka.

³ Roojatzi pijeekawaki jaka nampitsiki. Aritaki notajonkawentakimi, tema nopakimiro maawoeni iroka kepatsi, roojatzi rashiteeyaarini eejatzi pitomipaeni. Rootaki nomonkaatantyaawori nokashiyaakaakiriri paerani ashitzimiri Abraham.

⁴ Aritaki noshekyahaemiri pitomipaeni roshiyaari jempe ikanta roshekitzi ompokiro jenokinta. Aritaki nashitakahaeyaari maawoeni kepatsi. Riitaki kankakahaeyaawoni pitomipaeni itajonkawentanteetyaariri maawoeni inashiyitachari isheninkapaeni.

⁵ Tema ithotyaaakiro paerani Abraham-ni ikemijantakiro nokantayitziriri, nonintakaantane, okaatzi niyotaayitziriri eejatzi.”

⁶ Rootaki ijeekantapaakari Isaac janta Gerar-ki.

⁷ Ikanta rojampikowentziro Rebeca irikapaeni nampitawori janta, thaawanaki Isaac ikante rootaki iina, apatziro ikantzi choeni ini.

Tema maperori okameethantotzi Rebeca, rootaki ikenkithashiretantakari Isaac ari rompojanteetakyaari iina.

⁸ Ojamanitaki ijeekawaetaki Isaac janta. Okanta raminawaetzi Abimelec imoontzirowa ipanko, iñaakiri Isaac inintaawaetziro iina Rebeca.

⁹ Ari ikaemakaantakiri, rojampitakiri ikantziri: “Tema rootaki piina iroka, ¿tema ari? ¿litaka pikantantarikya choenira ini?” Ikantanaki Isaac: “Noshiyakaamintheetzi ari pompojantakinawo.”

¹⁰ Ikantanakiri Abimelec: “Iitaka pikoshekawaetantari. Eepichokiinitaki, notsipatantyaaworimi piina, arira pikaariperotakaakinami.”

¹¹ Ikanta Abimelec ikantakiri maawoeni jeekat-siri nampitsiki: “Iitakarika koshekakyaarini irika atziri, koshekakyaawoni iina eejatzi, aritaki nompojakaantakiri.”

¹² Ari ipankiwaetakiri Isaac janta, rowiitakiro iwankiri, tema Tajorentsi tajonkawentakiriri.

¹³ Oshekitzimotakiri osheki rowaahawo, ashahantzinkari rini.

¹⁴ Oshekini rovejate, ivacate. Osheki ikaatzi eejatzi romperatane. Rootaki ikijaneetantanakariri Filistia-jatziite.

¹⁵ Tema paerani eeniro rañaawita Abraham ashitariri, ikiyakotakaakiri nijaateni romperatanepaeni. Roo kantacha ipokaeyakini Filistia-jatzi ityakitapakiro maawoeni.

¹⁶ Tee ikijashitapaawo Abimelec, ikantakiri Isaac: “Pishitoyi nonampiki, tema pawijakina naakapaeni tzimaki pashaahawo.”

¹⁷ Shitowanaki Isaac ijeekapaki janta Gerar-ki.

Ari inampitapaawo.

¹⁸ Rapiitapaero ikiyaatapaero nijaateni ikiyaatakiri paerani ipaapate, ityaakiwitaari Filistia-jatzi ikamakira Abraham. Rowaeniro owaero nijaateni iitzirowa paerani ipaapate.

¹⁹ Ikanta ikiyaateeyironi nijaateni romperatani paeni Isaac, rareetakawo oshitowaatzira nijaateni.

²⁰ Ikanta koeratziriri rovejatepaeni Abimelec janta Gerar-ki, ikijapaakiri koeratziriri rovejate Isaac. Tema ikantawakaeyatyaani: “Iroka nijaateni nashi.” Rootaki iitantakawori Isaac iroka nijaateni “Esek”, tema ari rantawakaawentakawori nijaateni.*

²¹ Ari ikiyaatakotee romperatanepaeni Isaac otsipa nijaateni, roojatzi rapiitakiri ikijawakaawentawo, rootaki iitantaawori Isaac iroka nijaateni “Sitna.”†

²² Rootaki ishirinkantaari Isaac ijeekae inteena, ikiyaatakotee otsipa nijaateni. Teera itzimapae kijawakaawentyaawoni, iitakiro nijaateni “Rejobot”, tema ikantakitzi ikenkithawaetzi: “Ishinetakaero Tajorentsi anintaawaeteeya jaka, ari añakiro oshekitzimotee oetarika.”‡

²³ rojatzi riyaatantanaka Isaac janta Beerseba-ki.

²⁴ Okanta tsirenipaeteki roñahakari Tajorentsi, ikantakiri:

* **26:20** Iroka waerontsi “Esek”, ifaaniki riroripaeni oshiyawori akantziri aaka “Antawakaachari.” † **26:21** Iroka waerontsi “Sitna”, ifaaniki riroripaeni oshiyawori akantziri aaka “kijaneentawakahaantsi.” ‡ **26:22** Iroka waerontsi “Rejobot”, ifaaniki riroripaeni oshiyawori akantziri aaka “Anintaawaeteeya.”

“Naakataki Itajorentsita pipaapate Abraham.
Eero pithaawashiwaeta, naakataki tsipatzimiri.
Ikantakaantakiro nomperatane Abraham, aritaki
notajonkawentakimi,

Aritaki noshekyahaemiri pitomipaeni.”

²⁵ Rootaki rowetsikantakari Isaac taapokimentotsi janta, ramanantyaariri Tajorentsi. Irira ijeekawaetakiri janta, ari ikiyaatakiri eejatzi romperatanepaeni nijaa.

²⁶ Ikanta ipokaki Abimelec ipoñaanakawo janta Gerar-ki ikenkithawaetakakiri Isaac. Itsipatakari raapatziyane iita Ajuzat, eejatzi Ficol, riitaki eewatziriri owayiriite.

²⁷ Ikantawakiri Isaac: “¿litaka pipokashitanta-nari nimaeka piñena? Tema pomishitowakina paerani pinampiki, tee pikowana janta.”

²⁸ Ari ikanteeyini riroripaeni: “Noñaaakitziimi naakaete itsipatzimi eeroka Tajorentsi. No-kenkithashiretaka otzime antzimotawakaeyaari. Iroka okaate nokantemiri:

²⁹ Tee nokoyi powaariperotena, tee nokoshekawaetzimi eeroka. Tema osheki naakameethatakimi, kameethaha notyaanteemi paerani eeroka, osheki itajonkawentakimi Tajorentsi.”

³⁰ Ikanta Isaac osheki roemoshirenkaka-haeyanakarini irikapaeni, osheki rirawae-teeyanakini, rowaeyakani eejatzi.

³¹ Ikanta ipiriintamana okitejitamaneera, imatakiro rantzimotawakaeyaari, kameetha raapatziyawakaana apitepaeni. Ikanta Isaac, riwethatawaari riyateeyeenira irikapaeni.

³² Tekira awijita otsipa kitejeri, ipokaeya-paakini romperatane Isaac, ikamantapaakiri iñaaki otsipa nijaateni ikiyaatakiri.

³³ Rootaki iitantakawori Isaac iroka nijaateni “Seba.” Iitanakiro nampitsi “Beerseba.”§

³⁴ Ikanta Esaú, tzimaki okaatzi 40 rojarentsite, raantakawori Judit, rishinto Beer, Het-ite rini. Raakiro eejatzi Basemat, rishinto itsipa Het-ite iiteetziri Elón.

³⁵ Iroka apite tsinani, osheki okijashiryaakiri Isaac eejatzi Rebeca.

27

¹ Antarikitapaaki Isaac, tee ikowichaatee. Ari ikaemakiri Esaú, reewari itomipaeni, ikantakiri: “¡Notomí!” Rakanakiri Esaú: “Iitaka paawa”

² Ikantziri Isaac: “Notyomí, naaka antyashipar-itakina, tema rooteentsi nokami.

³ Nokoyi piyaate pikentakitena tsimeri.

⁴ Ponkotsitenari, poshiniri ikantya nokoyiri naaka, pamakinari noyaari. Roojatzi nopasonki-wentantanakimiri tekira nokamanakiita.”

⁵ Kemimaetaka roori Rebeca, okemakiri Isaac ikantziriri Esaú. Riyaamintheetzi Esaú ramini tsimeri royaari ipaapate,

⁶ okantakiri itsipa otomi: “Nokemakiri pipaapate ikantakiri pirentzi Esaú, ikantziri:

⁷ ‘Pikentakitena tsimeri ponkotsitenari, kameetheeni okine noyaari, aritaki nopasonki-wentakimi tekira nokamanakiita.’

§ 26:33 Iroka waeronsi “Seba”, iñaaniki riroripaeni oshiyawori akantziri aaka “Oshekitaantsi.” Iroka ñaantsi “beer” oshiyawori akantziri aaka “nijaateni.”

⁸ Pikemijantero nokantemiri.

⁹ Piyaate poteeyi apite iryaani cabra, pamakinari, nonkotsitawakiniriita pipaapate okaatzira iñaamatapiintari rirori.

¹⁰ Eeroka aanakinirini rowawakya. Opoñaantyaari ipasonkiwentemi eeroka tekira ikamanakiita.”

¹¹ Ikantanakiro Jacob riniro: “Witzintzira rini yeeyi, rooma naaka tekatsi nowitzi.

¹² Ari riyotawakina ashitanari aririka ipampitawakina, ari ikenkithashiretakya notheenkashiretaziiri, aminaashiwaetya ipasonkiwentena tema osheki ikijimatanakina.”

¹³ Okantanakiri riniro: “Naakataki ikiji pipaapate. Pantero eeroka nokantakimiri naaka, pamakinari apite piratsi.”

¹⁴ Riyaatashitanakiri Jacob ipirapaeni, ramakiniro riniro. Onkotsitawakiri roori, owetsikakiniri jempe ikanta iñaamatapiintari Isaac.

¹⁵ Aakiro rooperori ithaari antarite otomi Esau royiroyi ipankoki, okithaatakaakiri Jacob.

¹⁶ Okyaantakaakari imashi piratsi rakoki, eejatzi ikentsiki jempe tee otzimi iwitzi.

¹⁷ Opakiri pan eejatzi owanawontsi okaatzi onkotsitakiri.

¹⁸ Raakotanakiro Jacob ijeekakira ipaapate, ikantapaakiri: “¡Paawa!” Rakanaki Isaac: “Iitaka notyomi.”

¹⁹ Ikantzi Jacob: “Naakataki Esau, pantarite pitomi. Nomatakiro okaatzi pikantakinari. Pipirinte, poyaa noyentani, pipasonkitakotena.”

²⁰ Ikantzi Isaac: “¿Intsipatema pikentakitzi tsimeri?” Ikantanaki Jacob: “Riitaki

kantakaawori Tajorentsi pawa noñaantakari intsipaete.”

²¹ Ikantanaki Isaac: “Pipoki okaakiini nopampitawakimi, niyotantemiri eerokarika notyomi Esau.”

²² Pokapaaki okaakiini Jacob ipampitawakiri ipaapate. Ikantzi Isaac: “Aripaantewaetaki iñaawaetzi Jacob, rooma rakojampi riiwaewitaka Esau.”

²³ Tee riyotawakiri, tema witzipako ikantaka ariwaewitaka rirentzi Esau. Roojatzi ipasonkiwentantanakari.

²⁴ Rapiitanakiri rojampitziri, ikantziri: “¿Eerokama notyomi Esau?” Ikantzi Jacob: “Jeen, naakataki Esau.”

²⁵ Ikantanakiri ipaapate: “¡Notyomí! Poyiitenari piyentane nowawakyaata, roojatzi nopasonkiwentemi.” Royiitakiniri owanawontsi ipaapate. Ramakiniri eejatzi imiri. Rowawakawo Isaac rirakiro imiri eejatzi.

²⁶ Roojatzi ikantantanakariri: “Pipoke okaakiini notyomi, pontsirokana.”

²⁷ Ikanta rontsirokapaakari Jacob ipaapate, ike-maenkatawakiro Isaac iithaari. Ipsonkitakotakari, ikantaki iñaanatziri:

Riitaki jankahaentsiri notyomi.

Oshiyaakawo ojankahani owaantsi itajonkawentziri Tajorentsi.

²⁸ Riitaki Tajorentsi owaryaapiintemironi inkani.

Riitaki kithokitakaaperoteemironi piwankiri.

Osheki okanteeya piwankiripaeni, eejatzi piimiri.

²⁹ Osheki omperawaeteemini,

Ipinkathayiteemi poñaayitachari otsipaki
nampitsi.

Peewayiteeri pirentziperotari eeroka,
Ipinkatheeteemi eejatzi.

Ikaate kijimawaetemini, aritaki imaetakiri rirori.
Riima ikaate kimoshirewentakimini eeroka,
imaeteeri eejatzi rirori.

³⁰ Ikaatakiro Isaac ipasonkitakotakari itomi Ja-
cob. Roo ishitowanakitziini Jacob ijeekira ipaap-
ate, areetapaaka Esaú riyaatzira raamawenta.

³¹ Ronkotsitaki eejatzi owanawontsi, ramakiniri
ipaapate, ikantapaakiri: “Pipiriinte pawa, poyaa
tsimeri ikentakiri pitomi, pipasonkitakotena.”

³² Ari rojampitanakiri Isaac, ikantanakiri: “¿Jempe
pitaka eeroka?” Ikantanaki rirori: “Naakataki
Esaú, pantarite pitomi.”

³³ Iyokitzi ikantanaka Isaac, riraashirenkanaka
iñaawaetanaki, ikantanaki: “¿Iitakama pokaentsiri
amakiniriri itsimerite, nowawakari tekira pa-
reetapaakaata eeroka? Nopasonkitakotakirira,
tajonkawentaarewo rinanaki rirori.”

³⁴ Ikanta ikemawakiro Esaú ikantakiriri ipaapate,
okatsitzimotanakiri, antawoete riraawaetanaka,
ikantanaki: “Pipasonkitakotzitena eejatzi naaka,
ashitanari.”

³⁵ Ikantanaki Isaac: ‘Pirentzira amatawitakinari,
nopasonkitakotzimaetakari rirori, tema
eerokawitaka nopasonkitakotemi.”

³⁶ Rakanaki Esaú: “Tema iitaha Jacob, apite ra-
matawitakina. Retakawo raapithatakinawo nee-
watantari notzimaki, raapithatztakinawo pipa-
sonkiwentenami nimaeka. ¿Eeroma omataa pipa-
sonkiwentawaena naaka?”

³⁷ Ikantanaki Isaac: “Nowakirira pirentzi Jacob reewateemi eeroka, riitaki omperateeyaarini pisheninkathoripaeni, noshekyahaeniri iwankiri, ari oshiyawo eejatzi imiri. ¿Jempema nokanteemika eeroka notyomi?”

³⁸ Eekiro ikantanakitzi Esaú: “¿Tema okameethatzi pipasonkitakotzitena naaka, ashitanari? Pipasonkitakotzitena eejatzi naaka.” Rapiitaneero riraawaetanaa.

³⁹ Ikantanaki Isaac:
Pinampiteeyaawo inteena,
Eero pinampitaawo okaakiini añapathatzira
kepatsi,
oparyaayitzira eejatzi inkani.

⁴⁰ Rootaki pojataamento pipiyawentanteeyaari.
Romperawaeteemi pirentzi.
Roo kantacha, aririka piroperotee eeroka,
Arira pijeekashiwaeteeya.

⁴¹ Aripaete retanakawo Esaú ikijaneentziri rirentzi Jacob, ipasonkitakotakirira ashitariri. Ikantashiretanaki: “Arika ikamaki intsipaete ashitanari, aripaete nompojeri yeeyi Jacob.”

⁴² Yotzimaetaka Rebeca oeta ikenkithashiretari Esaú, okaemakaantakiri Jacob, okantakiri: “Ikowatziira pirentzi rompojemi.

⁴³ Pikemijantena notyomi nokantemiri. Piyaate inteena janta Harán-ki, ijeekira aarini Labán.

⁴⁴ Ojamani pikantya pijeekawaete janta awijawaeta imashirenka pirentzi.

⁴⁵ Ipeyakotawaeroota okaatzi pantakiri. Aritaki nokamanteemi pipiyanteeyaari. Tee nokoyi nopeyashityaari apite notyomipaeni.”

⁴⁶ Okantakiri Rebeca oemi Isaac: “Osheki nojamashiryaaakawo rishinto Het-ite iinatakari Esaú. Roojatzirika rayeri Jacob oshiyakawori iroka nampitawori Canaán-ki, okamethatzi nokamapithatero.”

28

¹ Ikanta Isaac ikaemakiri Jacob, ipasonkitakoteeri, ikantziri: “Eerowa piinantawo tsinani nampitawori jaka Canaán-ki.

² Piyaate Padan-aram, inampiki picharini Betuel, paye rishinto pikonkiri Labán.

³ Riitaki tajonkawentemini Tajorentsi oshek-itzimotziri ishintsinka, roshekyaaakimiri pitomipaeni, riitaki inashiyitariri sheninkatawaka-haachari maawoeni jemperikapaeni.

⁴ Rijatzi tajonkawenteemini eeroka, eejatzi pitomipaeni, tema riitaki kashiyaakaakimirori paerani picharinini Abraham, pashiteeyaawo maawoeni kepatsi ajeekakira nimaeka kaari ashita aakapaeni. Tema rootaki ikashiyaakaakiriri Tajorentsi paerani Abraham.”

⁵ Rotyaantakiri Isaac itomi Jacob janta Padan-aram-ki. Ikanta Jacob areetaka ipankoki rikonkiri Labán, itomi Betuel Aram-jatzi iyaariri Rebeca, riniro Jacob eejatzi Esaú.

⁶ Iñaakowentakiri Esaú ipasonkiwenteetziri Jacob, rotyaanteetakiri Padan-aram-ki raye iina. Iñaakiri eejatzi Esaú ipaapate ikaminayiri Jacob eero iinantantawo tsinani Canaán-jato.

⁷ Jataki Jacob Padan-aram-ki, imatakiro okaatzi ikantakiriri ipaapate.

8 Antawoete ikenkithashirewaetanaka Esau teera inimoteri ipaapate okaatzira iina apite Canaan-jato.

9 Rootaki riyaatantakari iñeeri Ismael, rijatzi itomi Abraham. Raapaakiro rishinto iitachari Majalat, irento Nebaeot, okantawitaka otzimi apite iina Canaan-jato.

10 Jataki rirori Jacob janta Haran-ki ipoñaanakawo Beerseba-ki.

11 Ikanta riweyaaka niyankineki awotsi ari imaapaaki, tema tsirenitanaki. roepinaakiro omaryaakaa mapi, rotziitotakawo, maanaki.

12 Ari imishiwaetakiri, iñaaki pawitsi okinapaakiro jenokita inkiteki roojatzi kepatsiki. Ari rayiiteeyini ronampiri tajorentsita pawa, ari ra-teeteeyaneeni eejatzi.

13 Iniiitakari eejatzi Tajorentsi ikatziyimotakari okaakiini, ikantziri iñaanatziri: “Naakataki Tajorentsi, Itajorentsita picharinini Abraham, eejatzi ashitzimiri Isaac. Aritaki nashitakahaemiro iroka kepatsi, ari nokanteeri eejatzi pitomipaeni rashiteeyaawo iroka kepatsi pomaryaakaha.

14 Osheki ikanteeya riroripaeni roshiyeeyaawo oshekitzi impaneki. Ithonkya inampiteeyaawo katonkonta, kirinkanta, ishitowapiintzira ooryaa eejatzi ikyaapiintzira. Tema eeroka kantakaeyaawoni notajonkawentanteeyaariri maawoeni inashiyitachari isheninkapaeni jaka kepatsiki. Ari ikanteeyaari eejatzi pitomipaeni riitaki kantakaeyaawoni notajonkawentanteeyaariri maawoeni.

15 Naakataki tsipatapiintakimiri, aritaki nokempoyaawentakimi jemperika pikinayite.

Aritaki nomatakiro noepiyeemi jaka pijeekakira. Otzimatye nomonkaatero okaatzi nokantakimiri, eero nookawentzimi.”

¹⁶ Ari ikakitanaki Jacob imishiwaetzira, ikan-tashiretzi: “Omaperotatyaama ijeeki Tajorentsi jaka, teera niyowita.”

¹⁷ Antawoete ithaawanaki, ikantashiretzi: “Tajorentsi pathaha ini jaka. Ipanko inatzi Tajorentsi. Otzimatye aki jaka aatantyaari inkiteki.”

¹⁸ Ikanta ipiriintamanaa Jacob okiteji-tamaneera, raakiro mapi rotziitotakari, ipiriintathantheenatakiro. Ijeetantanakawo yeenkantsi itajonkawentanakiro.

¹⁹ Jeekawitachari janta nampitsi iwiitawo Luz, rowashiñaanakiro owaero, iitanakiro rirori Bet-el.*

²⁰ Iñaawaetanaki Jacob, ikantanaki: “Itsipatana Tajorentsi, ikempoyaawentana jempe nokinay-itzi, ipakina nowanawo, nokithaayitari eejatzi.

²¹ Tekatsirika awijimotenani, aririka nopiyaki ipankoki ashitanari, notajorentsiteteyari Tajorentsi.

²² Iroka mapi nopiriintathantheenatakiri, ppanko ini, Tajorentsi. Okaate pashitakahaenari naaka, ari noepiyakimi eepichokiini.”†

* **28:19** Iroka waerontsi “Bet-el”, iñaaniki riroripaeni oshyaawo akantziri aaka “Ipanko Tajorentsi.” † **28:22** Kantakotachari jaka “eepichokiini” oshiyawitawo aririka ipakimi Tajorentsi 10 tsimeri, otzimatye apaeri apaani. Ari oshiyawo maawoeni ipayiteeri, otzimatye oepiyeeniri apaani okaatzi ipakaeri.

29

¹ Eekiro riyaatatzi Jacob ranashita, areetaka iipatsiteki nampitawori ishitowapiintzira ooryaa.

² Ikanta rareetaka owaantsiki ojeekira nijaateni, iñaapaaki osheki oveja rireeyini nijaa, mawa ikaatzi rinashiyitaka ipiyoteeyakani. Antawo ini mapi rashitakotanteetawori nijaa.

³ Ikanta ipiyoteeyaanira koeratziriri oveja, raapithatawakaakawo ashitawo. Arika ithonkakiro imiritakaeri ipirapaeni, eejatzi rashitakotaneero nijaa.

⁴ Rojampitapaakiri Jacob koeratziriri oveja, ikantziri: “¿Jempe pipoñaaka eeroka asheninka?” Ikanteeyini rirori: “Harán-jatzi nineeyini.”

⁵ Rapiitanakiri rojampitziri: “¿Piñiiri eeroka-paeni Labán itomi Nacor?” Ari rakaeyanakini: “Noñaatatzi.”

⁶ Eekiro ikantatzi Jacob: “¿Tee imantsiyawaetzi?” Ikanteeyini koeratziriri oveja: “Tekatsi ikanta Labán. Paminero jantó, rootakira rishinto pokaentsiri amakiriri ovejate, oeta Raquel.”

⁷ Ikantanaki Jacob: “Eenitatsira okitejitzi teki- raha otsirenitziiita pashitakotantyaariri povejate. ¿Iitaka kaari pipantari imiri, pitziyeri eejatzi?”

⁸ Ikanteeyini riroripaeni: “Eero nomatziro, otzimatyey noyeeri itsipa koeratziriri rovejate naawyaantyaawori noshirinkiro ashitawo nijaa. Nopantyaariri imiri ovejapaeni.”

⁹ Ikenkithawaemintheetzi Jacob, areetakaa-paakari Raquel rovejate opaapate, rootakira koeratziniriri.

¹⁰ Ikanta iñaawakiro Jacob iinathori Raquel aree-takaapaakari rovejate rikonkiri Labán, jatanaki roshirinkiro ashitawo nijaateni, ipakiri imiri ove-japaeni.

¹¹ Riwethatawakawo Raquel ithowootawakiro, rirayimotawakawo.

¹² Ikanta ikamantapaakiro Jacob riira otomi Rebeca, itzinerira rini Labán, iyaatashitanakiri Raquel opaapate, okamantapaakiri.

¹³ Ikemakowentawakiri Labán itzineri Jacob, otomi ritsiro, ishiyashitanakari, rawithaki-tapakiri, iwethatawaaakari eejatzi, raanakiri ipankoki. Ari ikenkithawaetakaapaakiri Jacob rikonkiri ikamantakiri okaatzi awijimotakiriri.

¹⁴ Ikantanaki Labán: “Eerokataki nosheninka okaakiini, ari poshiyana naaka.” Apaani kashiri ijeekawaetapaaki Jacob ipankoki Labán.

¹⁵ Omapokashitaka, ikantakiri Labán: “Tee inimotena eerorika nopinatziimi pantawaeri, nosheninkathorira pini. Pikantena jempe ikaateka pikoyiri nopinatemiri.”

¹⁶ Eenitatsi apite rishinto Labán: rantawote rishinto oeta Lea, otsipa ewonkiri oeta Raquel.

¹⁷ Amashiwaetatyaaaha okiki Lea, rooma Raquel kameethanto ini roori.

¹⁸ Rootaki ikowashiryaaakiri Jacob iroka Raquel, ikantanaki: “Kantacha nantawaete 7 ojarentsi, nantawaewentero pishinto, Raquel.”

¹⁹ Ikantzi Labán: “Rootaki kameethatatsi nopimiro eeroka, tee nokoyi noperi itsipajatzi. Pijeekapae nopankoki.”

²⁰ Imatakiro Jacob rantawaewentakiro Raquel okaatzi 7 ojarentsi, tee iñiimaetawo ojamanitzimo-

teri rantawaewentakirowa, tema inintaperotatziro.

²¹ Okanta omonkaataka 7 ojarentsi, ikantakiri Jacob rikonkiri Labán: “Pipenawowa pishinto noenantaawo, nomonkaatakiro nokantakiri paerani okaate nantawaewentero.”

²² Ikaemakaantakiri Labán nampitawori janta, ipokaki maawoeni ikimoshireteeyini aawakaeyaaha rishinto Labán.

²³ Okanta otsirenitani, raanakiro rishinto Lea, ipakiri Jacob, imaantakawo.

²⁴ Ipakiro Labán rishinto Lea apaani romperatane oeta Zilpa, rootakira omperaantyaari.

²⁵ Okanta okitejitamanaki iñaatziro Jacob imaantashitakawo Lea. Riyaatashitanakiri Labán, ikantakiri: “¿Iitaka pikoshekantanari? Kaarira Lea nantawaewente, Raquel-ra nantawaewentaki. ¿Iitaka pamatawitantanari?”

²⁶ Rakanaki Labán, ikantziri: “Tee rameteetawo jaka iimintakahaetyaawo ewonkiri shintotsi tekirarika oemintyaata etawori otzimaki.

²⁷ Payero Lea, arira nopakimiro eejatzi Raquel, otzimatyepantawentawaero eejatzi okaate 7 ojarentsi.”

²⁸ Ari ikantakiro Jacob, raakiro Lea. Rayitaawo eejatzi Raquel.

²⁹ Ipakiro eejatzi Raquel apaani romperatane oeta Bilja, rootaki omperaantyaari.

³⁰ Imatakiro Jacob raakiro Raquel. Rootaki ikowaperotakiri awijanakiro ikoyiro Lea. Eejatzira rantawaeteeniri Labán okaatzi 7 ojarentsi.

³¹ Ikanta iñaakiri Tajorentsi imanintawaetziro Lea, itzimakakiro otomipaeni. Rooma Raquel tee

okanta otzimi roori.

³² Okanta omotzitaki Lea, otzimakiri otomi iiteetakiri Rubén, tema okantashiretakitzi roori: “Iñaakina Tajorentsi nowashiretakowaetaka, rootaki ikowantakinari noemi.”*

³³ Ari apiitanakiro Lea omotzitee, otzimani otomi, iiteetakiri Simón. Ari okantashiretanaki roori: “Iñaakina Tajorentsi imanintawaetee-tanaha, rootakira rowaeyakaantanariri itsipa notomi.”†

³⁴ Eejatzi apiiteero omotzitee, otzimakiri itsipa otomi, iiteetakiri Leví. Tema okantashiretakitzi: “Itsipaperoteenaata noemi, tema notzimakiniri mawa itomi.”‡

³⁵ Eejatzi itzimawae itsipa eentsite Lea, iiteetakiri Judá, tema okantashiretanakitzi: “Nomampaawentaari Tajorentsi.” Ari okaatapaaki tziman-itaki.§

30

¹ Okijaneentanakiro Raquel irento Lea oñaakirowa tee otzimaanitzi roori, okantakiri oemi Jacob: “Nokowaki pitzimakayina naaka, eerorika pitzimakaashitana, arira nokamaki.”

² Ari ikijanakiro Jacob Raquel, ikantanakiro: “¿Naakama Tajorentsi pikantantanari? Pikowakoteri rirori riitakira maanirotakayimiri.”

* **29:32** Iroka waerontsi “Rubén”, iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “añaakina nowashirewaetaka.” † **29:33** Iroka waerontsi “Simón”, iñaaniki riroripaeni oshiyawitakawo akantziri aaka “iñaakenaha.” ‡ **29:34** Iroka waerontsi “Leví”, iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “tsipataantsi.” § **29:35** Iroka waerontsi “Judá”, iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “mampaawentantsi.”

3 Okantanaki: “Pitsipatyaawo nomperatane Bilja. Arika itzimaki otomipaeni, noshiyakayeri naakami tzimakirini”

4 Opakiri Raquel oemi onampiri Bilja, itsipatyaawo. Imatakiro Jacob itsipatakawo Bilja.

5 Tzimanaki apaani itomi Jacob.

6 Ari oñaawaetakiri Raquel, okantaki: “Irika eenchaaniki iitya Dan, tema ikemakina Tajorentsi nokowakotakiri, owakowentaawo nini, ipakinaha apaani notyomi.”*

7 Ari apiitakiro Bilja otzimaki itsipa itomi Jacob.

8 Okantanaki eejatzi Raquel: “Irika eenchaaniki iitya Neftalí, tema osheki nokoshekakawo eentyo, notsinampaakiro.”†

9 Okanta oñaaka Lea tee otzimaanitane roori, okantakiro onampiri Zilpa itsipatyaawo Jacob.

10 Oztimakiri Zilpa itomi Jacob.

11 Okantaki oñaawaetanaki Lea: “Okaminthaamatsitakina.” Rootaki iitantaari eenchaaniki Gad.‡

12 Eejatzi apiitakiro Zilpa otzimakiri itsipa itomi Jacob.

13 Ari okantanaki Lea: “Kimoshiretaantsi ini, Nimaeka okantayitaki tsinanipaeni kimoshireri nokantaawo naaka.” Rootaki iitantaari eenchaaniki Aser.§

* **30:6** Iroka waerontsi “Dan”, iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “Owakowentaawo.” † **30:8** Iroka waerontsi “Neftalí”, iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “koshekaarewo.” ‡ **30:11** Iroka waerontsi “Gad”, iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “Okaminthaakina.” § **30:13** Iroka waerontsi “Aser”, iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “kimoshireri.”

14 Ikanta riyaaataki Rubén rowaneki rowiwaetzi. Ari oñaaki iwenkiniro, ramakiniro riniro Lea. Okanta oñaawakiro Raquel iwenkiniro, okantakiro Lea: “Pipena eepichokiini ramakiri pitomi.”*†

15 Okantanaki Lea: “¿Tekirama inimotzimiita paapithatakinarira noemi? Eekiro pikowatzi paapithatenawo iwenkiniro ramakinari notyomi.” Okantanaki Raquel: “Arika pipakina ramakimiri pitomi, arira itsipatakimi Jacob tsireniriki.”

16 Okanta otsirenitanaki, areeta Jacob ipoñahaawo rowaneki, oshiyashitawakari Lea, okantawakiri: “Otzimatye pitsipatapaena opinatyaari iwenkiniro ramakinari notyomi.” Imatakiro Jacob itsipatapaawo Lea.

17 Ari otzimakiri 5-taneentsiri itomi Jacob, tema ikemakiniro Tajorentsi okowakotakiriri.

18 Oñaawaetanaki Lea okantzi: “Irika eenchaaniki iitya Isacar, tema riitaki Tajorentsi pakinariri, okantakaantziro nopiyoteetarira noemi notsipayitakawo nomperatanepaeni.”‡

19 Omotzitaki Lea itsipa itomi Jacob, riira 6-tanaentsiri.

20 Okantanaki: “Ineshironkatakina Tajorentsi, ipakina kameethantzi notyomi. Ikowaperotakina nimaeka noemi, tema notzimakiniri 6 itomi-paeni.” Rootaki oetantariri irika eenchaaniki Zab-

* **30:14** Kantakotachari jaka “rowiwaetzi,” rootaki ikanteetzitari “rowiitatye trigo.” † **30:14** Kantakotachari jaka “iwenkiniro,” chochoki ini iiteetziro “mandráhora.” Ikanteetzi, rootakira aashitari tsinanipaeni otzimanteeyaari eentsite. ‡ **30:18** Iroka waerontsi “Isacar”, iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “Nopiyoteetari.”

ulón. §

²¹ Ari oweyaantawaawo Lea otzimaē ishinto, oetakiro Dina.

²² Ikanta Tajorentsi ikenkithashiretanakiro Raquel, imatakiniro okowakotziriri, tzimanite.

²³ Okanta otzimakiri etanakawori otomi, okantanaki: “Rookapithatakinawo Tajorentsi nokaaniwentawaetaha tee notzimi eentsite.

²⁴ Inkamintha ikowakakina notzimaē itsipa.” Rootaki iitantakariri José otomi.*

²⁵ Ikanta otzimakiri Raquel otomi José, ikantakiri Jacob rikonkiri Labán: “Pishineteena niyaatee nonampiki.

²⁶ Pipawaenari notyomipaeni eejatzi noenapaeni, rootakira nantawentakiri. Pishineteena niyaatee. Tema piyotakiro jempe nokanta nantawaetapiintaki.”

²⁷ Rakanaki Labán, ikantzi: “Niyotaki naaka, itajonkawentakina Tajorentsi pikantakaantakiro eeroka. Ero piyaatzi, thame anampityaawo jaka.

²⁸ Pikantena pikoyirika nopinatemi pantawaetanaha, aritaki nopinatakimi.”

²⁹ Ikantanaki Jacob: “Piyotziro eeroka jempe nokantaka nantawaetapiintaki, nokoeratzimiri pipirapaeni.

³⁰ Teera ishekitzi paerani tekira nopokanaki-ita naaka jaka. Rooma nareetakaha naaka ari roshekitanakiri pipirapaeni, itajonkawentakimi

§ **30:20** Iroka waerontsi “Zabulón”, iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “neshironkataantsi.” * **30:24** Iroka waerontsi “José”, iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “Royaatapaakiri itsipa.”

Tajorentsi. ¿Jempepaeteka otzime nowakaeyaariri nashi notyomipaeni?”

³¹ Eekiro ishintsitatzi Labán ikantziri: “¿Jempe ikaatzika pikoyiri nopinatemiri?” Ikantzi Jacob: “Tee nokoyi pipinatena. Aritaki napiiteero nokoerateemiri pipirapaeni, otzimatyee inimotemi eeroa nokantemiri.

³² Pishinetena niyaate pipiramashiki niyoshiiteri iryaani oveja ikaatzi cheenkayitatsiri. Niyoshiiteri eejatzi iryaani cabra karinayitatsiri, eejatzi inashiyitachari iyarinanka, riira inashityaari, pipinatenari nokoeratzimirira pipirapaeni.†

³³ Ari aminiiro paata okaate pipinatenari, eero nayitzimiri. Ari piñaakiri nopirapaeni cabra riyoshitya karinari, inashiwaeyitachari iyarinanka. Piñeeri eejatzi novejate cheenkaripaeni rini. Piñaakiririka kitamaari, kaari karinatatsini, piyote pashira eeroa.”

³⁴ Ikantanaki Labán: “Ariwé, kameethataki pikantanari.”

³⁵ Rinashitanakari Labán ipirapaeni cabra ikaatzi karinayitatsiri, eejatzi ikaatzi inashiyitachari iyarinanka. Rinashitzitakari eejatzi rovejate cheenkayitatsiri. Ipakiri itomipaeni ipiratyaaari.

³⁶ Raanakiri inteena ipirapaeni, okaatzi mawa kitejeri ranashitakaakari, rinashitaka

† **30:32** Riitaki ikowaperoteetapiintzi kitamaari ipireetari, ari ikantziteetari kaari karinatatsini. Maawoeni riyoteetzi tee itzi-manitzi cheenkari iryaani oveja, ari roshiyitari eejatzi cabra tee ikarinantzi. Rootaki ikantantakariri Jacob rikonkiri Labán, eero ikijoshirentanta rakantyaawori okaate ikowakoteriri.

ijeekakaakiri. Roojatzi ijeekanaki rirori Jacob ikoeratziniri Labán ipirapaeni kaari karinatatsiri, kaari cheenkatatsini.

³⁷ Raaki Jacob eeritonki inchashithaki, ishaakakiro iñahaetantyaawori okitamaashithakite.‡

³⁸ Rowayitakiniri piratsi inchashithaki rowamentoki, imirimentoki eejatzi, ro rowawiyaantantyaari ipokaeyinira rire imiri.

³⁹ Ikanta rowaeyanaka ipira, rinashiyitanaka iyarinanka.

⁴⁰ Rinashitzimaetakari Jacob inashitachari iyarinanka, eejatzi ikaatzi cheenkayitatsiri oveja. Rinashitakari ipira Labán. Ari ikantapiintatziiro Jacob rinashitari rashitari rirori.

⁴¹ Eekiro riyataakaatziiro Jacob royiniri inchashithaki wathayitatsiri piratsi, aririka ipokaeyeni imirimentoki. Ikine raminero inchashithaki aririka rowawiyaantawakaeya.

⁴² Rooma ipokayitzira mathari ipira, tee royiniri inchashithaki. Riitakira rashitari Labán ipirapaeni mathayitatsiri, riima wathayitatsiri rashi Jacob.

⁴³ Rootaki roshekitzimotantakariri Jacob ipirapaeni, osheki eejatzi ronampiripaeni. Antariite ashaahantzinkari rinanaki.

31

¹ Ikemaki Jacob ikenkithawaetzi itomipaeni Labán, ikanteeyini: “Raapithatakaeri Jacob maa-

‡ **30:37** Kantakotachari jaka “inchashithaki,” rootaki iiteetziri “álamo, avellano, castaño.”

woeni ipirapaeni apaapate, rootakira rashaahantantakari.”

² Iñaakiri Jacob ikijashiryaawaeta rikonkiri, tee raakameethateeri ikimiwitarira paerani.

³ Ikanteeri Tajorentsi irika Jacob: “Pipiye iipatsiteki pipaapate ijeekayitzira pisheninkapaeni, eerowa nookawentzimi.”

⁴ Ikaemakaantakiro Jacob apite iina, Raquel eejatzi Lea, opokashitakiri ijeekira irirori owaantsiki ikoeratziri rovejatepaeni.

⁵ Ikantawakiro: “Noñaakiri pipaapate tee raakameethateena ikimitaanaha paerani. Roo kantacha itsipatapiintakina Itajorentsite ashitanari naaka.

⁶ Piyoteeyini eerokapaeni kameetha nantawaetapiintakiniri pipaapate, nomatakiro okaatzi naawyaakiri naaka.

⁷ Osheki ramatawitapiintakina, tee imonkaatziro ipinatena ikantakinari. Ikamintha Tajorentsi tee ishinetziri rowaariperotena.

⁸ Tema aririka ikante: ‘Riira nopirapaeni karinayitatsiri nopinatemiri,’ maawoeni tsinani piratsipaeni otzimanakiri karinayitatsiri. Arika ikante: ‘Nopinatemiri nopirapaeni thapayitachari iyarinankari,’ otzimanakiri maawoeni thapayitachari.

⁹ Arira ikinakaakiro Tajorentsi raapithatziri ipirapaeni, roshekyaaakinari nashi naaka.

¹⁰ Tema antawoteeyinira piratsi, ari romishimpyeetakina, noñaakiri rowawiyantawakaeyaani kaninayitatsiri piratsipaeni, eejatzi kantawaeyitachari othapayita iyaninanka.

11 Arira iñaanatakina eejatzi nomishiriki ronampiri tajorentsita Pawa, ikantakina: ‘Jacob.’ Ari nakanakiri naaka, nokantanakiri: ‘Iitaka.’

12 Ikantanakina ronampiri tajorentsi: ‘Pikempoyahaeri kameetheeni piratsipaeni. Arira piñaakiri ikaatzi owawiyanteenchari, ikaninayite. Tema noñaakiro maawoeni rantzimotakimiri Labán.

13 Naakatakira Tajorentsi oñaahakimiri paerani Bet-el-ki, pamanakotanakawowa paerani mapi pikenkithashiretantaawori pikantakinari. Pikatziye, piyaatee pinampiki pitzimakira paerani.’”

14 Ari akanakiri Raquel otsipatakawo irento Lea, okantanakiri: “Tekatsi rashitakayinari ipankoki nopaapate.

15 Tema roshiyakaakina pashinijato ninayitzi. Ipinatakina, anintaakawo okaatzi pantawaetakiniriri pipinawentana naaka.

16 Omaperotatya ashitaawo maawoeni rashaahawo nopaapate okaatzi ipakimiri, roojatzi rashitaari eejatzi otomipaeni. Pimatero okaatzi ikantakimiri Tajorentsi.”

17 Ari ikatziyanakari Jacob, ikyaaka-haeyanakarini ipira itomipaeni eejatzi iinapaeni.

18 Jatee inampiki ipaapate Isaac janta Canaán-ki. Rahaeyanagirini maawoeni ipirapaeni ikaatzira ramanantakiri ipineetziriri rantawaetakira Padan-aram-ki.

19 Riyaamintheetzi Labán rameetziri rovejatepaeni, ayitanakiri Raquel itajorentsitate-tashitari opaapate.

20 Rootaki opoñaantari imatantakawori Jacob ra-

matawitakiri Labán, irika Aram-jatzi. Tee ikan-tanakiri rooteentsi riyaaete.

²¹ Ishiyakahaawo maawoeni tzimimotakiriri. Intsipaete imontyaanakawo nijaa Eufrates, roo-jatzi rareetantakari tonkaariki iiteetziro Halaad.

²² Okanta awijaki mawa kitejeri, ari riyotaki Labán shiyaaha Jacob.

²³ Ikamantakiri isheninkapaeni, jataki royaatawakiri. Roo awijaki 7 kitejeri royaatawakiri janta tonkaariki Halaad-ki.

²⁴ Okanta otsirenitanki roñaahakari Tajorentsi irika Labán iiteetziri Aram-jatzi imishiriki. Ikan-takiri: “Eero pishintsithatziri piñaanateri Jacob.”

²⁵ Rareetawaari Labán itzineri Jacob janta Halaad-ki, ipankoshetatapaakaha. Ari ipankoshetatapaakari eejatzi Labán itsipayitakari isheninka.

²⁶ Iñaanaminthatakiri Jacob, ikantziri: “¿Litaka pantakiri? ¿Litaka pamatawitantanari? Pamap-ithatakinawo nishintopaeni, poshiyakotakari in-oshikantzi owayiri-paeni.

²⁷ ¿Litaka pamatawitantakinari, po-mananeekiini pishiyaka? Tee pikaman-taajaetanakina. Arimi pikamantakinami, antawoete noemoshirenkawakimimi, ni-weshiryaawentawakimi, noshowiwentawakimi, oyameñeenkate thatanentsi.

²⁸ Teemacheeni niwethatawaeyaawo nishintopaeni, nocharinipaeni, nokowawitaka nothowootawaerimi. Poshiyakotakarira rantziri majontzi.

²⁹ Nokowawitaka, nowaariperowaetemimi maawoeni eerokaete. Roori kantacha inkaahanki

tsireniriki iñaanatakina Itajorentsita ashitzimiri, ikantakina: ‘Eerowa pishintsithatziri piñaanateri Jacob.’

³⁰ Pikowaperowitaha piyaatee inampiki ashitzimiri, eero payitanarimi notajorentsitetari”

³¹ Ari rakanakiri Jacob rikonkiri Labán, ikantanakiri: “Osheki nothaawantakimi. Noshiyakaamintheetzi ari paapithatawakinawo pishintopaeni.

³² Eenitatsirika amakiriri pitajorentsita, jikamera! Iñeeriita asheninkapaeni. Eenitatsirika namapithatakimiri pashitari eeroka, paanakiri.” Tee riyotzi Jacob rootaki Raquel amapithatakiriri itajorentsita opaapate.

³³ Ikyaanaki Labán ipankoshetaki Jacob, eejatzi ashiki Lea, eejatzi ikantakiro ashi omperatanepaeni eejatzi, teemaeta iñiiri itajorentsita. Ari ikyaanaki ashikira Raquel,

³⁴ rootaki amakiriri itajorentsita opaapate, omanakiri ikyakomentoki piratsi, ojeekakotzi-maetakari. Ikanta ithotyakowitakari opaapate, tee iñiiri.

³⁵ Ari okantanakiri Raquel opaapate: “Ashitanari, tee nokoyi pikijya eerorika nokatziya nojeekira, noñaawentatyaaha.” Tema ithonkakiro ithotyakowitakari Labán itajorentsita, teemaeta iñiiri.

³⁶ Arira ikijanakari Jacob, ikantanakiri Labán: “¿Iitaka nantzimotakimiri? ¿Eenitatsima kaariperori nantakiri opoñaantari poyaatantanari?”

³⁷ Pithonkakiro paminahaantakina. ¿Piñaakiroma okaatzi pashitari eeroka? Powero jaka iñaantyaawori pikaateeyakinira, iñaantyaawori

nokaatakira naaka eejatzi. Rootaki riyotantyaari riroripaeni itzimirika kinakaashiwaeteenchari.

³⁸ Piyote eeroka okaatzi 20 ojarentsi nantawae-taki pipankoki, tee piñiiri ipeyaaniwaetya pipira, tee nowaaneenta apaani.

³⁹ Teera piñeena namemiri ikaatzi ratsikiri owaminthatariri, nopinatzimiri pikowakotanarira peyaenchari. Pikowakotanari eejatzi ikaatzi ikoshiteetziri tsireniriki eejatzi kitejeriki.

⁴⁰ Ayimawaetakina nomiri ooryaapaeteki, ayimatakina nowatsinkare tsireniriki, eejatzi nowochokini.

⁴¹ Tema okaatzi 20 ojarentsi nojeekimotakimi pipankoki. Iroka okaatzi nantawaetaki: 14 ojarentsi nantawentakiro apiteka pishinto, eejatzi 6 ojarentsi nantawentakiri pipirapaeni. Tee pimonkaatero pipinatena pikantakinari.

⁴² Eeromi itsipatana Itajorentsita Abraham, Itajorentsitetari eejatzi ashitanari, tekatsimi namakimi nimaeka. Roo kantacha iñaakina Tajorentsi nowashiretakowaetaka, kameethari okantaka nantawaeri, rootaki ikijantakimiri tsirenipaeteki.”

⁴³ Ikanta Labán rakanakiri Jacob, ikantanakiri: “Okaatzi nishintotari naaka, nishinto ini. Ikaatzi nochariniyitari naaka, nocharini rinayitzi, ikaatzi nopirayitari naaka, nopira rinayitzi. Maawoeni piñaayitzi nimaeka, nashi rini. Roo kantacha, ¿kantachama nokoshekyawo nishintyopaeni, eejatzi ikaatzi powakaakirori?”

⁴⁴ Pipokanakiita, thame akenkithawaete oeta anteri, rootaki iñeeri ikaatzi aminthatakaeri.”

⁴⁵ Ari itzinaanakiro Jacob apaani mapi, ipiriintathanthaatakiro.

⁴⁶ Ikantanakiri isheninkapaeni: “Pipewireero mapi.” Ramaeyapaakini mapi, ipewiryapaakiro. Ari rowaeyakani.

⁴⁷ Rootaki iitakiri Labán iñaaniki rirori “Jegar Sajaduta,” riima Jacob iitakiro iñaaniki rirori “Galaad.”*

⁴⁸ Ari ikantanaki Labán: “Iroka piyoteenchari mapipaeni, rootaki oshiyakawori aminaminthatatyeemi okaatzi antayitakiri.” Rootaki oetantakari janta Galaad.

⁴⁹ Iitziteetakawo eejatzi “Mizpa,” tema ikantanakitzi Labán: “Riira Tajorentsi amineeni, okantawitakya eero iñaapootawakaeyita.†

⁵⁰ Arika powatsinaawaetero nishintyo, paminerika otsipa piina, okantawitakya tekatsi ñeemini janta, riitaki Tajorentsi ñemini.”

⁵¹ Eekiro ikenkithawaetanakitzi Labán, ikantziri Jacob: “Iroka apewiryaaakiri mapi, iroka eejatzi piriinteenchari mapithantha,

⁵² rootaki riyotanteetyaari, eero amatziro owaariperotawakaeya. Ero owaariperotawaka nonampiki, eejatzi pinampiki eeroka.

⁵³ Riitaki yoteroni oetaarika antayiteri aakapaeni Itajorentsite picharinini Abraham, Itajorentsite eejatzi nocharinini naaka Nacor.”

* **31:47** Iroka waerontsi “Galaad,” iñaaniki riroripaeni oshiyawitakawo akantziri aaka “piyoteenchari aminaminthatakaeri.” Iroka waerontsi “Galaad” rootaki iñaani Heber-ite, rooma waerontsi “Jegar Sajaduta,” rootaki iñaani Aram-jatzi. † **31:49** Iroka waerontsi “Mizpa,” iñaaniki riroripaeni oshiyawitakawo akantziri aaka “aminaantsi.”

Ikanta Jacob raakotanakiri iwaero Itajorentsita ipaapate Isaac, ikantzi: “Eeroka yotatsi tee notheeya.”

⁵⁴ Ari itaanaki Jacob rowejate janta ochempiki, ikaemakiri isheninkapaeni rowaeyaani. Maa-woeni rowaeyakani, ari imahaeyakini tonkaariki.

⁵⁵ Okanta amaetyaaka, ipiriintanaka Labán ithowootaneeri icharinipaeni eejatzi rishintopaeni. Ikanta ramanakoyitanaawo, piyaanaawo inampiki.

32

¹ Eekiro ranashitatya Jacob. Ari itonkyotakari ronampiri Tajorentsi.

² Ikanta iñaawakiri Jacob, ikantanaki: “Rowayirite rini Tajorentsi irikapaeni.” Rootaki iitantakawori Majanaem janta itonkyotawakarira.*

³ Ari rotyaantaki Jacob jatatsini inampiki Seir, iipatsiteki Edom, riyaaate ikamanteri Esaú rootaentsi rareeteeya.

⁴ Ikantawakiri rotyaantane: “Pikantenari yeeyi Esaú: ‘Owetsikaka pirentzi Jacob rantemiro okaate pomperatyaariri, rotyaantaki ñaantsi nokantemiri: “Ojamanitakira nojeekawaetaki Labán-ki.

⁵ Noshekyaaakiri nopirapaeni: vaca, kawayo, oveja, nonampiripaeni: shirampari eejatzi tsi-nani. ¡Nowinkatharite! Notyaantatziimi iroka

* **32:2** Iroka waerontsi “Majanaem,” iñaaniki riroripaeni oshiyaw-itawo akantziri aaka “apitera ikaatzi ipiyoteeyani owayiri.”

ñaaantsi, tema nokowatzi paakameethatawaena.”
 , ”

6 Ikanta ipiyeeyaani rotyaanteetakiri, ikantapaeri Jacob: “Nomatakiro niyaataki noñiiri pirentzi Esaú, kaakitaki itonkyotemi, ramaki 400 ratzirite.”

7 Ikanta ikemaki Jacob, antawoete ithaawanaki, osheki okantzimoshiraanakari. Rootaki itsiparyantanakariri apawopaeni ratzirite, eejatzi ikantakiri ipirapaeni.

8 Tema ikantashiretanakitzi: “Arika ipokaki Esaú rowayiritawakiri apawopaeni natzirite, ishiyayitanaki itsipapaeni.”

9 Ari retanakawo ramananaka, ikantzi: “Tajorentsi, Itajorentsite nocharini Abraham-ni, Itajorentsite eejatzi ashitanari Isaac, tema eeroka kantakinari: ‘Pipiye pinampiki, iipatsiteki pisheninkaete. Arika pimatakiro, ari nokempoyaawentakimi.’

10 Tekatsi oetzimotena okaatzi paakameethaw-itakina, maperori pitsipatana. Tema apatziro naanashaatantakawo nokotzi, nomontyaantakawori Jordán. Tzimatsi nimaeka apite ikaatzi ipiyotaka natzirite, riitaki nameniri oeta noperiri.

11 Pineshironkatena eero ikoshekawaetantana yeeyi Esaú. Antawoete nothaawantakari ipoki rowayiritena, rompojayitero tsinanipaeni eejatzi eentsipaeni.

12 Koñaatziro nokemakimi pinkantakina paerani: ‘Naaka kantakaeyaawoni oshek-itzimotantemiri. Roshekitee pitomipaeni, roshiyeeyaawo oshekitzi impaneki, tekatsi materoni riyoteri jemperika ikaatzi.’ ”

¹³ Ari imaaki Jacob janta. Riyoyaanaki ikaate ipayitawakiriri rirentzi Esaú.

¹⁴ Ipayitawakiri ipirapaeni cabra: ikaate 200 tsinani, 20 shirampari. Ipayitawakiri eejatzi oveja, ikaate 200 tsinani, 20 shirampari.

¹⁵ Ipayitawakiri eejatzi ikaate 30 camello itsipataakiri iryaani owakira tzimatsiri. Ipayiteri eejatzi vaca, ikaate 40 tsinani, 10 shirampari. Ipitakyaari eejatzi kawayo ikaate 20 tsinani, 10 shirampari.

¹⁶ Ari ipayitakiri romperatane riyoshiitakiri ipirapaeni, ikantakiri: “Peewateeyeni, eerowa poyaatawakahaeyaani okaakiini, inteenaeni pikan-tayitya.”

¹⁷ Ikantawakiri jewananaentsiri: “Arika piñaapaakiri yeeyi Esaú, aritakira ro-jampitawakimi, ikantemi: ‘¿litaka omperatzimiri? ¿jempe piyaateka? ¿litaka ashitariri ipirapaeni pamakiri?’

¹⁸ Pakanakiri pikanteri: ‘Pashi eeroka nowinkatharite Esaú, riitaki ipemiri Jacob, pomperatane. Awotsikitaki rirori rareetya.’”

¹⁹ Ari ikantakiri eejatzi apitetanaentsiri, mawatanaentsiri, ari ikantakiri maawoeni rotyaantakiri aanakiriri ipirapaeni, ikantawakiri: “Arika piñaapaakiri Esaú, roojatzira pikanteriri.

²⁰ Pikanteri eejatzi: ‘Awotsikitaki pomperatane Jacob rareetya.’” Iroka ikantaki ikenkithashire-waetaka Jacob: “Ari noetsimaryaakiri iñaawakirorika nopayiteriri. Arika iñaawakiro, ari rariperotawaena.”

²¹ Imatakiro Jacob reewatakiri rotyaantane

raayitanakiro ipayiteriri rirentzi. Roojatz ijeekanaki rirori maanee ipankoshetaki.

²² Katziyanaka Jacob tsireniriki, raanakiro apite iina, apite ronampiri, 11 itomipaeni. rashaatanakawo Jaboc ikinapiinteetzira.

²³ Ari rotyaantaki rahaetanakiro okaatzi tzimimotziriri.

²⁴ Ikanta ijeekanaki apaniroeni Jacob, ari romankiyakari apaani atziri rooteentsimi ikitejitakotakayiri.

²⁵ Ikanta iñaakiro atziri tee raawyaashitari Jacob, rompojakiri okaatzira owika ipori, ichorekapookitakiri Jacob.

²⁶ Ari ikantanakiri atziri: “Pipakayina, rooteentsi okitejite.” Ikantanaki Jacob: “Eerorika pitajonkawentana, eerowa nopakaemi.”

²⁷ Rojampitanakiri atziri: “¿jempe piitaka piwaero?” Ari rakanakiri, ikantziri: “Noeta Jacob.”

²⁸ Ikantanaki atziri: “Eerowa piitaawo nimaeka Jacob. Israel piiteeya. Tema pomankiyakari Tajorentsi, ari pikanteriri eejatzi atziripaeni, ari paawyaakiri.”[†]

²⁹ Ari rojampitanakiri rirori, ikantziri: “Pikantena, ¿jempe piitaka eeroka?” Ikantzi atziri: “¿litaka pikowantari piyotero nowaero?” Ari itajonkawenteetanakiri Jacob.

³⁰ Iitanakiro Jacob janta “Peniel,” tema ikantanakitzi: “Noñaawootakiri Tajorentsi, teemaeta nokami.”[‡]

[†] **32:28** Iroka waerontsi “Israel,” iñaaniki riroripaeni oshiyawitakawo akantziri aaka “Romankiyaanta Tajorentsi.”

[‡] **32:30** Iroka waerontsi “Peniel,” iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “Ipoo Tajorentsi.”

³¹ Shitowapaaki ooryaa roojatzi rawijantanaari Jacob Peniel-ki. Okantakaantziro ichorekapooki-takirira, aashetataki ranashita.

³² Rootakira kaari rowantayitawo nimaeka Israel-paeni ichorimonkipaeni tsimeri, tema ari ichokiryahaetakiri paerani Jacob.

33

¹ Ikanta iñaawakiri Jacob ipokaki rirentzi Esaú ramaki 400 ratzirite, rinashitanakanawo otomipaeni Lea, ashi Raquel, ashipaeni romperatane.

² Rootaki reewataki apite romperatane itsipataakiro otomipaeni, opoñaapaaka Lea otsipatakari otomipaeni, roo impoetapaentsiri Raquel otsipatakari otomipaeni José.

³ Anashitanaka Jacob, ri jewataneentsiri. Okaatzi 7 rapiitakiro rotziwerowanaka rokaakitapaakira Esaú rirentzi, tema antawoete ipinkathatakiri oeyootapaaka.

⁴ Riitaki kantacha Esaú, ishiyashitawaari rirori, rawithakitapaakiri, inintawaeri. Apitepaeni rira-haeyanakani.

⁵ ari raminanakiro Esaú tsinanipaeni, eejatzi eentsipaeni, rojampitziri: “¿Litaka irikapaeni?” Ikantzi Jacob: “Riitaki itomipaeni ponampiri ipakiriri Tajorentsi.”

⁶ Ari opokapaaki romperatanepaeni otsipatapaakari otomipaeni, otziwerowashitapaakari, antawoete opinkathatapaakiri oeyootapaaka kepatsiki.

⁷ Okanta opokapaaki eejatzi Lea otsipatapaakari otomipaeni, roojatzi antapaakiri roori.

Riitaki weyaantapaakawori ipokapaaki José itsipatapaakawo riniro Raquel, iñaapinkathatapaakiri eejatzi.

⁸ Ari rojampitanakiri Esaú rirentzi Jacob, ikantziri: “¿jempe pikanterika pipirapaeni ikaatzi noñaawakiri?” Ikantanaki Jacob: “Riitaki pashi eeroka paakameethatantenari.”

⁹ Ikantanaki Esaú: “¡Eero yeeyi! Eenitatsi osheki nashi. Poejokirotyaari ikaatzi pashitari eeroka.”

¹⁰ Eekiro ishintsitanakitzi Jacob, ikantziri rirentzi: “¡Eero yeeyi! Tema noñaakiro paakameethatawakina, otzimatye payeri nopashitzimiri. Tema noñaapakimira piwathaki eeroka, oshiyawitakawo riimi Tajorentsi noñaaki. Tema kameethari pikanta piwethatawakina.

¹¹ Rootaki nokowantari payero okaatzi namakimiri nopashitemiri, tema Tajorentsi ashaakantakahaanari, tekatsi koetyiimotenani.” Ikanta ishintsinetakiri Jacob rirentzi, roetsinampaakiri Esaú rayero okaatzi ipashitariri.

¹² Ikantanaki Esaú: “Thame aate ajeeke jaka. Naaka jewatanakimini.”

¹³ Ikantzi Jacob: “Piyotzi eeroka yeeyi teera ishenkaashiwaeta eenchaanikipaeni. Otzimatye nokenkithashiretakoteri eejatzi nopirapaeni tzimayitatsiri iryaani. Arika nanashitakaanakiri apaani kitejeri, aritaki ikamayitaki.

¹⁴ Rootaki kameethatatsi peewatakahaeri pomperatane, eentsikiroenira nonoshikakaeyaari nopirapaeni, neentsitepaeni, roojatzi notsipatantapakimiri janta Seir-ki.”

¹⁵ Ikantzi Esaú: “Iriwé, nokoyi nopanakimi

natzirite itsipatemi.” Ari ikantanaki Jacob: “Tee nokoyi, eero poñaashirenkana.”

¹⁶ Tee imaapaentzi Esaú intsipaete ipiyitanaka inampiki Seir-ki.

¹⁷ Riima Jacob, jataki rirori janta Sucot-ki. Ari rowetsikapaakiri ipanko, ipankoshetatapaakiri eejatzi ipirapaeni. Rootaki iitantakawori janta Sucot.*

¹⁸ Tema ipoñahaawo Jacob janta Padan-aram-ki, tekatsi awijimoterini, kameetha rareeta janta Canaán-ki. Imontetapaawo inampikira Siquem ari rowetsikapaki rirori inampi.

¹⁹ Ramanantapakiro iipatsite itomipaeni Hamor, okaatzi opinatari 100 koriki. Irika Siquem riira itomi Hamor. Ari rowatzikitapaawo ipankosheta janta.

²⁰ ari rowetsikaki taapokimentotsi, iitakiro El-Eloje-Israel.†

34

¹ Okanta Dina, ishinto Lea, iyaataki areetawo ewankawopaeni nampitawori janta.

² Ari iñaawakiro Siquem itomi Hamor Jev-jatzi rini jewatatsiri inampiki. Ishintsiwentakakaawo iñaathatyaawo. Rowaariperonta.

³ Rootaki opoñaantanakari inintaaperotanakiro Dina okowanakiri aapatziyaari.

* **33:17** Iroka waerontsi “Sucot,” iñaaniki riroripaeni oshiyaw-itawo akantziri aaka “pankosheta.” † **33:20** Iroka waerontsi “El-Eloje-Israel,” iñaaniki riroripaeni oshiyawitakawo akantziri aaka “Tajorentsi riitaki Itajorentsite Israel.”

⁴ Ikenkithawaetakaakiri ipaapate Siquem, ikantakiri: “Piyaatashiteri ashitawori maenawo pikantakowentena, nokowatziira nayiro.”

⁵ Riyotaki Jacob rowaariperonta Siquem rishinto Dina. Tekatsi ikantanaki tema royaawentatziiri itomipaeni riyaaateeyini ikoerateri rovejatepaeni.

⁶ Pokaki Hamor ipaapate Siquem, ikenkithawaetakaakiri Jacob.

⁷ Ikanta rareeteeyapaani itomipaeni Jacob ikemapaakiro okaatzi awijeentsiri, antawo ikijanaka, tema antawoete rowaariperoteetakiri Riroripaeni iñaathatzikarira rishinto Siquem. Tema tee oshinetaantsita okaatzi rantakiri Siquem.

⁸ Riitaki kantacha Hamor ikenkithawaetakaakiri itomipaeni Jacob, ikantakiri: “Ikowakirowa notomi pitsiro. Pishinetero ayiri.

⁹ Jame aheninkatawakaeya. Opoñaantyaari naantyaawori pshintopaeni, payityaawo nashi naaka.

¹⁰ Pinampiteeyaawo jaka atsipatawakaeya. Iroka nampitsi pashiite ini, pipimantawaeyitapaki, pamanantayite piipatsite.”

¹¹ Ikanta Siquem, ikantanakiri ashitawori eejatzi iyaaripaeni Dina: “Osheki nokowaki ini-motemi. Aritaki nopakimiro okaate pikowakotenari.

¹² Okantawitaka tee ameteeyaawoni apawakaeya, ari nopakimiro naaka. Otzimatyeera pishinetero ewankawo nayiro.”

¹³ Tema rowaariperotakiro Siquem Dina, ramatawinkakiini rakanakiri itomipaeni Jacob,

ikantakiri Siquem eejatzi Hamor:

14 “Tee okameethatzi rayero choeni atziri kaari totathowaanikitachani, antawoete nokaaniwentakiro naakapaeni.

15 Aritaki nakakimi aririka inimotakimi iroka: Poshiyakoyitakina naakapaeni, pitothowaanikiyitakiri maawoeni shirampari ikaatzira jeekimoyitzimiri.

16 Arira okameethataki paayitero eerokapaeni notomipaeni, nomatzityaawo naayitero pitomipaeni eerokaete. Arira atsipatawakahaeya ajeekaeyeni, apaani akantya asheninkatawaka-haeya.

17 Terika inimotzimi nokantakimiri pitothowaanitya, arira niyaataki nahaatero choeni.”

18 Inimotanakiri Hamor eejatzi itomi Siquem okaatzi ikanteeyakirini riroripaeni.

19 Tekatsi royaawentanakya ewankari, itothowaanikitanaka, ikowaperotanakitziro rishinto Jacob. Tema pinkathataarewo Siquem isheninkamashiki,

20 raanakiri Siquem ipaapate, Hamor, roojatzi janta ikyaapiinteetzira nampitsiki, jempe ipiyotapiinteeta, ikanteeyakirini atziripaeni:

21 “Irikapaeni naapatziyane rineeyini, riitaki nampiyityaawoni jaka riyompariyitya, eenitatsi kepatsi jempe ijeekapaaki. Kameetha inantyaawo itomipaeni, imatzityaawo atomipaeni aaka.

22 Imatatyaeayarika ijeekimoyitee, otzimaty-eera inimoyitee ikanteeri: atothowanikiyiteeri maawoeni shiramparipaeni, rootakira

rameteeyaarini riroripaeni.

²³ Ikaatzi rashiyitari, ipirapaeni, maawoeni ashiyiteeyaari aakapaeni. Apatziro akeri okaatzi ikoyiri, aritaki ijeekimoyitakae aakapaeni.”

²⁴ Ikanta ewankaripaeni nampitawori janta, in-imotanakiri ikantakiriri Hamor eejatzi Siquem, ithowaanikiyitanaka.

²⁵ Okanta awijawitaka mawa kitejeri, tekira retsiyatakoperoteeta shiramparipaeni ithowaaniiytakaha, riyaateeyakini itomipaeni Jacob, Simeón itsipatanakari rirentzi Leví iyaariri Dina, raanaki rojataamento, rompojapaakiri maawoeni tekatsi piyatawakyaarini.

²⁶ Rowamahaetzitakari Hamor itsipataanakiri itomi Siquem. Raanayiro Dina ojeekawitakaha ipankoki Siquem, jateeyeeni.

²⁷ Jateeyanakini eejatzi itsipa itomipaeni Jacob, iñaapaakiri roma-ryaayitakaha kaminkaripaeni, ithonka raanakiro okaatzi tzimatsiri nampitsiki ipiyawentziro ritsiro rowaariperotakirowa.

²⁸ Raanaki oveja, vaca, kawayo, maawoeni tzimatsiri nampitsiki eejatzi okaatzi tzimatsiri rowaneki.

²⁹ Ithonkanakiro tzimatsiri pankotsiki, raanakiri maawoeni eenchaaniki eejatzi tsinanipaeni.

³⁰ Rootaki ikantantanakariri Jacob itomi Simeón eejatzi Leví: “Pikantakaantakinaha eerokapaeni. Osheki ikijaneentena nimaeka nampitawori jaka, Canaán-jatzi, Ferez-jatzi. Arika rapatotanyakya riroripaeni ikoyi ipiyawentya, ipokashitena rowayiritena. Tekatsira osheki

natzirite naaka, aritaki rompojakina eejatzi notyomipaeni.”

³¹ Ikanteeyanakini riroripaeni: “¿Kameethatatsima ikanteetero choeni mayempiro ini?”

35

¹ Ikanta Tajorentsi ikantakiri Jacob: “Piyaate pinampiteeyaawo janta Bet-el-ki. Ari powetsikapakina taapokimentotsi, tema naaka Pita-jorentsite, oñaahakimiri paerani pishiyapithatan-takariri pirentzi Esau.”

² Ari ikantanakiri Jacob itomipaenipaeni eejatzi ikaatzi tsipatakariri: “Pookeri pitajorentsite-tashiyitari eerokapaeni, piyaate pikaawoshite, pikithaateeyaawo otsipa piithaari.

³ Jame aate Bet-el-ki, ari nowetsikapakiri taapokimentotsi nopinkathatapakiri Tajorentsi neshironkatakinari nokemaatsiwaetakaha paerani, tema itsipatapiintakina jempe nokinayitaki.”

⁴ Iitakiri Jacob maawoeni itajorentsitetashiyitari, ikaatzi ithayiitziri eejatzi kempitantsiki. Raanakiri Jacob maawoeni ikitatakiri inchatomashiki jeekatsiri okaakiini inampiki Siquem.

⁵ Ikanta riyaaateeyeeni Jacob, ikantakaakawo Tajorentsi ithaawaeyanakini ikaatzi nampiyitawori janta. Rootaki kaari ikoshekanteetawaari itomipaeni Jacob.

⁶ Maawoeni itsipatakari Jacob, areeteeyakani iiteetziro Luz, roojatzi iiteetzitari Bet-el jeekatsiri Canaán-ki.

7 Ari rowetsikapakiri taapokimentotsi, iitakiro El-Bet-el. Tema ari roñaahakari paerani Tajorentsi ishiyapithatantakariri rirentzi.*

8 Ari okamaeri paerani Débora omperatapiintane Rebeca, ikiteetakiri antamimashiki okaakitapakira Bet-el. Iitakiro Jacob janta “Alón-bacut.”†

9 Ikanta ipiyaa Jacob ipoñahaawo Padanaram-ki, rapiiteero Tajorentsi roñaahaari, itajonkawentawakiri.

10 Ikantakiri:
 “Piwaero ini Jacob,
 Roo kantacha eeromaeta piitaawo nimaeka
 jempe piiwita ketziroeni.
 Israel piiteeya.”

Ari rowaeniri Tajorentsi otsipa iwaero Jacob.

11 Ikantanakiri:
 “Naakataki Tajorentsi shintsiperori.
 Ari noshekyahaeri pitomipaeni eejatzi picharini-
 paeni
 Noshekyahaemiri pitomipaeni riyoshiiteeya
 sheninkatawakahaachani, rijatzi
 inashiyitaachani isheninkapaeni
 jemperikapaeni.

Nopinkatharitakaayitakiri pitomipaeni.

12 Aritaki nashitakahaemiro kepatsi
 nashitakaakariri paerani Abraham eejatzi
 Isaac.
 Roojatzi iroka kepatsi nashitakaeyaariri pitomi-
 paeni.”

* 35:7 Iroka waerontsi “El-Bet-el,” iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “Otajorentsite Bet-el.” Paminero eejatzi Hn. 28.19 oeta ikantakoetziri. † 35:8 Iroka waerontsi “Alón-bacut,” iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “Irahaantsimashiki.”

13 Ikanta ipiyanaa Tajorentsi ikenkithawae-takaakirira Jacob,

14 raanaki mapi, ipiriintathanthatakiro ikenkithawaetakaakiri Tajorentsi. Ijeetantanakawo yeenkantsi, eejatzi imiriitari opoñaantyaari otajorentsiantyaari.

15 Iitanakiro Bet-el janta.‡

16 Roojatzi rawijantanakawo Jacob Bet-el. Okaakitzimatapaaki rareetya Efrata-ki, ari okatsitakotapaakiri Raquel, otzimaanite. Oshekimaeta okemaatsitaka otzimaanitantyaari.

17 Okanta oñaakiro aminirori osheki okemaatsi-waetaka, okantanakiro: “Eero pithaayi, tzimaki itsipa peentsite.”

18 Tema kamimataki roori, oetanakiri eentsite “Benoni,” riima ashitariri iitakiri rirori “Benjamín.”§

19 Roojatzi okamantaari Raquel, ikiteetakiro awotsiki jatachari Efrata-ki, iiteetziri nimaeka Belén.

20 Rowiriintaki Jacob mapi janta ikitateetakirowa. Rootaki iroka mapi riyotantari ari okitataari Raquel.

21 Eekiro riyaatatzi Jacob, rawijaneentanakiro Mihdal-edar-ki.

22 Ikanta ijeekaperotapaki Israel janta, jataki Rubén itsipatakawo Bilja, roojatzi itsipatzitari

‡ 35:15 Paminero Hn. 28.19. § 35:18 Iroka waerontsi “Benoni,” iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “Otyomi Nowashirenka.” Otsipa waerontsi “Benjamín,” iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “Otomi Nakoperori.” Tema riitaki retakoperotane itomi. Riitaki ashiteeyaawoni okaatzi rashitari ipaapate.

ipaapate. Ikanta riyotakira Israel, antawoete ik-
ijanaka.

Itomipaeniite Jacob

Ikaatzi 12 itomipaeniite Jacob.

²³ Irika otomipaeni Lea: Rubén (Jewari itomi Jacob), Simeón, Leví, Judá, Isacar eejatzi Zabulón.

²⁴ Irika otomipaeni Raquel: José, Benjamín.

²⁵ Irika otomipaeni Bilja, omperatane Raquel: Dan, Neftalí.

²⁶ Irika otomipaeni Zilpa, omperatane Lea: Had, Aser. Riiyitakira itomipaeni Jacob ikaatzi tzimaentsiri janta Padan-aram-ki.

²⁷ Ari riyataki Jacob iñeeri ashitaririni Isaac ijeeki rirori nampitsiki Mamre-ki, roojatzi iiteet-zitari Arba, iiteetziro eejatzi Jebrón. Rootaki in-ampipaeni Abraham eejatzi Isaac.

²⁸ Tzimaki Isaac okaatzi 180 rojarentsite roo-jatzi ikamantaari.

²⁹ Raanakiri itomipaeni Jacob, Esaú, ikitateeri. Ari itsipataari isheninkapaeni aakiri rantyashiparinka.

36

¹ Irika itomipaeni Esaú iiteetziri Edom.

² Rootaki iinantakari Esaú tsinanipaeni Canaán-jato. Oeta Ada, rishinto Elón isheninkapaeni Het. Otsipa oeta Ajolibama, rishinto Iná, ijawo Zibeón isheninkapaeni Jev-jatzi.

³ Ikanta raakiro Basemat, rishinto Ismael, rit-siro Nebaot.

⁴ Irika otomipaeni Ada itzimakaakirori Esaú, iita Elifaz. Itzimakaakirori Basemat iita Reuel.

⁵ Itzimakaakirori Ajolibama iita: Jeús, Jaalam, Coré. Riitakira itomipaeni Esaú irikapaeni tzi-mayiteentsiri ijeekawitaha rirori Canaán-ki.

⁶ Ikanta raanakiro Esaú iinapaeni, itomipaeni, ikaatzi jeekanampitziriri, maawoeni. Jataki in-teena otsipaki nampitsi, ari rontsiparyaanakari rirentzi Jacob. Rayitanaari ipirapaeni, maawoeni tzimimotakiriri janta Canaán-ki.

⁷ Omaperotatya roshekitzimotakiri ipira apiteroeni, tee omateeya itsipatawakaeya iipatsiteki. Tee iyomaatapaeya rowakaeyariri ipirapaeni.

⁸ Rootaki riyaatantakari Esaú iiteetziri Edom inampityaawo tonkaariteki iiteetziro Seir.

⁹ Irika itomipaeni Esaú, icharinipaeni Edom nampitakawori tonkaariteki iiteetziro Seir.

¹⁰ Iroka iwaeropaeni itomipaeni Esaú: Elifaz, otomipaeni Ada iina Esaú. Eejatzi Reuel, otomipaeni Basemat iina Esaú.

¹¹ Irika itomipaeni Elifaz: Temán, Omar, Zefo, Hatam, Cenaz.

¹² Eenitatsi otsipa Elifaz romperatane iinantalakari oeta Tzimna. Itzimaaki roori otomi iitakiri Amalec. Riira otomipaeni Ada, iina Esaú.

¹³ Irika itomipaeni Reuel: Najat, Zera, Jama, Miza. Riira otomipaeni Basemat, otsipa iina Esaú.

¹⁴ Rooma Ajolibama iina otsipa Esaú, otzimakiri roori Jeús, Jaalam, Coré. Tema rishinto Iná inatzi-iri roori, ijawo Zibeón.

¹⁵ Irika icharinipaeni Esaú. Ikaatzi itzmakan-takiri Elifaz, rantarite itomi Esaú: Temán, Omar, Zefo, Cenaz,

16 Coré, Hatam, Amalec. Riyyitaki itomipaeni Elifaz ikaatzi jewariyiteentsiri nampitsiki Edom. Maawoeni irikapaeni otomipaenira Ada.

17 Irika itomipaeni Reuel, itomi Esaú, ikaatzi jewariyitatsiri: Najat, Zera, Jama, Miza. Riyyitaki icharinipaeni Reuel ikaatzi jewariyiteentsiri nampitsiki Edom. Riira otomipaeni Basemat iina Esaú.

18 Irika otomipaeni Ajolibama, rishinto Iná iina Esaú, ikaatzi jewariyiteentsiri Jeús, Jaalam, Coré.

19 Maawoeni irika riitaki itomipaeni Esaú, iiteetziri eejatzi Edom. Riitakira jewariyiteentsiri.

20 Irika itomipaenika Seir, Jor-jatzi rini, nampiyitawori janta, iiyita: Lot-án, Sobal, Zibeón, Iná,

21 Disón, Ezer, Disán. Riitakira jewariyitakiriri Jor-jatzi, itomipaeni Seir, nampitawori Edom-ki.

22 Irika itomipaeni Lot-án: Jori, Jemam. Iroka Tzimna ritsiro ini Lot-án.

23 Irika itomipaeni Sobal: Alván, Manajat, Ebal, Sefo, Onam.

24 Irika itomipaeni Zibeón: Aja, Iná. Irika Iná, riitaki ñaakirori paerani nijaateni jaawaari janta tonkaariteki, ikoeratzinirira iyawayote ipaapate Zibeón.

25 Apaani ikanta itomi Iná riitaki iitachari Disón. Okanta apaani rishinto iitachari Ajolibama.

26 Itomipaeni Disón iiyita: Jemdán, Esbán, Itrán, Querán.

27 Itomipaeni Ezer iiyita: Bilján, Zaaván, Acán.

28 Itomipaeni Disán iiyita: Uz, Arán.

29 Ikaatzi reewariyitakari Jor-jatzi: Lot-án, Sobal, Zibeón, Iná,

³⁰ Disón, Ezer, Disán. Riyyitakira jewatakiriri isheninkapaeni janta Seir-ki.

³¹ Riitakira pinkathariyiteentsiri nampitsiki Edom tekira itzimanakiita iwinkatharite Israelite.

³² Irika Bela, itomi Beor, riira pinkathari-
taentsiri Edom-ki, iiteetziro nampitsi Dinaba.

³³ Ikanta ikamae paerani Bela, ipoyaataari Job-ab itomi Zera, ipinkatharitee rirori nampitsiki Bosra.

³⁴ Ikanta ikamae Job-ab, ipoyaataari Jusam ipinkatharitee rirori nampitsiki Temán.

³⁵ Ikanta ikamae Jusam, ipoyaataari Jadad itomi Bedad pinkatharitee. Riitaki ashiryaakariri rowayiritari Madián janta Moab-ki. Oeta inampi Avit.

³⁶ Ikanta ikamae Jadad, ipoyaataari Samla ipinkatharitee rirori inampiki iiteetziro Masreca.

³⁷ Ikanta ikamae Samla, ipoyaataari Saúl poñaachari janta Rejobot-ki, nampitsi jeekacheratzirori nijaa.

³⁸ Ikanta ikamae Saúl, ipoyaataari ipinkatharitee Baal-janán, itomi rini Acbor.

³⁹ Ikanta ikamae Baal-janán, ipoyaataari ipinkatharitaki Jadar. Riitakira poñaachari nampitsiki iiteetziro Pau. Iina Jadar oeta Mejetabel, rootaki rishinto Matred, ijawo Mezaab.

⁴⁰ Iroka iwaeropaeni ichariniyitari Esaú. Rootaki iwaero aakotakiri inampipaeni rirori: Tzimna, Alva, Jetet,

⁴¹ Ajolibama, Ela, Pinón,

⁴² Cenaz, Temán, Mibzar,

⁴³ Mahdiel eejatzi Iram. Tema Edom iiteetzitari

eejatzi Esaú. Riivitaki reewariyitakari Edom-jatzi, inampiyitawowa paerani reewarite aakoyiteeri iwaero inampipaeni.

37

¹ Roojatzi ijeekaki rirori Jacob inampitawo Canaán-ki, ijeekira paerani ipaapate.

² Iroka ikenkithatakoetziri itomipaenipaeni Jacob. Tema ewankaritaki José tzimaki 17 rojarentsite, riitaki aminapiintziriri ovejapaeni itsipayitari rirentzi, otomipaeni Bilja eejatzi ashi Zilpa, romperatanepaeni ipaapate. Riitaki José kamantapiintakiriri ipaapate rantayitzirowa kaariperori rirentzipaeni.

³ Riitaki José inintaperotziri ipaapate tee ari ikantayitziiri itsipapaeni, okantakaantziro itzimakira rantyashiparinkaki. Rontyahaetakiniri owaneenkakitachari kithaarentsi.

⁴ Ikanta riyoteeyakini rirentzipaeni riitaki José inintaperotziri ipaapate teera ari ikantziri rirori-paeni, ikijaneentanakiri, tee riwethatanaari.

⁵ Ikanta imishiwaetaki José, ikamantakiri rirentzipaeni. Rootakira ikijaneentaperotan-tanakariri.

⁶ Tema ikamantakitziiri, ikantziri: “Pikeme nokamantemiro okaatzi nomishitakiri.

⁷ Noñaakiro ajeekaeyini owaantsiki, oojotsinaayitziro awankiri. Omapokashitanaka opiriintanaka noojotsinaatakiri naaka, tampatzikari okanta okatziyanaka. Rooma pashipaeni eeroka otapotapaakiro nashi, opinkathatzimaetawo.”

8 Ari rakanakiri rirentzipaeni, ikantziri: “¿Pipinkathariwentatyenama eeroka? ¿Eerokama omperawaetenani?” Eekirowa ikijaneentap-erotanakitziiri, ikemirira ikenkithatakotziro imishitakiri.

9 Ikanta rapiitakiro José imishiwaetaki, ikaman-takiri rirentzipaeni. Ikantziri: “¿Piyotakima, eeni-tatsi otsipa nomishitakiri? Noñaakiri ooryaatsiri, kashiri eejatzi 11 ikaatzi ompokiro ipinkathata-ina.”

10 Ikanta ikenkithatakiniri José imishiri ipaapate eejatzi rirentzipaeni, ikijathatanakiri ipaapate, ikantanakiri: “¿Litaka oshiyakaawen-tachari pimishitakiri? ¿Opinkathataatyemima piniro, pirentzipaeni eejatzi naaka?”

11 Ikijaneentakiri rirentzipaeni, riima ashitariri kenkithashireri royiyo imishiri itomi.

12 Ikanta riyaaateeyakini rirentzipaeni José janta Siquem-ki, ithotyaaakotzi rowakaeyaariri rovejate ipaapate.

13 Ikanta Israel ikantakiri José: “Nokoyi piyaate Siquem-ki, pimpoetaateri pirentzipaeni ikoer-atziri ovejapaeni.” Ikantanaki José: “Aritaki no-matakiro niyaate.”

14 Ikantzi Israel: “Piyaate, piñahaateri pirentzi-paeni jempe ikanta ijeeki, eejatzi ovejapaeni. Pipiyera intsipaete, pikamantapakina.” Rotyaan-takiri Israel itomi José ipoñaanakawo Jebrón-ki. Ikanta rareetaka José Siquem-ki,

15 tzipinatakira janta. Ari itonkyotakari apaani atziri, rojampitakiri: “¿Litaka pithotyaaakotziri?”

16 Ikantanaki José: “Nothotyaaakotatziiri yeeyi-paeni. Pikamantena jempe ijeekiro ikoeratziri

ovejapaeni.”

¹⁷ Ikantanakiri atziri: “Aamakya jateey-
eenirika, nokemakiri ikanteeyini ikinanaki
Dotán-ki.” Jatanaki José ithotyaaakoteeri. Iñahaerira
janta Dotán-ki.

¹⁸ Ikanta riroripaeni iñaawakiri inteena
ipokakira, tekira rareetariita ijeekaeyakinira,
ikamantawakahaeyakani rompojeri.

¹⁹ Ikantawakaanaka: “Kaakitaki mishiwaetapi-
intatsiri.

²⁰ Pipokaeyeni, jame ompojeri, oteteri
omookira, akantapaki: ‘rowakari katsimari
owantaneri.’ Añaawakiroota jempe okantya
imishitapiintakiri.”

²¹ Ikanta ikemakira Rubén, ikowawitanaka
rotsiparyaakowenterimi José eero ikoshekantari
rirentzipaeni. Ikantanaki: “Eero ompojiri.

²² Poteteri omookira jeekatsiri tonkaariki, tee
okameethatzi pakotashiteri. Ero pewanatakaari
riraa.” Rootaki ikantantawitari Rubén tema tee
ikoyi rompojeeteri José, riyaaateeta ipaapateki.

²³ Ikanta rareetapaaka José ijeekaeyakinira
rirentzi, raatonkoryaawakiri.

²⁴ Roojotanakiri, rotetakiri omookira
opiryaanatakira.

²⁵ Ari ijeekaeyanakini rowaeyani. Roojatzi
iñaantawakariri ipokaeyakini Ismael-ite ipoñaakawo
janta Halaad-ki, ramayitaki ipirapaeni, kajankari-
paeni, aawintawontsipaeni, owa inchatopaeni,
rayero Egipto-ki.*

* **37:25** Kantakotachari jaka “owanaa incható” roowa iiteetziri
“mirra.”

26 Ikanta Judá ikantanakiri rirentzipaeni: “¿Litaka owamaantyaariri arentzi, akoyimaeta omanakoteri ompojakirira?”

27 Rootaki kameethatatsi apimanteniri Ismael, eero ompojawaetashitari, tema riitaki arentzi aakapaeni.” Inimotanakiri rirentzipaeni okaatzi ikantakiri Judá.

28 Ikanta rareetapaakaha iyompariwaetzinkari Madián-jatzi, roeyowaetanakiri José omookira, ipimantawakiniri Ismael-ite ikaatzi 20 ipewiryaka koriki. Roojatzi rahaetantanakariri José janta Egipto-ki.

29 Ikanta ipiyaawitapaawo Rubén omookira, teera iñaapaeri José inthomoeki, ijaanakiro ithaari okatsitzimoneentanakirira.

30 Ipiyashitanakari ijeekira rirentzipaeni, ikantapaakiri: “¿Teera añahaeri ewankari? ¿jempe nokantyaaka nimaeka?”

31 Rahaeyakironi iithari José, itziritantakawo riraa ipira rowamaakiri.

32 Ari rotyaanteeniri ipaapate, ikantziri: “Piñero iroka kithaarentsi noñaakiri, paminero roorika ikithaari pitomi.”

33 Ikanta riyotawakirowa Jacob, ikantanaki: “Roomacheetaka iithaari notyomi. Aamakya itonkyotakityaari owantaneri, rowakari.”

34 Ari itzijaahanakiro iithaari Jacob, antawoete iriraanaka, ikithaatanakawo meremankiri, ojamani rowashiretakotanakari ikamakira itomi.

35 Osheki ikowawiteeyakani itomipaeni roemoshirenkaerimi, ari okantziwitakari rishintopaeni, teemaeta ikoyi rirori roemoshirenkaeteri. Eekiro riraakowaetatyaari

itomi, ikantzi: “Oshekira nowashiretakotyaaari notyomi, roojatzi paata notsipatanteeyaariri.”

³⁶ Ikanta rareeteeyakani Madián-jatzi janta Egipto-ki, ipimantapakiri eejatzi José, ipapaakiri atziri iiteetziri Potifar, eewatziriri owayiripaeni. Riitaki itsipatari Faraón pinkatharitatsiri Egipto-ki.

38

¹ Aripaete rotsiparyaanakari Judá rirentzi-paeni, jataki ijeekawaetzi ipankoki atziri iita Jira, poñaachari Adulam-ki.

² Ari iñaakiro rishinto Canaán-jatzi iitachari Súa, raakiro.

³ Ikanta raawakaaka, imotzitakaakiro, otzi-makiri otomi iitakiri Er.

⁴ Eejatzi apiitakiro omotzitaki, otzimakiri itsipa otomi, iitakiri Onán.

⁵ Eejatzi otzimawae itsipa otomi, oetakiri Sela, riitaki tzimaentsiri ijeekantawitakari Judá Quezib-ki.

⁶ Ikanta Judá ikowakaakiri Er rantarite itomi, raakiro tsinani iitachari Tamar.

⁷ Riitaki kantacha Tajorentsi tee inimotziri okaatzi rantayitziri Er, rootaki rowamaan-takariri.

⁸ Ikanta Judá ikantakiri Onán: “Pahaero iina pirentzini tema piinathori ini. opoñaantyaari pitz-imakahaero roshiyawaetyaari riimi ashityaarini pirentzini.”

⁹ Riyotaki Onán jempe ikaate itzimakayirori iinathori eeromaeta rashitari rirori. Rootaki kaari ithonkaperotantawo iñaathawitawowa

omotzitzikari iina rirentzini, itzimikari itomipaeni, rashitaarikari rirentzini.

¹⁰ Antawoete owatsimaakiri Tajorentsi okaatzi rantziri Onán, rowamaakiri eejatzi rirori.

¹¹ Ikanta Judá ikantakiro raniro Tamar: “Piyaatee piyeekapae ipankoki pipaapate tema kinankawo pini, rantaritawakiita itsipa notyomi Sela.” Tema ikenkithashiretaka Judá, ikantzi: “Aamaaka ari ikamaki rirori Sela roshiyaari rirentzipaeni.” Rootaki iyaatantaari Tamar ojeekapae ipankoki opaapate.

¹² Okanta ojamanitaki, kamae eejatzi iina Judá, rishinto Súa. Ikanta okaatzimoteeri Judá rowashiretakowaeta, jataki nampitsiki Tzimnat, ijeekayitzira ameeziriri rovejate. Riitaki itsipatanakari Jira Adulam-jatzi ikempiyane.

¹³ Okanta okemaki Tamar riyaatatzi rikonkiri janta Tzimnat rameeyiteri rovejate,

¹⁴ aatonkoryaanakawo oethaari owashiretakowaetaha, opashikawootanaka eero riyotanteetawo. Ari ojeekanaki awotsinampiki nampitsi Enaem ikinapiinteetzira janta Tzimnat. Rootaki antantawori iroka tema yotaki roori antariwitaa Sela, roo kantzimaetacha tee raakahaetziro.

¹⁵ Ikanta iñaapaakiro Judá roshiyakaamintheetziro mayempiro ini, tee riyotapaakiro opashikawootakaha.

¹⁶ Ari itempaashitanakiro raminero okaakiini. Teera riyotzi roori raniro, ikantapaa: “¿Tee pikoyi notsipatemi?” Ari okantanakiri roori: “¿Litaka pipenari aririka pitsipatakina?”

¹⁷ Ikantanaki Judá: “Ari nopakaantakimi

iryaani nopira.” Okantanaki roori:
 “Kameethataki. Roo kantacha otzimatye
 pookanaki pashitari eeroka roojatzi potyaan-
 tantakinariri pipira.”

¹⁸ Eekiro ikantanakitzi Judá: “¿Litaka
 pikoyiri nookanakimiri?” Okantanaki roori:
 “Pookanakinawo pikotzi, eejatzi pipothomento
 pithaantakiri.” Ipakiro Judá okaatzi
 okowakotakiriri, itsipatakawo. Imotzitakaakiro.*

¹⁹ Ari iyaatee Tamar, opashikaryaawootana,
 okithaataanaawo oethaari owashiretakowae-
 witaha.

²⁰ Ikanta Judá rotyaantakaantakiniro iryaani
 ipira raanakiniro ikempiyane Adulam-jatzi,
 oepiyanteeyaanariri ipanakirori ketziroeni,
 temaeta iñaapaero.

²¹ Rojampitapaakiri jeekatsiri janta: “¿Jempe ok-
 inakika mayempiro Enaem-jato jeekatsiri paerani
 awotsinampiki?” Ari rakaeyanakirini: “¿Tekatsira
 mayempiro jeekatsini jaka?”

²² Ari ipiyanakari ijeekira Judá, ikantapakiri:
 “Teera noñaahaero tsinani. Nojampiwitakari
 jeekatsiri janta, ikantanakina: “Tekatsi

* **38:18** Ikantakoetziri jaka “pothomentotsi” rootaki ithaantapi-
 intziri paerani Heber-ite. Rowetsikaetziro kotsiro, ari rowaetziro
 okashi inchato okine ipothoetantyaawo. Eenitatsi atziri owet-
 sikayitziro iroka pothomentotsi, rashi ini, ikine riyoetero rootaki
 rashitari rirori. Arika rotyaanteniri isheninka jankinarentsi, rap-
 ineetakiro jankinarentsi, riyontaakiro ipothomento otsirekironi.
 Arika otsirekaryakya jankinarentsi ophothakaha ipothomento,
 riyoeete eenitatsi kowawiteencha raminero jankinarentsi. Rootaki
 rameteetari paerani ipothoteetawo pothomentotsi, oshiyaawo
 nimaeka rojankinatziro iwaeropaeni atziri rojankinariki.

mayempiro jeekatsini jaka.’ ”

²³ Ikantanaki Judá: “Amashitya ari ithaenkaetakina eekirorika aatatyethotyaaakotero, aye-roota nopakirori. Tema nopakaantawitakawo iryaani nopira, teemaeta piñaapaero.”

²⁴ Okanta ojamanitaki awijaki mawa kashiri, eenitatsi pokaentsiri, ikantapaakiri Judá: “Eenitatsira atziri maantakawori paniro Tamar, motz-itakira nimaeka.” Icheraanaki Judá ikantanaki: “¡Payero, pitayero!”

²⁵ Ikanta rahaetanakiro, otyaantakaantakiniri ñaantsi rikonkiri, okantaki: “Iitakarika ashitawori iroka, riitakira tzimakakinari. Paminero iitaka ashitawori ipothomento ithaantakoetziri eejatzi ikotzi.”

²⁶ Ikanta riyotawaero Judá riitaki ashitawori, ikantanaki: “Omatakiro iroka antakiro kameethatsiri, naaka antakirori kaariperori, tema tee naakayiro notyomi Sela.” Ari aashiryaanakiri tee rapiiteero itsipateeyaawo.

²⁷ Okanta otzimaanitaki Tamar, apite ikantaka eenchaanite.

²⁸ Ikanta itzimapaakira eenchaanite, romishitowawakotapaaka apaani. Oo-jowakotantawakari kityonkathari mampetha aminirorira, okantanaki: “Riira etapaakawori ishitowapaaki”.

²⁹ Ikanta romonkyaaneero rako, riitaki etapaakawo itzimaki itsipa. Rootaki iitantakariri aminirori tziminkawo “Fares,” okantanaki: “¿Pimatakiro piñaashintsitaka?”†

† **38:29** Iroka waerontsi “Fares,” iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “Ñaashintsitaantsi.”

³⁰ Roojatzi itzimantapaakari itsipa, roojotantee-takari ketziroeni kityonkathari mampetha, iiteetakiri Zara.‡

39

¹ Ikanta raanakirira Ismael-ite José janta Egiptoki, ramanantawakiri Egipto-jatzi iita Potifar. Irika Potifar reewari owayiripaeni, inampina rini pinkathari Faraón.

² Riitaki kantacha Tajorentsi itsipatapiintakari José, itajonkawentakiri janta ipankoki omperanatariri Egipto-jatzi.

³ Riyotaki omperanatariri José itsipatyaarira Tajorentsi, itajonkawentziri maawoeni rantay-itzi.

⁴ Rootaki raakameethaperotantanakariri omperatariri, riitaki rowakiri ramitakoteri, ramineniri tzimatsiri ipankoki, ishinetakiniri ikempoyeeniri maawoeni tzimimotziriri.

⁵ Ari retanakawo Potifar ipanakiri José ikempoyeero tzimatsiri ipankoki, maawoeni, aripaete itajonkawentanakiri Tajorentsi irika Potifar ipankoki eejatzi rowaneki.

⁶ Riitakira José koeratziniriri maawoeni tzimimotziriri, teera okantzimowaetanaari Potifar ikoetyeero oetarika royaari. Kameethantzi rini José, inintaashireetakiri.

⁷ Okanta ojamanitaki, aminaminatakiri iina omperatariri, okantakiri: “Pitsipatena.”

⁸ Tee raapatziyaawo José, ikantanakiro: “Pikeme nokantemi, irika omperatanari

‡ **38:30** Iroka waerontsi “Zara,” iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “kityonkari.”

inintakaakinawo nokoerateeniri maawoeni tzimimotziriri, nojeekira naaka ipankoki eero otzimawaetzi oeta kantzimoshiretyaarini.

⁹ Naakaha rawentaa jaka pankotsiki, tekatsi apaani oeta ithañaapithatenari. Apatziro pikantakawo eeroka ithañaimi, tema iina royimi. ¿Litaka nantantyaawori kaariperori, pikowatziima nokaariperotzimoteri Tajorentsi?”

¹⁰ Ashironkawentapiintawitakari José itsipatyaawomi. Tee raapatziyimaetawo.

¹¹ Okanta ojamanitaki ikyaapae José pankotsiki rantawaete. Tekatsi jeekatsini.

¹² Oteeyakotakiri roori iithaariki, okantziri: “Pipokiita pitsipatena.” Riitaki matacha José ishiyapithatanakawo, roojatzi rookanakiro iithaari oteeyakiro roori.

¹³ Ikanta ishiyapithatanakawo, roojatzi rookanakiro iithaari oteeyakirowa akoki roori,

¹⁴ okaemakiri omperatanepaeni, okantakiri: “Pikemina, ramaki noemi jaka apaani Hebreojatzi riitaki theenkimawaeteeri nimaeka. Ipokashitakina nojeekira ikowawita itsipatena, ari nokaemanaki shintsiini.

¹⁵ Ikanta ikemawakina nokaemanakira shintsiini, shitowanaki, iroka rookanakiro iithaari.”

¹⁶ Roojatzi owakiro roori iithaari José roojatzi rareetantapaari omperatariri ipankoki.

¹⁷ Okamantawakiriri, okantziri: “Irika Heber omperatane pamakiriranki, ikyaashitakina amaapiintzira, ikowawitaka roetsinampaena.

¹⁸ Ari nokaemanaki shintsiini, shiyanaka shitowanaki, iroka rookanakiro iithaari.

¹⁹ Arira ikantakina pomperatane.” Antawoete

ikijanaka omperatariri José ikemakirowa okamantakiri iina.

²⁰ Roteeyakiri José, romonkyakaantakiri, ijeekayitzira eejatzi romonkyakaantane pinkathari.

²¹ Okantawitaka romonkyakaantawiitakari, eekiro itajonkawentanakitziiri Tajorentsi irika José, osheki ineshironkatakiri. Ikantakaakawo Tajorentsi ikempiyaminthatakari kempoyeeriri omonkyahaarewo.

²² Ikwakaakiri ikoeteniri rirori omonkyahaarewo. Riitaki José jewatziriri, okaatzi romperatariri rirori, rantayiitziniri.

²³ Teera ipakowaetanaa koeratziriri omonkyahaarewo, riitaki José koeratanakiriri maawoeni. Tema Tajorentsi tsipatakariri, itajonkawentapiintakiri.

40

¹ Ikanta omperataarewo pakopiintziriri pinkathari imiri, owetsikapiintziniriri pan, ikijakaakari omperatariri, pinkatharitatsiri Egipto-ki.

² Ikanta Faraón, pinkatharitatsiri, ikijakiri reewarite pakopiintatziriri imiri, eejatzi reewari owetsikapiintziniriri pan.

³ Rotyaantakiniri kempoyeeriri omonkyahaarewo, rashitakoteri. Arira ijeekitari eejatzi José romonkyahaetziri rirori.

⁴ Ikanta eewatziriri omonkyahaarewo, rowawijaakiniri José ikoerateri irikapaeni, osheki ojarentsi romonkyahaetakiri janta.

⁵ Ari imishiwaetaki pakotantaniri, eejatzi owet-sikapiintzirori pan. Inashiyitakaha imishiri irika-paeni, inashiyitaka eejatzi oshiyakaawentziri.

⁶ Okanta okitejitamane, raminamaneeri José omonkyahaarewo, iñaapaatziiri antawoete okantz-imoshiryaakari.

⁷ Rojampitapaakiri, ikantziri: “¿Litaka pipaashinikyaatantari?”

⁸ Ari ikanteeyanakini riroripaeni: “Tzimatsi nomishitakiri, tekatsitzimaeta kantenawoni oetarika kantakotachari.” Ikantanaki José: “Pipokeeta, pikamantenawo pimishitakiri. Tema Tajorensi matzirori riyotakotziro mishiwaerentsi.”

⁹ Ari retanakawo reewari pakotantaneri ikamantziri José okaatzi imishitakiri, ikantziri: “Noñaaki nomishiriki apaani pankirensi,

¹⁰ tzimatsiri mawa otewa. Shookanaki pankirensi, oteyakitanaki. Rootaki oteyaki peyanaenchari okithoki, irakayitanaki.

¹¹ Naaka oteyakirori riramento Faraón, naakiro okithoki pankirensi, nochowakiniri riramentoki. Ari naakotanakiniri eejatzi Faraón nopakotziri.”

¹² Ikantanakiri José: “Iroka oshiyakaawentachari pimishiri: mawatatsiri otewa pankirensi, rootakira mawar kitejeri.

¹³ Arika awijaki mawa kitejeri raminakotakimiro Faraón okaatzi awijimotakimiri, ari roepiyeemi pantawaeteeniri. Aritaki papiiteero pipakoteeri Faraón, pikemitayirowa paerani.

¹⁴ Arika omatakya nokantakimiri, eerowa pipeyakotana naaka. Pikamanteri Faraón

romishitowanteenari naaka jaka. Pineshi-ronkataajeeteena naaka.

¹⁵ Tema pimantaarewo nini naaka, nopoñaawo iipatsiteki Heber-ite, tee okameethatzi romonkyaaawaeteetena, tema tee nantziro kaariperori.”

¹⁶ Ikanta iñaakiro reewari owetsikapiintzirori pan kameethari riyotakotakiro José mishirentsi, ikantanaki rirori: “Noñaakira naaka nomishiriki nopewiryaaakotziro noetoki mawa kantziri yeekitaki kitamaari pan.

¹⁷ Kantziri nopewiryaaakiri jenoki ari iyeekitakiri kantawaetachari pan nopiriri Faraón. Roo kantacha ipokaeyapaakini shiwankiri rowapaakawo pan nowakotakiri noetoki.”

¹⁸ Rakanakiri José, ikantanakiri: “Iroka os-hiyakaawentachari pimishiri eeroka: mawatat-siri kantziri, mawa kitejeri ini.

¹⁹ Tema omonkaatapaakyaarika mawari kitejeri raminakoteemiro Faraón pantakiri eeroka, ithatakaantemi inchatoki, ipokaeyini tzijopaeni royaawo piwatha.”

²⁰ Yomaatapaakaha mawa kitejeri, ari omonkaatakari roemoshirenkyaa Faraón itzimantakari paerani, antawoete roemoshirenkaeyakani itsipayitakari inampinapaeni. Ikanta ipiyoteeyanira roemoshirenka, ikaemakaantakiri kitapiintziriri imiri itsipataakiri owetsikapiintziniriri pan.

²¹ Ikantakiri kitapiintziriri imiri: “Papiiteero pantawaetayi nopankoki.”. Rapiiteerowa irika ikitairi imiri Faraón ikimiteerowa paerani.

²² Riima owetsikapiintziniriri pan ithatakaantakiri, monkaatakaha okaatzi ikantakiriri José oshiyakaawentachari imishiriki.

²³ Ikanta kitapiintziriri imiri Faraón, imaejantanakiri José tee ikenkithashiretaneeri.

41

¹ Awijaki apite ojarentsi. Ari imishiwaetaki Faraón ijeeki othapyaaki nijaa Nilo.

² Iñaatziiri ishitowaeyini nijaaki 7 wathantzipaeni vaca kameethari ikanteeyakani, ari ijeekaeyini rowaeyaani janta.

³ Iñaatziri royaatapaakiri itsipa 7 matharipaeni vaca, kaariperori rini. itsipatapaakari wathantzipaeni rowaeyani.

⁴ Ikanta mathari vaca-paeni, rowanakari wathantzipaeni. Ari ikakiwitanakari Faraón.

⁵ Eejatzi ipiyanaa imaanee, imishitaki otsipa. Iñaki 7 oshooki pankirentsi kameethari okantayitaka, oshookaki owaatoki.

⁶ Iñaatziiro otsipa 7 oshooki pankirentsi, tee opantawo, jampipayitaki owakiro tampyaa poñahaenchari ishitowapiintzira ooryaa.

⁷ Okanta iroka jampipateentsiri oshooki, owanakawo otsipa kaatatsiri 7 tzimatsiri okithoki. Ari ikakitanakiri Faraón, iñaakirowa imishiri.

⁸ Okanta okitejitamane okantzimoshiretamanaari, ikaemakaantakiri maawoeni yotzinkaripaeni eejatzi sheripiyaripaeni janta Egipto-ki. Ikamantakiri Faraón maawoeni imishitakiri, tekatsitzimaeta kanterini oetarika oshiyakaawentziri imishitakiri.

⁹ Ikanta reewari kitapiintziriri imiri pinkathari, ikantanakiri Faraón: “Nokenkithashiryaaneero nokaariperotzimotakimira paerani.

¹⁰ Pikijakiri paerani reewari owetsikapiintz- imiri pan eejatzi naaka, potyaantakina romon- keena jewatakaantatsiri janta.

¹¹ Ikanta imishitaki reewari owetsikapiintz- imirori pan, nomishitaki eejatzi naaka otsipa. Tzimatsi otsipa oshiyakaawentachari okaatzi nomishiyitakiri.

¹² Ari itsipatakina janta apaani ewankari Heber, ikempiyane rini koeratziriri omonkyahaarewo. Nokamantakiri okaatzira nomishitakiri, riyotaakinawo okaatzi kantakotachari.

¹³ Monkaatzimaetaka maawoeni ikantakinari rirori. Napiiteerowa naaka nantawaeteemi, ri- ima itsipa ishirikaetakiri.”

¹⁴ Ikanta Faraón ikaemakaantanakiri José. Intsipaete romishitowapaentziri rashitakoetakirira. Jatanaki José rameetakaanta- paenta, ikithaatapaenta otsipa ikithaari, jatanaki ijeekira Faraón.

¹⁵ Ikantawakiri Faraón: “Tzimatsi nomishitakiri, tekatsitzimaeta materoni ikantenawo oetarika oshiyakaawentachari. Roo kantacha nokemaki naaka pimatziro eeroka pikamantantziro aririka pikemakiro okaatzi imishiteetziri.”

¹⁶ Ari rakanaki José, ikantanaki: “¡Pinkathari! Teera naaka materoni apaniroeni, riitaki Tajorentsi ooñaawontemironi pimishiri.”

¹⁷ Kenkithawaetanaki Faraón, ikantanakiri José: “Nomishitakiro nojeeki othapyaaki Nilo.

18 Noñaaki ishitowaatapaaki 7 vaca wathantzi, ari rowawaeteeyapaakani.

19 Noñaatziiri rishitowaatapaaki itsipa ikaatzi 7 matharipaeni. Tee noñaapiinteri kaariperori vaca jaka Egipto-ki.

20 Ikanta matharipaeni vaca, rowanakari itsipa wathantzipaeni.

21 Okantawitaka rowawitakari wathantzipaeni, eekiro riyaatatzi imathatzi ikantaha paerani. Ari nokakitanaki.

22 Ari nomishitaki otsipa, noñaaki 7 oshooki pankirentsi, jaankanari okantaka owaatoki.

23 Noñaatziiro otsipa 7 oshooki pankirentsi, jampiyathataki okantakiro tampyaa poñahaenchari ishitowapiintzira ooryaa.

24 Okanta pankirentsi jampipateentsiri, owanakawo otsipa kaatatsiri 7 jaankanatatsiri. Nokamantawitakari maawoeni sheripiyaripaeni, tekatsitzimaeta yoteroni oetarika kantakotachari nomishitakiri.”

25 Ari rakanakiri José Faraón, ikantanakiri: “¡Pinkathari! Okaawita apite pimishitakiri, apaani okanta ikamantzimiri Tajorentsi ranteri.

26 Tema ikaatakira 7 wathantzi vaca, 7 ojarentsi ini. Okaatakira 7 jaankanatatsiri oshiwithate pankirentsi, 7 ojarentsi ini. Tema apaani okanta mishirentsi

27 Ari ikantakari 7 matharipaeni vaca oyaata-paakiriri wathantzipaeni, 7 ojarentsi ini. Kaa-teentsiri 7 shiwitha jampiyathateentsiri, okantakiro tampyaa poñahaenchari ishitowapiintzira ooryaa, 7 ojarentsi iñahaetero tashetsi.

28 Okaatzira nokamantakimiri pinkathari,

rootakira ikamantzimiri Tajorentsi okaate ranteri.

²⁹ Tema iñahaetatyero jaka Egipto-ki okaate 7 ojarentsi otzimanteeyaari pankirentsi.

³⁰ Iñiiteetyaawo eejatzi okaate 7 ojarentsi eero oshookae pankirentsi. Tekatsi kenkithateeroni oshekitantapaentari pankirentsi Egipto-ki. Arira owamayimatakiri itashe ikaatzi nampitawori jaka.

³¹ Antawoete okantya tashetsi, eero iñahaeteero owanawontsi tzimawitachari paerani.

³² ¡Pinkathari! Apanira okanta oshiyakaawentziri apite pimishitakiri. Intsipaetera rantero Tajorentsi iroka, tema rootaki ikowakiri rantero. Rootaki rapiitantakawori romishimpiimi.

³³ ¡Pinkathari! Otzimatye pamine atziri yotzinkari eewateroni nampitsi.

³⁴ Pantero iroka pinkathari: Powayite eewari-ite jatatsini maawoeniki nampitsi Egipto. Riitaki piyotatsini pankirentsi, roojatzi omonkaatantakyaari 7 ojarentsi oshekitzimaetaka pankirentsi. Jemperika otzimaperote pankirentsi, raye eepichokiini rowaantyaawoi.*

³⁵ Ithonka raakiyite okithokiyiterika ojarentsiki, ipayiteri pinkathayitatsiri nampitsiki rowaantyaawo, rootakira rowayityaari paata atziripaeni.

* **41:34** Kantakotachari jaka “raye eepichokiini rowaantyaawo” otzimerika okaate 5 opiyoty rowiiteetziro pankirentsi, rahaete apaani rowaantyaari. Ari ikantzityaawo otsipa okaaterika 5, raye apaani. Ari ikantziteetyaawo maawoeni.

³⁶ Ari pikantero powaantyaawo maawoeni pankirentsi jaka nampitsiki, eero aantari atziripaeni itashe areetakyaarika 7 ojarentsi ritasheeyeete maawoeni Egipto-ki.”

³⁷ Okameethatzimotakiri Faraón eejatzi ithap-
inapaeni okaatzi ikantakiri José.

³⁸ Ari ikantanaki Faraón: “¿Arima añaaiki it-
sipa atziri oshiyaarini irika, ijeekantashiretari ita-
jorenka Tajorentsi?”

³⁹ Ipithokashitanakari José, ikantanakiri:
“Tekatsira itsipa yotzinkari kenkithashirya-
haachani kameethari awijemini eeroka, tema
Tajorentsi yotakayimirori maawoeni iroka.

⁴⁰ Eerokaha aminakaanteeroni nimaeka
nowinkatharipankote, ikemijanteeyemini
maawoeni atziripaeni okaate pikanteriri. Rooma
naaka, nawijaneentemi ipinkathayiitena tema
pinkathariperori nini.

⁴¹ Naakataki owakimiri peewateri maawoeni
jeekatsiri jaka Egipto-ki.”

⁴² Inowikyaanakiro Faraón ipothomento,
rowakiniri rakoki José. Ari ikithaateetakiri
kyaariperori, ithaantakahaetakiri thatanentsi
rowetsikaetziri ooro.

⁴³ Roteteetakiri otsipaki ishiyakomento
pinkathari, ikanteetakiri atziripaeni
ikaemaeyeni, ikante: “Piteenkaryaayite.” Ari
retanakawo José reewatziri maawoeni Egipto-
jatzi.

⁴⁴ Ikantanaki eejatzi Faraón: “Okantawitaka
naaka pinkatharitatsiri, roo kantacha eerokaha
ipinkathate maawoeni Egipto-jatzi, eero rantashi-
waetawo ikoyiri rirori, okaate pikanteriri eeroka

rootaki ranteri.”

⁴⁵ Ikanta Faraón rowakiniri José otsipa iwaero iñaaniki Egipto-jatzi, iitakiri Zafnat-panea. Ipakiri iinantyaawo Asenat rishinto Potifera omperatajorentsitaneri nampitsiki iiteetziri On. Roojatzira riyaaantanakari José ranashityaawo maawoeni Egipto.

⁴⁶ Tzimaki José okaatzi 30 rojarentsite raantee-takariri iñeeri Faraón pinkatharitatsiri Egipto-ki. Ari riwethatanakari José pinkathari Faraón, jataki ithotyero maawoeni Egipto.

⁴⁷ Oshekitzimaetanaka pankirentsi okaatakira 7 ojarentsi.

⁴⁸ Ithonka ipiyotakaantakiro José maawoeni pankirentsi okaatzi kithokiteentsiri ojamani-takira 7 ojarentsi. Rowaantakawo owanawontsi nampitsikipaeni okaatzi kithokiyiteentsiri owaantsikipaeni.

⁴⁹ Ipiyotakaantaki José osheki pankirentsi, oshiyawaetakawo impaneki. Tema omaperotatya roshekitaki, tee ikantapaeya riyoteero jemperika okaatzi.

⁵⁰ Tekira omonkaatyaata iñahaetantyaawori tashetsi, itzimakaakiro iina José iroka Asenat, tzimanaki apite itomi.

⁵¹ Etanakawori itzimaki iitakiri Manasés, tema ikantakitzi José: “Imaejantakahaanawo Tajorentsi maawoeni nokemaatsiwaetane, eejatzi nosheninkapaeni.”†

⁵² Riima apitetanaentsiri iitakiri Efraín, tema ikantakira eejatzi José: “Itzimakakina Tajorentsi

† **41:51** Iroka waerontsi “Manasés,” iñaaniki riroriite oshiyawaetawo akantziri aaka “maesantaantsi.”

nampitsiki jempe nokemaatsiwaetaka.”‡

⁵³ Ari okaatapaaki 7 ojarentsi okithokitantakari pankirentsi Egipto-ki.

⁵⁴ Monkaatapaakaha ojarentsi ikantakiri paerani José. Iñahaetantyaawori tashetsi maawoeniki nampitsi, rooma Egipto-ki tee iñahaetziro, tema eenitatsi owanawontsi.

⁵⁵ Ikanta iñahaeyawakironi Egipto-jatzi tashetsi, riyatashitanakiri Faraón ikowakoteri owanawontsi. Ikantawakiri Faraón maawoeni Egipto-jatzi: “Piyaatashiteri José, panterowa okaate ikantemiri.”

⁵⁶ Antetanakaha tashetsi maawoeniki nampitsi, rashiryaakaantakiro José rowaantakawowa owanawontsi ipimanteniriri Egipto-jatzi, tema eekiro omaperotatya tashetsi.

⁵⁷ Osheki atziri poñaayitachari otsipaki nampitsi pokaentsiri Egipto-ki, ramanante owanawontsi rowaantakari José, tema tekatsi owanawontsi ot-sipaki nampitsi.

42

¹ Ikanta ikemaki Jacob ari otzimi owanawontsi janta Egipto-ki, ikantanakiri itomipaeni: “¿Litaka paminaminthatawakaantari?”

² Ikamanteetakinaha tzimatsi owanawontsi janta Egipto-ki. Piyaateeyeni janta pamanantakite oyaari, eero aantee atashe.”

³ Ikanta irikapaeni 10 rirentzipaeni José, pokaeyakini Egipto-ki ramanante owanawontsi.

‡ 41:52 Iroka waerontsi “Efraín,” iñaaniki riroriite oshiyawaetawo akantziri aaka “owaeyaantsi.”

4 Riitaki kantacha Jacob teera ishinetziri Benjamín riyaaate rirori, rirentzi okaakiini José, tema ikenkithashirewaetaka ari awijimotakiri kaariperori.

5 Riyaateeyakini itomipaeni Israel itsipayitanakari itsipapaeni atziri jatatsiri ramanante owanawontsi, tema maawoeni Canaán-ki iñahaetakiro tashetsi.

6 Riitaki José eewatakaantzirori nampitsiki, riitaki pimantziniriri owanawontsi atziripaeni poñaayitachari otsipaki kepatsi. Ikanta rareeteeyakani rirentzipaeni ijeekakira rirori, rotziwerowashitapaakari roeyooperotanaka kepatsiki.

7 Riyotawakiri José rirentzipaeni iñaawakirira. Roshiyakaawakiri tee riyotziri, shintsitha ikantawakiri rojampitziri: “¿jempe pipoñaaka eerokapaeni?” Ikanteeyanakini riroripaeni: “Nopoñaahaeyaani Canaán-ki, nopokatzi namanante owanawontsi.”

8 Okantawitaka riyowitawaari José rirentzipaeni, teemaeta riyotapaeri riroripaeni.

9 Ari ikenkithashiretanakiro José imishitakiri paerani, ikantanakiri rirentzipaeni: “Eeteempyawaerintzi pineeyini. Pipokaeyatziini paminaantyaawó nampitsiki.”

10 Rakaeyanakini riroripaeni: “Tee, pinkathari, apatziro nopokaeyini namanante owanawontsi.

11 Maawoeni naakapaeni nokaatakira apaani ikanta ashitanari. Kameethashireri nineeyini. Tee neeteempyawaeta.”

12 Eekiro ishintsitanakitzi José ikantziri: “Pitheeya, pipokaeyatziini paminaantatya

nampitsiki.”

¹³ Ari rakaeyanakini rirori, ikanteeyini: “Non-ampiteeyaawoni naaka Canaán-ki, nokaatzi 12 yeeyipaeni, apaani ikanta ashitanari. Roojatzi ijeekanaki itsipa iyaapitsi yeeyi itsipatanakari ashitanari. Tzimatsi itsipa apaani peyeenchari, tee noñaahaeri.”

¹⁴ Rapiitanakiro José ikantanakiri: “Nokantakimi. Eeteempyawaerintzi pineeyini.

¹⁵ Iroka niyotantemiri: Riyotana Faraón tee notheeya, eerowa pipiyaawo pinampiki, eerorika pamanari iyaapitsi pirentzi.

¹⁶ Ipiye apaani pirentzi rahaateri. Roojatzi ijeekawaki itsipapaeni romonkyahaeteri. Arira noñeero kyaariperorika pikantakinari. Arika pitheeyakya, eerokataki eeteempiyawaerintzi.”

¹⁷ Romonkyaakaantakiri José maawoeni irika-paeni okaatzi mawa kitejeri.

¹⁸ Okanta omonkaataka mawa kitejeri, ikan-teeri: “Nopinkathatziri Tajorentsi naaka. Arika pikemijantakina, eero pikami.

¹⁹ Kyaariperorika pikameethashireteeyini, pamakina apaani pirentzi romonkyahaeteri, riyaa-teeta itsipapaeni raanaki owanawontsi royaari pitomipaeni.

²⁰ Arika pamakiri iyaapitsi pirentzi, ari noñeero kyaariperorika pikantakinari. Terika ari okantya, aritaki pikamaki.” Imateeyakironi ikanteetakiriri.

²¹ Ari ikantawakaeyitanaka: “Tema kyaariperori teera aneshironkateri arentzi, tee akemijantziri ikantawitakae paerani eero owashironkaawaetziri, ikemaatsiwaetya.

Rootaki añaantawori nimaeka ashironkaawaeta aakapaeni.”

²² Ari rakanaki Rubén, ikantanaki: “Tema nokantawitakimi paerani eero powashironkaawaetziri ewankari. Roo kantacha tee pikemijanteeyenani. Otzimatye atsipetyaawo rowajankiwentanteteero ikamakira.”

²³ Tee riyoteeyini riroripaeni ikemathatakirira José okaatzi ikenkithawaetakiri. Tema ikenkithawaetakaapiintakirira José eenitatsi owaahakotziniriri iñaani ikemathatantyaariri.

²⁴ Iteenkapithatapaentziri José irikapaeni, ari riraawaetakari. Ikanta ipiyapaaka raapaakiri Simeón, roojotakaantakiri, maawoeni iñahaeyakirini.

²⁵ Ikantakiri ronampiri riyeekiteniri owana-wontsi, roepyakiniri iyorikite, roteyiteeniri owanawontsiki. Ipawakiri eejatzi rowaneeyaari awotsiki aririka riyate. Imatakiro okaatzi ikantakiri.

²⁶ Ari ikyaakaayitanakiri ikawayote owana-wontsi, piyeeyaani.

²⁷ Ikanta rareeteeyaani jempe imahaeyapakini, raminakiro rowanawo ikoyi iperi royaari ikawayote. Iñaatziiri rotetaka iyorikite, rowaetakiniri jeñokiini.

²⁸ Ikantanakiri rirentzipaeni: “Pamineri noorikite roepiyeetaanari.” Antawoete ithaawaeyanakini riroripaeni, okawae-teeyanakani, ikantawakaeyita: “¿jempe ikanteeka Tajorentsi?”

²⁹ Ikanta rareeteeyaani Canaán-ki, ikamantapakiri ipaapate Jacob okaatzi awijimotakiriri,

ikantapakiri:

³⁰ “Ishintsithawaetakina iñaanatana pinkathar-itatsiri nampitsiki, roshiyakaakina naakami eeteempiyawaerintzi naminaantziro inampiki.

³¹ Ari nakanakiri naaka, nokantziri: ‘Kameethashireri atziri nineeyini, teera naaka eeteempiyawaerintzi.

³² Nokaateeyini 12 yeeyipaeni, apaani ikanta ashitanari, eenitatsi itsipa apaani peyeenchari kaari noñaaahae notsipateeyaari, eenitatsi itsipa eejatzi apaani iyaapitsi jeekanaentsiri itsipatanakari nopaapate Canaán-ki.’

³³ Ari ikantanakina rirori: ‘Irokaha noñaaantyaawori kyaariperorika pikantana kameethashireri pineeyini eerokapaeni. Pookanakina apaani pirentzi jaka, pipiyanaki eerokapaeni paanaki eepichokiini owanawontsi royaari pitomipaeni.

³⁴ Otzimatyeera pamakinari iyaapitsi pirentzi. Ari noñeero omaperotatyaarika pikantanari kameethashireri pineeyini, tee poshiyaari eeteempiyawaerintzi eeroka. Ari nopakahaeri pirentzi, kantacha piyomparitya eeroka jaka nampitsiki tekatsi oowomeenchahemini.’ ”

³⁵ Ikanta rojokapakirowa rowanawopaeni, iñaatzi rirentzipaeni José rotetakoyiiteeniri iyorikite. Ikanta iñaaakirira iyorikite, antawoete ithaawaeyanakini, imatzitanakawo ashitariri.

³⁶ Ari ikantanaki Jacob: “Rooteentsi pithonkite-nari notomipaeni. Tee añahaeri José atsipatyaari, ari ikantakari Simeón. Eekiro pikowatzi payite-nari eejatzi Benjamín. Oshekira okatsitzimotak-ina.”

³⁷ Ikanta Rubén ikantanakiri ipaapate: “Pishinetenari Benjamín, naakataki koerateerini. Aritaki namaemiri. Eerorika noepiyeeri, powamayeri apiteeni notyomipaeni naaka.”

³⁸ Riitaki kantacha Jacob rakanaki, ikantanakiri: “Eero noshinetziri royaatemi notyomipaeni. Tema kamaki José rirentziwitari, riitaki yotapaenchari ijeekanaki rirori. Eenitatsirika awijimotakirinimi, eerokapaenira kantakaanteroni nokamantyaari, teera roo ayinani nantyashiparinka nowashirenkaha ayinani.

43

¹ Eekiro iyaatatzi itasheyeetzi nampitsiki.

² Ikanta ithonkaeyakironi Jacob eejatzi itomipaeni rowakawo tzimahaantapaentsiri rowanawo raakitzi Egipto-ki, ikanteeri Jacob itomipaeni: “Papiitero piyaate, pamanantakite eepichokiini owanawontsi oyaari aakapaenika.”

³ Ari rakanaki Judá, ikantanaki: “Ikantawakinaha paerani atziri: ‘Eerorika pamashitanari iyaapitsi pirentzi, teera nokoyi pipiyashiteena.’

⁴ Arika pishinetakiri naanakiri yeeyi iyaapitsi, aritaki niyaataki namanante owanawontsi.

⁵ Rooma eerorika pishinetziri, eerowa niyaateeyini. Tema ari ikantawakina atziri: ‘Eerorika pamanari pirentzi, tee nokoyi pipiyashiteena.’ ”

⁶ Ari ikantanaki Israel: “¿Litaka powashironkaantanari? ¿Litaka pikamantantariri eenitatsi itsipa pirentzi?”

⁷ Ari ikanteeyanakini riroripaeni: “Tema osheki rojampiteeyakinani jemperika nokaateeyini,

ikantana: ‘¿Eenitatsima ashitzimiri? ¿Eenitatsi itsipa pirentzi?’ Tekatsi nokinakaanakiro naakapaeni, otzimatye nakeniri rojampitanari. ¿Jempema niyotantakyaari ikowatziira nameniri iyaapitsi yeeyi?’ ”

⁸ Ikantanakiri Judá ipaapate Israel: “Akoyirorika añaaayite, pishinetenari iyaapitsi royaatanakina, naakaha koerateerini. Ari niyaatanaki nimaeka, ahaekarira atashe aakapaenika.

⁹ Naakataki pinatemini oetarika awijimotakirini iyaapitsi. Eerorika noepiyashitari jaka, naakaha kantakaantakirori roojatzi nokamanteeyaari.

¹⁰ Eeromi atzimawentawaetziromi iroka ojanitakaakaeri, apitera nopiyakimi namanante oyaari.”

¹¹ Ari rakanakiri ipaapate, ikantanakiri: “Tekatsi akinakayiro nimaeka, pimatero. Payitanakya eejatzi pipashityaariri atziri. Paanakiniri kyaariperori tzimatsiri anampiki: paanakiniri eepichokiini itziriitari, pitsi, kajankari, kepishaari, eejatzi pajotzikipaeni.

¹² Poepiyeeniri koriki pakimiriri, pipinatapakiri eejatzi otsipa owanawontsi ipawakimiri, aamaeya tee riyotzi rotetakaakimirira koriki.

¹³ Piyaate piñahaateri atziri, paanakiri pirentzi.

¹⁴ Riira Tajorentsi Shintsiperori kantakaeyaa-woni ineshironkaetantemiri, opoñaantyaari ishineteeri itsipa pirentzi eejatzi Benjamín. Ikoyirika ithonkya notyomipaeni naaka, imatyaata.”

15 Ari raanaki itomipaenira Jacob ipashitanta-yityaari, raanakiri iyorikite roepiyeeteeniriri, rawijakaneentakiri itsipa ipinatapakirori owanawontsi ramaeri. Raanakiri Benjamín, jateeyanakini Egipto-ki. Rareetaawo ijeekira José.

16 Iñaawakirira José rareetapaakaha Benjamín, ikantanakiri romperatane: “Paanakiri irikapaenika atziri nopankoki, powamaakaante nopira, ponkotsitakaante, nowakaatyeeayarira irikapaenika tampatzikapaeteki.”

17 Ari ikantakiro romperatane José okaatzi ikantakiriri. Raanakiri ipankoki.

18 Roo kantacha antawoete ithaawaeyanakini riroripaeni iñaakirowa rahaetanakiri ipankoki José. Ikantawakahaeyanakani: “Ikoshekawae-tatyaaha irika. Aamashitya ikantawentatyeeri iyorikite roepyakaeri chapinki. Aamashitya rantawaetakaatyee roshiyakahae romperatane, ari ikantakiri eejatzi apirapaeni.”

19 Ikanta rareeteeyapaakanira ipankoki, ikenkithawaetakaapaakiri romperatane.

20 Ikantapaakiri: ‘Arira nopokaki chapinki namanantzi owanawontsi.

21 Roo kantacha nareeteeyakani nomaapaakira, ari naminapaakiro owanawontsiki noñaakiri koriki rotetaka. Tee ithomakahaantawaeta. Namaeri nimaeka noepiyeeri.

22 Namaki itsipa koriki nopinaterori owanawontsi naaneeri. Roo kantacha tee niyomaeta iitakarika oteteeriri koriki namakiri chapinki.”

23 Ari rakanakiri omperataarewo: “Eero pithaawashiwaeta. Aamaya riitaki owakiriri ko-

riki Pitajorentsita eerokapaenira, Itajorentsita eejatzi ashitzimiri. Tema naawakiri naaka koriki ikaatzi pipinatakirori owanawontsi.” Romishi-towakaantakiri omperataarewo irika Simeón, ramaeri ijeekaeyakinira rirentzi.

²⁴ Roojatzi ikyaakaantanakariri maawoeni ipankoki José, ipapaakiri nijaa ikiwakoyityaari, ipakiri rowanawo eejatzi iyawayotepaeni.

²⁵ Tema yoteeyakini ari rowaeyakyaani, owetsika ikanteeyakani riroripaenira ipashitawakyaari José aririka rareeteeya tampatzikapeteki.

²⁶ Ikanta rareetapaakaha José ipankoki, ipayitakiri okaatzi ramayitakiri inampiki. Ari ipinkathatanakiri, roeyootashitakari roojatzi raretakawo kepatsi.

²⁷ Ari rojampitanakiri José, ikantanakiri: “¿Tema pimantsiyawaeteeyini? ¿Jeekatsi pipaapate antyashipari pikantakinari, tee imantsiyawaetzi rirori? ¿Roojatzima rañi rirori?”

²⁸ Ari rapiitanakiro iñaapinkathatziri eejatzi, ikantanakiri: “Tee imantsiyawaete ashitanari, roojatzi rañi.”

²⁹ Ari raminanaki José ikatziyeeyakanira, iñaatziiri ikatziya rirentzi Benjamín, riitaki otomipaeni riniro rirori. Ikantanaki: “¿Riitaki iyaapitsi pirentzi pikantanari chapinki? Riitaki Tajorentsi tajonkawentemini!” Ari ikenkithawaetanakiro José iroka ñaantsi,

³⁰ antawoete omiraashiretanakiri iñaawakirira rirentzi, ikowawitanaka riraanakya. Ikyaanaki imaapiintzira, ari riraawaetapaakari.

³¹ Ikanta ikaatakiro riraawaeta, ikiwa-wootanaa, shitowapae, ikantapaakiri: “Poyiitero owanawontsi.”

³² Inashita rowakoetakiniri rowanawo José, ari ikantakiriri itomipaeni Jacob, eejatzi Egipto-jatzipaeni ikaatzi tsipatapiintariri José. Tema tee ishinetantziro Egipto-jatzi rakyooteri Heber-ite.

³³ Imatakiro rirentzipaeni José ijeekaeyakini jempe rookotakiniri. Retapaakawo roe-jeekawakiri antari rirentzi roojatzi iyaapitsi. Osheki okompitzimoteeyakarini irikapaenika. Ari raminawakahaeyanakani.*

³⁴ Ari rowakaakari José irikapaenika okaatzi tzimimotziriri rowamentoki. Riitaki Benjamín ipaperotaki owanawontsi, awijanakiro okaatzi ipakiriri itsipapaeni. Kimoshirera ikantaka José itsipayitakarira rirentzipaeni rirawaeteeyakini.

44

¹ Okanta amayitaka iroka, ikantakiri José romperatane: “Poteteniri owanawontsi irikapaenika atziri, potetayiteeniri iyorikitepaeni.

² Potetakaeri niramonto iyaapitsi, pitsipataakiniri iyorikite ipinawitakawori eentsikiroeni rimpoete owanawontsi.” Imatakiro romperatane okaatzi ikantakiriri José.

³ Owakira ishitowapaki ooryaa, rotyanteeri José rirentzipaeni ikyaakaaneeyaari ikawayote riyayitee.

* **43:33** Kantakotachari jaka “Osheki okompitzimotanakari”, tema tee riyoteeyini rirentzi José jempe ikantaka riyotanteetakariri itzimi etawori itzimi, jempe itzimi iyaapintsitari.

4 Tekiraha riyaaatziita inteena, ikanteeri José romperatane: “Piyaate poyaatawaeri ananinkaneentsiri inkaahanki, pikanteri: ‘¿litaka pantantawori kaariperori? ¿litaka pikoshitantawori iramentotsi?’”

5 Rootakira riramento eewatanari, roo iñaawyaawaetantapiintari eejatzi. Pantakirowa kaariperori.’”

6 Ikanta romperatane rareetawaari, ikantapaakiri ñaantsi ikantawakiriri omperatariri.

7 Ari ikanteeyanakini rirori: “¿litaka pikantanawori iroka ñaantsi? Teera nametawo nantayitero pikantakinari.

8 Tema piñaana nopiyaaha Canaán-ki, noepiyemiri koriki ikaatzi noñaakiri rotetaka owanawontsiki. ¿litaka nokoshiantyaariri omperatzimiri?

9 Paminiro riramento omperatzimiri, aririka piñaakiro, iitakarika amakirori, ikamiita. Omperataarewo ninatye eejatzi naakapaenira ipankoki.”

10 Ari ikantanaki omperataarewo: “Aritaki nomatakiro pikantakiri eerokapaenira. Arika noñaakiri iitakarika amakirori iramentotsi, apatziro nomperatashityaari. Riima itsipapaeni tekatsi nokanteri, riyaaeteeta.”

11 Intsipaete rowayiiteeyanakironi rowanawo, raminayitakiro.

12 Ithonka raminahaantakiri omperataarewo, retanakari rantarite rirentzi eejatzi iyaapitsi. Iñaatziro otetaka iramentotsi Benjamín-ki.

13 Itzijaanakiro iithaari, tema osheki okatsitzimoshiretanakiri. Inatakoyitaneero rowanawo,

piyanaawo nampitsiki.

¹⁴ Ikanta rareetapaaka Judá ipankoki José it-sipayitakari rirentzipaeni, roojatzi ijeekaki José ipankoki. Rotziwerowashitapaakari, roeyoota-paaka kepatsiki ipinkathatapaakiri.

¹⁵ Rojampitawakiri José, ikantawakiri: “¿Iitaka panteeyakirini? ¿Tema piyote atziri oshiyanari naaka riyotziro iñaawyaatanta?”

¹⁶ Ikantzi Judá: “¿Iitaka nokantemiri eeroka? ¿jempe nokantyaaka piyotantyaawori? Riyotzi Tajorentsi eenitatsi kaariperori nantakiri. Irika-teeyakinani naaka jaka: naakataki pomperatane notsipatakari iñaakoetakiri piramento.”

¹⁷ Riitaki kantacha José, ikantanaki: “Eero omata, apatziro nomperatyaari iñaakoetakiri nira-mento. Rooma eerokapaenira tekatsi nokantemi, piyaatee pipaapateki. Tekatsira oñaashirenkimini.”

¹⁸ Ikanta Judá ipokashitapaakiri José, ikantakiri: “Pikeme nokantemi pinkathari, pishinetena nokamantemi. Nokowakotemi eero pikijana, oshiyawityaawo eerokami Faraón.

¹⁹ Tema pojampitakina eenitatsirika ashitanari, eenitatsirika eejatzi iyaapitsi yeeyi.

²⁰ Nokamantakimira naaka eenitatsi nopaapate, tema antyashiparitaki, eenitatsi eejatzi iyaapitsi yeeyi weyaantapaakawori itzimi rantyashipariwitakaha nopaapate. Pikemaki nokantakimi, osheki retakoperotakari nopaapate, tema riitaki weyaantawori itzimawae otsipaki iina nopaapate. Eeniwitacha paerani iina, kamaki rirori.

²¹ Pikowakotakinari eeroka nameri, tema pikowatzi piñeeri.

22 Pikemakina nokantanakimi tee ishinetziri nopaapate ipoke, aririka rookanentanakiri nopaapate, aritaki ikamanaki.

23 Roo kantacha pikanteeyakinani eeroka eerorika namashitari yeeyi, eero pishinetana napiiteero noñahaemi.

24 Nokanta niyaatee paerani, nokamantapakiri nopaapate okaatziri pikantakinari.

25 Roojatzi ikantantaanari nopaapate: ‘Papi-itero pipiye pamanante eepichokiini oyaari.’

26 Nokantanakiri naaka: ‘Eero omata nopiye eerorika naanakiri iyaapitsi yeeyi. Tema eerorika royaatana rirori, eerowa ishinetana jeewari noñeeri.’

27 Ari ikantanakina nopaapate: ‘Piyoteeyini eeroka apitemacheeni otzimaki pinirothori.

28 Peyakaha apaani, roojatzi nimaeka tee noñahaeri. Tema niyotaki rowakarira owantaneri.”

29 Arika paaneeri itsipa pirentzi ayinani, oetaarika awijimotakirini, eerokaha kantakaanteroni nokamantyaari, teera roo nantyashiparinkari nowashirenkaha ayinani.’

30 Piñaakiro, antawoete retari nopaapate irika ewankari. Eerorika naaneeri,

31 aritaki ikamaki nopaapate eerorika iñaawaeri. Naakatakira kantakaanteroni ikamantyaari ashitanari rowashirewaetanakyaarika.

32 Nokantakiri eejatzi naakataki rashitakaeya nopaapate oetaarika awijimotakirini ewankari. Nokantakiri naaka: ‘Eerorika noepiyeemiri yeeyi, naakatakira kantakaanteroni roojatzira nokamantakyaari naaka.’

³³ Rootakira nokowakotantzimirori payiina pomperatane. Naakatakira poyaatyaarini irika ewankari. Pishineteri riyaaate royaataneeri rirentzipaeni.

³⁴ ¿Jempema nokinakayiroka nopiye nopaapateki eerorika naaneeri yeeyi? Teera nokoyi noñeeri rowashirewaetya nopaapate.”

45

¹ Tee ramawetanakiro José ipiyoteeyakanira ratziripaenira, ikaemanaki: “¡Pishitowaeyawakini maawoeni!” Tekatsira romperatane José jeekaneentsini. Ari ikamanteeyanakirini, ikantziri: “Naakaha pirentzi.”

² Shintsiini rirahaeyakani, ikemaeyakirini maawoeni Egipto-jatzi. Jateeyanakini roojatzi iwinkatharipankoteki Faraón.

³ Ikantanakiri rirentzipaeni: “Naakaha José. ¿Roojatzima rañi apaapate?” Antawoete ithaawaeyanakini irikapaenika itsipatakarira okaakiini. Tee rakanakiri.

⁴ Ikantanakiri José: “Pipokaeyeni okaakiini.” Ikanta ipokaeyapaakini, ikantziri: “Naakatakira pirentzi José, naaka pipimantakiri paerani Egipto-ki.

⁵ Eero okantzimowaetashitzimi eerokapaenira nimaeka, okantawitaka pipimantakina. Tema Tajorentsi otyaantakina jaka nowawijaakoteeri osheki atziri.

⁶ Awijakira apite ojarentsi iñahaetziro tashetsi jaka nampitsiki. Eenitatsira 5 ojarentsi eero iñahaeteero okithokitee pankirentsi, okantawitya ipankiwiityaawo.

7 Riitaki kantacha Tajorentsi rotyaantakina naaka jaka nowawijaakoyiteemi eerokapaenira, eero ithonkanta pitomipaeni.

8 Ari okantari, riitaki Tajorentsi otyaantakinari jaka teera eeroka. Rijatzi Tajorentsi owakinari nojeekanampiteri Faraón, neewateri romperatanepaeni, nopinkathariwentakiro eejatzi maawoeni Egipto.

9 Piyaate intsipaete apaapateki, pinkantapakiri: 'Iroka ikantzi pitomi José: "Ipinkatharitakaakina Tajorentsi jaka Egipto-ki. Pipokanakiita intsi-paete, piñeena.

10 Pinampitapaeyaawo iiteetziro Hosén, pitsipatapaeyaari pitomipaenika eejatzi picharini-paeni, ari powapaeri pipirapaeni, maawoeni tz-imimotzimiri. Pitsipatapaena naaka.

11 Aritaki nopawakimi powanawo eeroka eejatzi pitomipaeni. Nopawakiri eejatzi pikaatzira pijeekaeyini, eero ikoetyaawaetanta riroripaenira. Tema eeniro iñahaetero itasheneentawaeteete okaate 5 ojarentsi." '

12 Piñaakinaha eeroka pitsipatakari arentzi Benjamín naakaha kenkithawaetakirori iroka ñaantsi.

13 Pikamantapakiri apaapate piñaakitana nopinkathariwentantzi Egipto-ki. Pikamantapakiri eejatzi jempe okanta piñaakiro jaka. ¡Piyaatanakiita intsipaete pahaateri apaapate!"

14 Ari rawithakitanakiri José rirentzi Benjamín, osheki riraanaka. Ari ikantakari eejatzi Benjamín osheki riraanaka rawithakitakirira José.

15 Ari inintaawootanakiri José maawoeni rirentzipaeni, ari rirahaeyani rawithak-

itawakaaha. Roojatzi ifaanatantanaariri rirentzipaeni rirori.

¹⁶ Okanta iwinkatharipankoteki Faraón ike-maetaki arira rareeteeyani rirentzipaeni José. Antawoete ikimoshiretanaki Faraón, ari ikantzi-takari eejatzi ikaatzira itsipanampiyitari.

¹⁷ Ikanta Faraón ikantakiri José: “Pikanteri pirentzipaeni ikyaakaayitaneeyaari ikawayote ipiyeeta Canaán-ki.

¹⁸ Roojatzi ramanteeyaariri ipaapate eejatzi isheninkapaeni. Aritaki nopakiri naaka kyaariperori kepatsi jeekatsiri Egipto-ki. Aritaki ininteeyaawo rowawaetapaeya okaatzi shookatsiri jaka nonampiki.

¹⁹ Pikanteri eejatzi raanaki shiyakomentotsipaeni ramanteeyaawori tsinanipaeni, eentsipaeni eejatzi pipaapate.

²⁰ Ipokaeyeniita, eero okantzimowaetashitari okaatzi tzimimotziriri nimaeka, tema okaatzi rooperoyitatsiri tzimayitatsiri jaka Egipto-ki ritaki ashiteeyaawoni.”

²¹ Ari ikantakiro itomipaenira Israel. Ipayitawakiri shiyakomentotsi ikantakiriri Faraón. Ipawakiri eejatzi owanawontsi rowanaeyaari awotsiki.

²² Ipawakiri eejatzi owakiraripaeni kithaarentsi ikithaataneeyaari. Riima Benjamín ipawakiri koriki ikaatzi 300 ikithoki, eejatzi 5 kithaarentsi.

²³ Ipakaantawakiri ipaapate ikaatzi 10 ikawayote ikyaakaayitakiri kyaariperori okaatzi tzimayitatsiri janta Egipto-ki. Eejatzi 10 ikawayote tsinani ikyaakaayitakiro

owanawontsi, pan eejatzi otsipa owanawontsi royaari ipaapate ipokanakirika awotsiki.

²⁴ Ikanta riwethatawaari José rirentzi-paeni, ikantawakiri: “Teera nokoyi pitzi-mawentawakaeya awotsiki piyaateeyeenira nimaeka.” Imatakiro jateeyeni.

²⁵ Ipoñahaeyanaani Egipto-ki roojatzi rareetantari Canaán-ki inampitawowa ipaapate Jacob.

²⁶ Ikamantapakiri itomi ikantziri: “Paawa, roojatzira rañi José, riitakira pinkatharitatsiri Egipto-ki.” Tekatsi ikantanaki Jacob, tema tee ikemijantziri okaatzi ikantawitariri.

²⁷ Roo kantacha ikamantapaakirira maawoeni ñaantsi okaatzi ikantakiri José, oñaayitawakiro shiyakomentotsi rotyaantakaantakiri José ishiyakotantanakyaari Jacob, antawoetera ikimoshiretanaki.

²⁸ Ikantanaki: “¡Nokemaki eeniro rañi notyomi José! Otzimatye niyaate noñaapaeri tekira noka-manakiita.”

46

¹ Jataki Israel, raanakiro maawoeni tzimimotziriri. Ikanta rareetaka Beerseba-ki, ari itaapakiniri Itajorentsita Isaac ipaapate Jacob.

² Okanta otsirenitanaki iñaanatakiri Tajorentsi imishiriki Israel, ikantziri: “¡Jacob!” Ari rakanaki rirori, ikantanakiri: “Iitaka.”

³ Ikantanaki: “Naakataki Tajorentsi, rijatzi Itajorentsitetari ashitzimiri. Eero pithaawashiwaeta piyaate Egipto-ki, aritaki noshekyahaemiri pisheninkapaeni janta.

⁴ Aritaki notsipatakimi janta Egipto-ki, naakataki oepiyeerini pitomipaeni ijeekawitakyaarika janta. Ari okantya aririka pikamaki, itsipatapaemi José.”

⁵ Ikanta Jacob rawijapithatanakiro Beerseba. Ikanta itomipaenira Israel, rotetanakiri shiyakomentotsiki rotyaantakiniriri Faraón: ipaapate, isheninkapaeni, eejatzi iinapaeni.

⁶ Jataki Jacob itsipatanakari ikaateeyinira janta Egipto-ki, raanakiri ipirapaeni, maawoeni tzimimotakiriri janta Canaán-ki.

⁷ Raanakiri itomipaeni, rishintopaeni, icharini-paeni, maawoeni.

⁸ Iroka iwaeropaeni Israel-ite ikaatzi jataentsiri Egipto-ki. Ikaatzi itomiyitari Jacob: Rubén, reewarite itomi.

⁹ Irika itomipaeni rirori Rubén: Janoc, Falú, Jezrón, Carmi.

¹⁰ Itomipaeni rirori Simeón: Jemuel, Jamín, Ojad, Jaquín, Zojar, Saúl, riitaki otomi tsinani Canaán-jato.

¹¹ Itomipaeni rirori Leví: Hersón, Coat, Merari.

¹² Itomipaeni rirori Judá: Er, Onán, Sela, Fares, Zara. (Er eejatzi Onán kamaeyakini rirori janta Canaán-ki) Itomipaeni rirori Fares apite ikantamatsita: Jezrón, Jamul.

¹³ Itomipaeni rirori Isacar: Tola, Fúa, Job, Simrón.

¹⁴ Itomipaeni rirori Zabulón: Sered, Elón, Jajleel.

¹⁵ Riiyítakira itomipaeni Jacob ikaatzi itzimakakirori Lea ijeekantawitakari Padan-aram-ki, ari okaatzitakari eejatzi Dina rishinto. Tema 33 atziri ikaatzi rapatotanaka maawoeni

otomipaeni roori, eenitatsi shiramparipaeni eejatzi tsinanipaeni.

¹⁶ Irika itomipaeni rirori Had: Zifión, Jahui, Ezbón, Suni, Eri, Awodi, Areli.

¹⁷ Itomipaeni rirori Aser: Imna, Isúa, Isúi, Bería, ritsiro iiteetziri Sera. Itomipaeni rirori Bería: Heber, Malquiel.

¹⁸ Riiyitaki otomipaeni Zilpa itzimakakirori Jacob. Tema iroka Zilpa rootaki ronampiriranki Labán ipakirori rishinto Lea. Tema 17 atziripaeni ikaatzi rapatotanaka maawoeni otomipaeni roori.

¹⁹ Irika otomipaeni Raquel, iinaha eejatzi Jacob: José itsipatakari Benjamín.

²⁰ Irika itomipaeni José itzimakakirori Asenat: Manasés, Efraín. Riiyitakira tzimaentsiri Egipto-ki. Tema Asenat rishinto ini Potifera, omperatajorentsitaneri nampitsiki On.

²¹ Irika itomipaeni rirori Benjamín: Bela, Bequer, Asbel, Hera, Naamán, Eji, Ros, Mupim, Jupim ipoñaapaaka Ard.

²² Riiyitaki otomipaeni Raquel itzimakakirori Jacob, tema 14 ikaatzi rapatotanaka maawoeni.

²³ Irika itomi rirori Dan: Husim.

²⁴ Irika itomipaeni rirori Neftalí: Jajzeel, Huni, Jezer, Silem.

²⁵ Riiyitakira otomipaeni Bilja itzimakakirori Jacob. Tema iroka Bilja rootaki ronampiriranki Labán ipakirori rishinto Raquel. Tema 7 ikaatzi rapatotanaka maawoeni otomipaenipaeni roori.

²⁶ Maawoeni atziripaeni itsipatakari Jacob rareeteeyakani Egipto-ki, isheninkapaeni rirori, ikaateeyini 66 atziri. Ikaatakira 66 atziri teera

itsipateero raniropaeni.

²⁷ Tema itzimakira eejatzi apite itomi José Egipto-ki, rapatotanaka maawoeni kaatanaki 70 atziri. Riiyitakira isheninkapaeni Jacob ikaatzi areeteenchari Egipto-ki.

²⁸ Tema areetapaakaata Jacob Egipto-ki, rotyaantakiri Judá iñeeri José ipokeeta itonkyotawakyaari janta Hosén-ki.

²⁹ Ikanta rareeteeyapaakani Hosén-ki, ikantakiri José romperatanipaeni ramineniri ishiyakomento itonkyotantawakyaariri ipaapate. Ikanta iñaawootawaeri ipaapate, rawithakitawakiri, ojamani ikantaka riraaka.

³⁰ Ikanta Israel ikantanakiri José: “Aritakira noñaawootapaemi eenirowa pañi. ¡nimaekaha nokami!”

³¹ Ari ikantanakiri José rirentzipaeni eejatzi maawoeni isheninkapaeni ipaapate: “Paata noñaakiteriita Faraón, nokamanteri, nokanteri: ‘Areeteeyakani yeeyipaeni, isheninkapaeni ipaapate ikaatzi nampitawori Canaán-ki, ipokaeyakini itsipatapaena nojeekira naaka.

³² Ramayitakiri rovejate, ivacatepaeni, okaatzi tzimimoyitziriri riroripaeni, maawoeni. Tema rootaki rantawaero riroripaeni ikoeraayitziri ipirapaeni.’

³³ Arika ikaemakimi Faraón rojampitemi: ‘¿litaka pantawaetziri?’,

³⁴ pikanteeyerini eerokapaenira: ‘Apatziro nameteeyarini nokoeratziri nopira, ari noshiyakotari ikantaha paerani nocharinini.’ Rootaki pimatantyaawori pinampityaawo Hosén-ki. Tema tee inimoteri Egipto-jatzi itsipatyaari

koeraayitziriri oveja.”

47

¹ Jataki José ikamanteri Faraón. Ikantapaakiri: ‘Areetakaha nopaapate itsipayitakari yeeyipaeni ipoñaakawo Canaán-ki. Ari ijeekaeyapaakini Hosén-ki, ijeekakaapaakiri rovejatepaeni, ivacatepaeni, ikaatzi tzimimoyitziriri, maawoeni.”

² Ramaki ikaatzi 5 rirentzipaeni, iñeeri Faraón.

³ Ikanta Faraón rojampitakiri rirentzipaeni José, ikantziri: “¿Litaka pantawaetziri eerokapaeni?” Ikanteeyanakini riroripaeni: “¡Nowinkatharite! Nameteeyawoni naaka nokoeratziri oveja, ari noshiyari nocharinini.

⁴ Nopokaeyatziinira nonampityaawo jaka, tema antawo iñahaetakiro tashetsi janta Canaán-ki, tekatsi rowaeya eejatzi novejatepaeni. Nokowakotzimiro, nowinkatharite, non-ampityaawo jaka Hosén-ki.”

⁵ Ikanta Faraón ikantanakiri José: “Pokakira pi-paapate eejatzi pirentzipaeni itsipateemi eeroka.

⁶ Okaatzira kepatsi jeekatsiri Egipto-ki, eerokataki aminakaantzirori. Piperi janta Hosén-ki, ari inampityaawo, tema kyaariperori ini irona kepatsi, tekatsi oshiyaawoni. Eenitatsirika pisheninkaete yotaperotziriri ikoeratziri ovejapaeni, pikanteri ikoeratenari nashi naaka.”

⁷ Ari raanakiri eejatzi José ipaapate Jacob janta Faraón-ki iñeeri. Riwehatapaakari Jacob pinkathari Faraón.

⁸ Rojampitawakiri Faraón, ikantziri: “¿jempe okaatzika pojarentsite?”

9 Ikantanaki Jacob: “Tzimaki 130 nojarentsite nokinakinawaeyitzi jemperikapaeni. Tekira ojamanteeta ojarentsi noñaakiro okaariperowaetaki, teemaeta nomonkaatyaawo nañe okaatzi ikinakinawaetaki etanakawori nocharinipaeni.”

10 Ari riwethatanaari Jacob pinkathari Faraón, piyanaawo.

11 Ipakiri nimaeka José kyaariperori kepatsi, ari inampiteeyakawoni janta, imonkaatakiro ikan-takiriri Faraón. Roojatzi otzimantaari iipatsite ipaapate eejatzi rirentzipaeni iiteetziro Ramesés.

12 Eekirowa ipapiintatziiri José rowanawo maawoeni isheninkapaeni, oetarika koetyiimoyitariri.

13 Tekatsira nampitsi jempe otzime owanawontsi, eekiro iyaatatzi itasheneenteetzi. Kamayitatsi atziripaeni aayitziri itashe Egipto-ki eejatzi Canaán-ki.

14 Ithonka ipiyotakiri José maawoeni koriki ikaatzi ipinayitziriri Egipto-jatzi, Canaán-jatzi, ramanantayitzira owanawontsi, rowakiri koriki iwinkatharipankoteki Faraón.

15 Ari thonkapaaka koriki Egipto-ki eejatzi Canaán-ki, riyateeyakini Egipto-jatzi iñeeri José, ikantapaakiri: “Pipena eeroka nowanawo. Tee okameethatzi pishinetena nokamayite tekatsitapaaki noorikite.”

16 Ari rakanakiri José, ikantanakiri: “Thonkapaakarika piyorikite pamayite pipira, rootaki opinatyaari nopemira powanawo.”

17 Ramayitaki Egipto-jatzi rovejate iperi José, ivacate, ikawayote. Riitaki ipinatziriri José ikaatzi ramayitakiri, ipayitapiintakiri rowanawo.

18 Okanta awijanaki ojarentsi, kyaapaaki otsipa ojarentsi, jateeyeeni eejatzi ikantapakiri José: “Teera namatawitatyeeemi eeroka, arira ikaatapaaki noorikite. Maawoeni nopirapaeni tema pashitakari eeroka. Tee otzimapee otsipa oeta nopemiri, apatziro noepatsite eejatzi naakapaenira.

19 Nokoyi pamananteeyenani naakaete pitsipatahaenawo noepatsite, pipimaetena nowanawo. Romperatane rowayitakina Faraón, ari nantawaetzimaetyaanari noepatsiteki, pipimaetenawo nopankiteri nañaantayityaari, eero apaatashiwaetanta noepatsite. ¿Iitaka pishinetantenari eeroka nookawentyaawo noepatsite?”

20 Ikanta José ramanantakiro maawoeni kepatsipaeni tzimimoyitziriri Egipto-jatzi rashityaawo Faraón. Imatakiro Egipto-jatzi ipimantayitakiro iipatsite okantakaantziro tashetsi. Rootaki rashitantakawori Faraón maawoeni kepatsipaeni.

21 Maawoeni Egipto-jatzi, romperatane rinayitaki Faraón.

22 Eenitatsi otsipa kepatsi kaari ramanante José, roo rashipaeni omperatajorentsitaarewo, tema ipapiintakiri Faraón rowanawo. Rootaki opoñaantari kaari ipimantantawo iipatsite.

23 Ikanta José ikantakiri atziripaeni: “Maawoeni eerokapaenira eejatzi piipatsite rashiyitakimi Faraón, tema riitaki namanantakiniri. Irokaha nimaeka okithoki pipankiteeyerini kepatsiki.

24 Otzimatye pinashityaawo pipiyotero

piwankiri okaate 5, paaki apaani pipapiinteeriri Faraón. Rooma otsipa 4 tzimahaantaneentsini powaantyaawo pipankiteeri otsipaki ojarentsi, roojatzi powakaeyaariri pitomipaenira, powakaeyaari pikaateeyinira pijeekaeyini.”

²⁵ Ari ikanteeyanakini riroripaeni: “Neshironkatantaneri pini eeroka pineshironkateeyakinani, tema powawijaakotakina nokamayitemi. ¡Romperatane ninayitayi Faraón!”

²⁶ Ari inintakaantanakiro José rowiitapiinteeniri Faraón eepichokiini aririka rowiyyitero pankirentsi Egipto-ki. Roojatzira okanta nimaeka ikowakaanteetziri. Riima omperatajorentsitaarewo, tee rashitawo paerani Faraón iipatsite riroripaeni, rootaki kaari ipinawaetanta.*

²⁷ Arira inampiteeyakawoni Israel-paeni janta Egipto-ki. Inampiperotakawowa janta Hosén-ki. Rashitapaakawo kepatsi, riitaki kyaaryooteentsi roshekitapaaki riroripaeni.

²⁸ Awijaki 17 ojarentsi ijeekapaaki Jacob Egipto-ki. Okaatzi apatotanaka 147 rojarentsite.

²⁹ Rooteentsi iyomaatya ikamantyaari Israel. Ikaemakaantakiri itomi José, ikantakiri: “Kyaariperorika pimatenawo nokantemiri, poteeyachokitena, pikantena aririka pimatakinawo nokowakotemiri. Teera nokoyi pikitatena Egipto-ki.†

* **47:26** Kantakotachari jaka “rowiitapiinteeniri Faraón eepichokiini” rootaki oshiyawori ikanteetzi “Arika ipiyoteetero pankirentsi okaatzi 5, raaki apaani rashitakahaetyaari Faraón.”

† **47:29** Paminero Hn. 24.2

³⁰ Arika nomakoryaaki notsipatapaeyaari nocharinipaeni, paanakina, pinkitateena jempe ikitayita riroripaeni.” Ari ikantanaki José: “Aritaki nomatakiro.”

³¹ Eekiro ishintsitanakitzi ipaapate: “Pikantena teera nokoyi pamatawitena.” Ari rapiitanakiro ikantziri: “Aritaki nomatakiro.” Oeyootanaka Israel imaamentoki.

48

¹ Tekira ojamaniteeta ikamanteetakiri José, ikanteetziri: “Mantsiyatakira pipaapate.” Jatanaki José ramineri ipaapate, ari raanakiri apite itomi Manasés eejatzi Efraín.

² Ikamanteetakiri Jacob, ikanteetziri: “Areeta-paaka pitomi José raminemi.” Ratsiwakanakawo, piriintanaka.

³ Ikenkithatakaawakiri Jacob itomi José, ikantziri: Roñaahakina Tajorentsi Shintsiperori, nampitsiki Luz, jeekatsiri janta Canaán-ki. Itajonkawentakina,

⁴ ikantapaakina: ‘Aritaki noshekyahaemiri pitomipaeni. Ikaate pichariniyiteeyaari, osheki rinashiyiteeya isheninkaetepaeni. Aritaki nashitakaeyaari iroka kepatsi. Rootaki rashiteeyaari riroripaeni ari ikanteetatyeeyaani.’

⁵ Irika apite pitomi Manasés eejatzi Efraín, ikaatzi tzimaentsiri jaka Egipto-ki tekira nopokanakiita notsipateemi pijeekira eeroka jaka nampitsiki, noshiyakahaeri naakami ashityaarini. Nokimiteerira Rubén eejatzi Simeón naakataki ashitari.

6 Riima itsipa pitomipaeni pipoyaateeri pitzimaeri, riitaki pashityaari eeroka, eero noshiyakahaeri riimi notyomipaeni naaka. Okantakaantziro rirentzitari Manasés eejatzi Efraín, aritaki oshekitzimoteeri eejatzi okaate nashitakaayityaariri paata rirentzi.

7 Okanta noshitoyeero paerani Padan-aram-ki, okamimotakina piniro Raquel janta Canaán-ki, roowiteencha nareeteyaami Efrata-ki. Ari nok-itanakiro janta ikinapiinteetzirowa Efrata-ki, iiteetziri eejatzi Belén.”

8 Ari ikempoyaanakiri itomipaeni José, ikantziri: “¿litaka irikapaeni?”

9 Ikantanaki José: “Riiyitaki notyomipaeni ipakinari Tajorentsi jaka Egipto-ki.” Ikantanaki ipaapate: “Pamakiri okaakiini, niwethataneeyaariita.”

10 Antyashiparitapaaki kameetha Jacob, tee ikowichaate kameetheeni. Ramakiniri José okaakiini itomipaeni, ari inintaawootakiri eejatzi rawithakitakiri.

11 Ari ikantanákiri José: “Teera nokenkithashirewita noñahaemi, riitaki kantacha Tajorentsi ikantakaakawo noñaanakiri pitomipaeni.”

12 Rakathatakiri José itomipaeni roejeekakiri iporiki ipaapate, otziwerowanaka rirori roeyootanaka roojatzi kepatsiki ipinkathatanakiri.

13 Raakiri apitepaeni itomi, roteeyantanakari Efraín rakoperori, riima Manasés roteeyantanakari rampate. Rontsirokapaakiri ipaapate. Jeekanaki Efraín rampateki Israel, riima Manasés rakoperoki.

14 Ikanta rowaankawakotanakaha Israel, ikonompiwakotanaka, roteeyapatziitotantakari

Efraín rakoperori, riiwitaka iyaapitsi. Riima Manasés roteeyapatziitotantakari rampate, riiwitakaha jewari.

¹⁵ Ari riwethatanaari José, ikantanakiri: “Namañaari Tajorentsi ikemijantakiri Abraham, eejatzi ashitanari Isaac. Rijatzi Tajorentsi kempoy-aawentakinari notzimakira paerani roojatzi ni-maeka.

¹⁶ Namañaari Ronampiri tajorentsi ontsiparyaawentapiintanawori maawoeni kaariperori, nokantziri: ‘Pitajonkawentenari irikapaeni eentsi. Riitaki kantakaanteroni ikenkithashiretantapiinteetenari naaka, ikenkithashiretantapiinteetyaariri ashitanari, Isaac eejatzi Abraham. Itzimayitee osheki itomipaeni. Riitaki oshekiperotaatsini kepatsiki.’ ”

¹⁷ Riitaki kantacha José tee okameethatzi-motziri rantakiri ipaapate, roteeyapatziitotantashitakari rakoperori Efraín, rooma rampate roteeyapatziitotantakari Manasés.

¹⁸ Ikantziri: “Tee ari okantya. Irika jewatatsiri itzimi. Poteeyapatziitotantyaari pakoperori.”

¹⁹ Riitaki kantacha tee ikoyi ipaapate, ikantanakiri: “Niyotaki notyomi. Aritaki imatakiro eejatzi iriroperootee ikaatera isheninkatawakaeya. Riima rirentzi iyaapitsi riitaki awijeerini iriroperoote, imaperoteeya roshekitee isheninkapaeni.”

²⁰ Irira ipasonkitakotanakari, ikantanakiri: “Rootaki piwaero iñaawaetapiinteeri Israel-ite aririka riwethatantya, ikantayitee: ‘Imatakimiro Tajorentsi eeroka okaatzi imatakiniriri Efraín eejatzi Manasés.’ ” Riitaki Efraín retakari

ipasonkitakotakari eejatzi Manasés.

²¹ Ari ikantanakiri José: “Rooteentsira nokame. Riitaki Tajorentsi tsipatapiintemini eerokapaeni. Aritaki roepiyeemi iipatsiteki picharinini.

²² Eerokaha nopaperotaki pawijanakiri pirentzipaeni. Nopemiro ochempi naapithatakiriri paerani Amor-jatzi nowayiritantakariri rirori.”

49

¹ Ikaemakiri Jacob maawoeni itomipaeni, ikan-takiri: “Pontsirokona okaakiini, nokamantaty-eemirowa okaate awijimotemini paata.

² ¡Itomipaeni Jacob! Pipokaeyeni okaakiini pike-mantyaari.

Powayempitayaariri pipaapate Israel.

³ Eeroka Rubén, neewarite notyomi, Noshintsinka noyimi, eerokataki etakaantanakawori noshintsinka, Eeroka etawori ipinkatheetzimi, oshekitzimotzimi pishintsinka.

⁴ Ari okaatzimaetapaaka pirioperotane, Poshiyawitapiintakawo oshinchaari nijaa, Tema pitheenkaneentzitaakinawo nomaamento.

⁵ Rooma eeroka Simeón eejatzi Leví, pirentzi powawakaeyaani,

Powamaamento powayitakiro pichekopitepaeni.

⁶ Eerowa napiiteero notsipateeyeemini jempe pipiyoteeyapiintani.

Tema otyahakimi paerani pimashirenka osheki atziri powamaaki.

Okantakaantziro pikijawaetaka piitzinkakiiwae-
tanakiri piratsipaeni.*

⁷ Koweenkari okantaka piyatsimankari,
Omaperota pikijanaka.

Naaka mataperoteemini notzimpookayiteemi
notsipatahaemiri Israel-ite.

⁸ Rooma eeroka Judá, rajahaawenteemi pirentzi-
paeni.

Poteeyakentsiyiteeri kijaneentemini.

Ipinkathayiteemi pirentziteeyaari.

⁹ Eeroka Judá, notyomitari naaka.

Poshiyaari iryaani manitzi aririka ipakaeri
rowari ratsikane.

Roeyoota, romaryaawaeta kepatsiki, ikantaha an-
tari manitzi.

¿litaka materoni oñaashirenkaerini?

¹⁰ Tekatsira materoni raapithateeri ishintsinka
Judá,

Tekatsi aapithateerini iwinkatharimento
roteeyakiri,

Roojatzi ipokantakyaari ashitawori iwinkathari-
mento,

Ikemijantawakiri inashiyitachari roshek-
itawakayitaha.

¹¹ Riitaki oojotakoterini iyawayote oponkitziki
pankirentsi rireetziri,

Ikiwantawo rireetziri maawoeni iithaari, tema
oshekiperotatzi chochoki rireetziri.†

* **49:6** Kantakotachari jaka “piratsipaeni” irijatzi ikanteetzitari “toro”. † **49:11** Kantakotachari jaka “riitaki oojotakoterini iyawayote oponkitziki pankirentsi rireetziri,” roo oshiyaawori ikanteete “Oshekiperotatziira pankirentsi rireetziri, tee ineshironkatziro pankirentsi otomipaeni ikawayote rowamayirowa.”

12 Kameethantzi ikanteeya, tema cheenkaakiri
okantayitya rooki awijanakiro ocheenkatzi
rireetziri.

Kitamaari okantayitya raeki awijanakiro okita-
maatzi tenitsi.

13 Inampiteeyaawo Zabulón inkaarecheraki,
jempe aatapiintayita amaatakomentotsi.
Ari iweyaathapiyiteeyaani roojatzi janta Sidón-ki.

14 Roshieeyaari Isacar piratsi ikyaakahaetari,
Ari makoryaapiintatsini piratsipankoki.

15 Ikanta iñaawakirowa kameethari owetsikaka
imakoryaanteetyaawo,
Oeyootanaka inatakahaeteri.

Maeriri ikantaka roshiyakahaetziri omper-
ataarewo.

16 Ipinkathariwenteeri Dan isheninka ikimitaa it-
sipa ipinkathariwenteeri Israel-ite.

17 Roshieeyaari Dan maanki ijeeki awotsi-
nampiki,

Riitaki atsikakiiterini kawayo,
Rowariimaetyaari kyaakotariri.

18 ¡Tajorentsi! Nawentahaemi powawijaakoteena.

19 Ikoshekawaetaari Had owayiri-paeni,
Riitaki kantacha aritaki nopiyatakyaari paata.

20 Riima Aser oshekitzimoteeri iwankiri
rowaeyaari,

Kyaariperori owanawontsi ini, oshiyaawo
rowanawo pinkathariperori.

21 Roshiaari Neftalí maniro tekatsi ashitako-
terini,

Owaneenkatacha ikantayita itomipaeni.

22 Riima José roshiaawo pankirentsi shookatziiri
ocheraki nijaa,

Osheki okithokinite,

Ithonkiro itaayitziro otanto.

²³ Osheki ikijaneenteeri omanatzinkari,
Roma-natantapiinteeyaari chekopi,
Ikanteetatyeeyaani roñaashirenkapiinteeri.

²⁴ Riitaki kantacha José shintsishempa ikanta
rirori,
kijokiro royiro iwiani.

Ikaminthakiri Itajorensite Jacob Shintsiri,
Okamintha iwaero kempoyaawentantaneri, ki-
jakowentariri Israel.

²⁵ Ikamintha Itajorensite ashitzimiri, ri neshi-
ronkateemini.

Riitaki Tajorensi Shintsiperori, riitaki
tajonkawenteemini.

Opoñaawo itajorenka jenoki ikiteki.

Opoñaawo itajorenka inthomoeyaaki inkaareki.

Opoñaawo itajorenka tenitsiki eejatzi owamaar-
entsiki.

²⁶ Okaatzira ipasonkitakotanakimi ashitzimiri,
Awijanakiro okaatzi ipasonkitakotanari ashita-
nari naaka.

Eero opeyaawo, roojatzi paata eero iñahaetantaawo
eejatzi ochempi.

Oshiyakawo ijeepatziitotanteetyaarimi José
irokapaeni tajorenkantsi,

Tema riitaki riyoyahaetakiri itsipatakari rirentzi-
paeni, riitaki rioperoyitaatsini.

²⁷ Roshiyeeyaari Benjamín owantaneri,
rananinki rowamanaari ratsikane,
Arika otsireniityaane ipawakaeyaani tzimahaan-
tapaentsiri.”

28 Riiyitakira isheninkapaeni Israel, rootaki ñaantsipaeni ikantanakiriri ipaapate ipasonkitakotanakari itomipaeni.

29 Ikantanakiri itomipaeni: “Okaatapaakiini nokamantyaari. Pitsipatahaenari nocharinipaeni pinkitateena, omookira iipatsiteki Efrón Het-jatzi,

30 jeekatsiri janta Canaán-ki. Rootaki omoowa jeekatsiri Macpela-ki, amontetari Mamre, ramanantakiri paerani Abraham itsipataakiro iipatsite Efrón, okitataaha iina.

31 Jaha ikiteetakiri Abraham itsipatahaetakiri iina Sara, eejatzi Isaac itsipatahaetakiri iina Rebeca. Ari nokitateero eejatzi Lea.

32 Ironta kepatsi eejatzi omookira jeekatsiri janta riira Het-jatzi pimantakirori paerani.”

33 Ikanta ithonkari Jacob riyotaayitanayiri itomipaeni, ari roma-ryaanakari, kamanaki. Itsipatapaari isheninkapaeni.

50

1 Ikanta rawithakitanakiri José ikamakira ipaapate, rirayimankakiini ithowootanakiri.

2 Ikantanakiri aawintantzinkari itsipatakarira, itziritantyaari yeenkantsi ipaapate Israel. Ari itziritantakari yeenkantsi iwathaki.

3 Okaatzi 40 kitejeri rojamanitaki itziritantakariri okine eero ishitzitanta. Tema omaperotatya okowaperota iroka. Osheki Egiptojatzipaeni owashiretakotakakariri Israel, okaatzi 70 kitejeri ojamanitaki rowashiretakotari.

4 Okanta awijaki rowashiretakoetari, ikenkithawaetakaakiri José ikaatzi jeekatsiri

ipankoki Faraón, ikantakiri: “Kyaariperorika nokameethatzimotzimi eerokaete, nokoyi pinkantenari Faraón, pikanteri:

⁵ Tema ikamimatakira paerani nopaapate, ikantakina eero namatawitziri, otzimatye nokitateeri jempe rowetsikaantaka rirori, jantaha Canaán-ki ojeekiri. Rootaki nokowantari pishinetena niyaate nokitateeri nopaapate, aririka nokitatakiri, ari nopiyeero.”

⁶ Ari rakanaki Faraón, ikantanakiri: “Piyaate pikitateeri pipaapate, pimatero okaatzi ikantakimiri paerani.”

⁷ Jataki José inkitateeri ipaapate, ari royaateeyanakirini jeekanampiyitziriri iwinkatharipankoteki Faraón, ikaatzi pinkathariyitatsiri eejatzi Egipto-ki.

⁸ Ari iyaatzitanakari isheninkapaeni Jacob, rashi José, eejatzi rashi rirentzipaeni. Apatziro rookaeyanakirini eencheeriki eejatzi ipirapaeni janta Hosén-ki.

⁹ Eenitatsi atziripaeni kinakoyitaneentsi ishiyakomentoki, itsipa kinakoyitaneentsiri iyawayoteki royaateeyanakirini José. Osheki ikaateeyini atziri.

¹⁰ Ikanta rareeteeyapaakani Atad-ki, intatsikeronta Jordán, ari ranteeyapaakironi rameteeyarini riroripaeni ikenkithashiretakotari kamayitatsiri. Ari rowashiretakowaetanakari José ipaapate okaatzi 7 kitejeri.

¹¹ Ikanta iñahaeyakirini Canaán-jatzi nampiyita-wori janta, ikanteeyanakini: “Ikitatziiri Egipto-jatzi iriropororite kaminkari.” Rootaki iitan-takawori riroripaeni Abel-mizraem intatsikero

Jordán-ki.*

12 Imatakiro itomipaeni Jacob okaatzi ikoyiri ranteniriri.

13 Raaneeri Canaán-ki, ikitateeri omoiki jeekatsiri Macpela-ki, ramanantakiri paerani Abraham rashiwitari Efrón Het-jatzi jempe ikitayiteeya isheninkapaeni. Iroka kepatsi eejatzi omooaha omontetari Mamre.

14 Ikanta ithonkakiri ikitatakiri ipaapate, piyaanawo José Egipto-ki itsipataari rirentzipaeni eejatzi ikaatzi oyaatanakiriri, maawoeni.

15 Kamakira Jacob, ikenkithashireteeyaakani rirentzipaeni José, ikantashireteeyini: “Aamashitya ari ikijaneentakae nimaeka José, ipiyawenteeya owaariperowaetakirira paerani.”

16 Rotyaantaki kanterini José: “Tekira ikamanakiita pipaapate, ikantakina nokamantemi:

17 ‘Nokoyi pariperoteeri pirentzipaeni, rowaariperowaetakimira, ikemaatsitakaawae-takimi.’ Rootaki nokowantari pipeyakoteero rowaariperowaetakimira, tema naaka romperatane Itajorentsita pipaapate.” Ikenkithawaetakayirira José rotyaantane rirentzipaeni, irawaetacha rirori José.

18 Ari rareeteeyapaani rirentzi, rotziwerowashitapaakari, roeyootapaaka kepatsiki, ikanteeyini: “Irikateeyakinani, naakataki pomperatane.”

19 Riitaki kantacha José rakanakiri, ikantziri: “Eero pithaawashiteeyani. ¿Naakama Tajorentsi.?”

* **50:11** Iroka waeronsi “Abel-mizraem,” iñaaniki riroripaeni os-hiyawitawo akantziri aaka “rowashiretakowaetanta Egipto-jatzi.”

²⁰ Pikenkithashirewiteeyakani eerokapaeni powaariperotenami, riitaki kantacha Tajorentsi riyotakiro okaatzi kaariperori pantawitakari, ikantakaakawo Tajorentsi kameethari okantzimotanteeya, rootaki nomatantakawori okaatzi añaaayitziri nimaeka, rowawijaakotanteeyaariri osheki atziri.

²¹ Ero pithaawashiwaeta. Aritaki nopayitakimi poyaari eeroka eejatzi pitomipaenira.” Ari ikantakiri José ikenkithawaetakaakiri kameetha rirentzipaeni rinimotakahaeri.

²² Ikanta José eejatzi isheninkapaeni ipaapate, eeniro inampiteeyaawoni Egipto-ki. Okaatzi 110 rojarentsite rañaaki José.

²³ Iñaayitanakiri itomi Efraín. Iñaanakiro eejatzi ishekinkatari itomipaeni icharini Maquir, itomira Manasés.

²⁴ Okanta paata, ikantakiri José rirentzipaeni: “Iyotapaaka eepichokiini nokamantyaari, roo kantacha ari ipokaki Tajorentsi ineshironkateemi, raayiteemi piyeekayiwitakaha jaka nampitsiki, rookaemi otsipaki kepatsi ipakiriri paerani Abraham, Isaac eejatzi Jacob.”

²⁵ Ikanta José ikantayitakiri itomipaeni Israel: “Aritaki ipokaki Tajorentsi ineshironkateemi. Nokowatzi pikantaperotena, ero pamatawitana, paayitaneerowa eerokapaeni notonkipooki.”

²⁶ Ari ikamaeri José janta Egipto-ki okaataki 110 rojarentsite. Itziritanteetakari yeenkantsi iwathaki, rowaetakiniri.

**Las Escrituras en Ashéninka Ucayali del Sur
del Perú**
**The Holy Bible in the South Ucayali Ashéninka language
of Peru**

Las Escrituras en Ashéninka Ucayali del Sur del Perú

copyright © 2008 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Ashéninka Ucayali del Sur (Ashéninka, South Ucayali)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-06-08

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

db14e188-438b-52a5-9541-56657c3fc3d9